

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie a patopsychologie

Diplomová práce

Bc. Kamila Lyachová

Mezigenerační vztahy z pohledu seniorů

Olomouc 2022

vedoucí práce Mgr. Lucie Váchová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Olomouci dne

.....

Bc. Kamila Lyachová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především Mgr. Lucii Váchové, Ph.D. za odborné a laskavé vedení diplomové práce, všem účastníkům výzkumu a v neposlední řadě své rodině, která mi byla oporou.

Obsah

Úvod.....	6
I Teoretická část	8
1 Periodizace lidského vývoje.....	9
2 Stáří	11
2.1 Stárnutí.....	12
2.2 Změny spjaté se stárnutím.....	13
2.2.1 Tělesné změny ve stáří.....	13
2.2.2 Psychické změny ve stáří.....	14
2.3 Ageismus	18
3 Rodina a senior	20
3.1 Funkce rodiny	21
3.2 Proměny rodiny v čase	22
3.2.1 Tradiční rodina.....	22
3.2.2 Moderní rodina.....	22
3.2.3 Postmoderní rodina	23
3.2.4 Rodina ve Švédsku.....	23
4 Mezigenerační vztahy seniorů v rodině.....	25
4.1 Partnerské vztahy seniorů	25
4.2 Vztahy seniorů k dospělým dětem a vnoučatům	26
4.3 Mezigenerační soužití.....	28
4.4 Postoj pečující osoby ke starému člověku	29
5 Druhy institucionálních služeb sociální péče pro seniory	30
5.1 Důvody pro odchod do institucionální péče	31
5.2 Adaptace na pobyt v Domově pro seniory	32
5.3 Druhy sociálních služeb pro seniory ve Švédsku	33
II Empirická část	35
6 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	36
6.1 Výzkumné otázky	36
7 Výzkumný soubor.....	37
8 Výzkumné metody a zpracování dat.....	40
8.1 Průběh sběru dat	42
8.2 Transkripce.....	42
8.3 Etické aspekty šetření	43
9 Prezentace výsledků výzkumného šetření a analýza dat	44

9.1	Změnily se mezigenerační vztahy z pohledu seniorů s jejich rodinnými příslušníky (míněno dětmi a vnoučaty) po jejich odchodu do Domova pro seniory po stránce kvality?	45
9.2	Změnily se mezigenerační vztahy z pohledu seniorů s jejich rodinnými příslušníky (míněno dětmi a vnoučaty) po jejich odchodu do Domova pro seniory po stránce kvantity? .	56
9.3	Změnily se mezigenerační vztahy z pohledu seniorů s jejich rodinnými příslušníky (míněno dětmi a vnoučaty) po jejich odchodu do institucionální péče?	64
9.4	Opakuje se u dotazovaných seniorů v rámci rodinných modelů způsob péče o seniora v rodině?	68
9.5	Ovlivnila vztahy seniorů s jejich rodinnými příslušníky koronavirová pandemie a s ní spojené opatření v Domovech pro seniory?	71
	74
10	Diskuse.....	76
	Závěr.....	79
	Použitá literatura.....	80
11	Seznam příloh	86
1.	Text informovaného souhlasu v češtině:.....	86
2.	Text informovaného souhlasu ve švédštině:.....	87
3.	Základní otázky kladené respondentům během strukturovaného rozhovoru.....	88
4.	Zkrácený záznam rozhovorů:	91

Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolila téma mezigeneračních vztahů z pohledu seniorů, protože spatřuji v této problematice důležitost vzhledem k prognózám zvyšování se průměrného věku v české i světové populaci. Práce je zacílena na změny vzájemných vztahů dospělých dětí a vnoučat k seniorovi po jeho odchodu do institucionální péče.

Je nesporné, že v dnešním technicky a komerčně pojatém stylu života dochází k proměnám i v oblasti rodinného soužití. Klasický model rodiny je na ústupu a vícegenerační soužití je v ČR zastoupeno podle ČSÚ pouze v šesti procentech rodin. V důsledku přechodu od tradičního soužití v manželském svazku k benevolentnějším variantám vztahů vychovávajících děti a vysoké míře rozvodovosti se proměňují i vzájemné vztahy k rodinným příslušníkům a odcizení generací. Bezpochyby je tedy přínosné mapovat tuto oblast průběžně pro zachycení sociálních vlivů a dopadů na vztahy v rodině komplexně.

Ageismus je podobně jako rasismus a sexismus aktuální téma v celé Evropě. Současný přehlíživý pohled na stáří, a až intolerance této sociální skupiny, bohužel prohlubuje diskriminační dopady na starší generaci. V protíváze dlouhodobého trendu odsouvání stáří do pozadí a upřednostňování mládí, zdraví a krásy stojí vlna solidarity se starší generací při koronavirové pandemii v roce 2020, při níž se otázka pomoci seniorům dostala do popředí.

Souběžně se stoupajícím počtem seniorů dochází stále častěji k otevírání otázek a zavádění opatření v oblasti sociální politiky a sociálního zabezpečení této generační skupiny. ČSÚ uvádí, že v roce 2050 bude procentuálně zastoupena seniorská generace v české populaci ve výši 28,6%. Tímto faktem se otázka financování kvalitní sociální péče stává předmětem aktuálních diskusí, neboť v současné době je již kapacita sociálních bytových institucí nedostačující.

Teoretická část této práce bude strukturálně členěna na obecné stručné pojednání o problematice seniorského věku, stárnutí, jeho projevy a dopady na jednotlivé oblasti osobnosti. Dále se dotknu dějinných proměn rodiny jako instituce v ČR a pro porovnání i ve Švédsku.

Cílem empirické části bude prostřednictvím kvalitativního výzkumu zjistit konkrétní odchylku ve vztazích mladších generací k seniorovi v příbuzenském poměru po jeho odchodu do institucionální péče. Hodnotícím změny bude senior. Zacílím na frekvenci a kvalitu kontaktů v domácím prostředí a následně porovnam rodinné kontakty během pobytu v domově pro

seniory. Zohledním vzdálenost, zdravotní stav všech příbuzných a období koronavirové pandemie, kdy v pobytových sociálních institucích pro seniory nebyl možný osobní kontakt.

Dílčím cílem této práce je zaměřit se na spojitost mezi důvody odchodu do domova pro seniory a výchovným modelem z předchozích generací. Konfrontuji vývoj péče o seniory a porovnám, zda bylo v rodině zvykem o seniory v době jejich nesoběstačnosti pečovat a udržovat vřelé vztahy či nikoliv.

I Teoretická část

1 Periodizace lidského vývoje

Během lidského života dochází k vývojovým posunům, které jsou specificky spjaté s jednotlivými fázemi jeho průběhu. Pro pochopení a správný postoj k individuální zvláštnosti těchto odlišností je podstatné rozlišovat a vnímat tyto stádia v jejich komplexnosti. Tato kapitola bude ve zkratce věnována obecnému pohledu na vývoj jako celoživotní proces a na jeho jednotlivá období.

Život člověka prochází od narození až do smrti jedince vývojovými stádii, které doprovází fyzické a psychické změny. Jednotlivé vývojové etapy popisují odborníci z mnoha pohledů vycházejících z oborů biologie, sociologie a psychologie. Tyto teorie přinášejí kategorizaci na základě informací o obecných předpokladech, možnostech a psychických potřebách člověka v jednotlivých obdobích jeho života. Vzhledem k nejednotnosti těchto koncepcí se liší i výsledné teorie popisující jednotlivé vývojové etapy.

„Psychický vývoj lze charakterizovat jako proces vzniku, rozvoje a zákonitých proměn psychických procesů a vlastností, jejich diferenciaci a integraci, která se projevuje v rámci celé osobnosti. Zahrnuje kvantitativní i kvalitativní změny, nárůst i úbytek různých funkcí, které se mohou rozvíjet plynule i formou vývojových skoků“ (Vágnerová, s.11, 2012).

V průběhu historie se pojetí periodizace života formovalo i s ohledem na prodloužení délky života. Jan Ámos Komenský obecně rozčlenil období lidského života do sedmi úseků. Nejprve to byl věk nemluvněte do jednoho roku jedince, následovala kategorie dítěte do 7 let a do 14 let pacholety. Dále podle Komenského vstoupil člověk do věku mládence či děvčete a v 21 letech dorostl do jinocha či panny. Dospělost vymezil Komenský věkem mezi 28. a 35. rokem. Období počínající 35. rokem života považoval za stáří, které po 42. roce přechází do období kmeta.

Moderní periodizaci lidského vývoje stanovil německý psycholog Erik Erikson do osmi stádií. Erikson vycházel ze studií a poznatků Zigmunda Freuda v oboru psychosexuálního výzkumu. Eriksonova klasifikace jednotlivých stádií se opírá o mezní psychosociální konflikt, který musí jedinec řešit v určitém věku.

- V kojeneckém věku se jedná o stádium orálně smyslové, kdy vzniká konflikt důvěry versus nedůvěry, z jehož úspěšného zvládnutí plyne získaná ctnost naděje.

- V období muskulárně análním mezi 18-ti měsíci až 3. rokem života dítěte se jedná o konflikt autonomie versus stud, kdy výslednou hybnou silou je vůle a síla chtění
- Období pohybově genitální nastává ve věku 3 až 6 let a jedinec se během něj dostává do konfliktu iniciativy a viny, přičemž se účinnou silou stává záměr neboli cíl.
- Ve věku 6 až 12let se jedná o období latentní, v jehož průběhu dítě řeší konflikt snaživosti versus méněcennosti, u kterého se za hybnou sílu považuje kompenzace.
- Ve věku 12 až 19 let nastává stadium adolescence a dochází ke konfliktu identity a nejistoty, kdy hybnou silou je poctivost.
- V období rané dospělosti, tedy po nalezení vlastní identity mezi 20-tým a 25-tým rokem života se jedinec dostává do konfliktu intimity a izolace, kdy se za hybnou sílu považuje láska.
- Za období střední dospělosti Erikson označuje věk 26 až 64 let, ve kterém se jedinec potýká s konfliktem reprodukce a stagnace, přičemž je účinnou silou péče.
- V posledním životním stádiu pozdní dospělosti neboli stáří, které nastává po 65tém roku života, se jedná o konflikt integrity ega a zoufalství, kdy se účinnou silou stává moudrost. (Erik Erikson in Atkinsonová, Atkinson, Smith, Bem, 1995).

Člověk v tomto období bilancuje nad dosavadním životem. Dojde-li k závěru, že nedosáhl svých životních cílů propadá zoufalství, depresím a beznaději. Pokud vyhodnotí, že ve svém životě dosáhl svých cílů a integrity ega, jeho životní snažení je naplněno a docílil nejvyšší kvality života.

2 Stáří

Tato kapitola je věnována stáří jakožto fázi lidského života spojeného s proměnami ve všech oblastech osobnosti, které se mohou promítat i do vztahů s okolím stárnoucího jedince.

Stáří, neboli sénium je období ontogenetického vývoje života jedince. Podle Kalvacha (2004) se jedná o projev a důsledek involučních individuálně probíhajících změn, které jsou podmíněny faktory jako například zdravotní a psychický stav jedince, životospráva a sociálně ekonomické vlivy.

Senior je pojmenování vycházející z latinského slova senior neboli „starší“. Jedná se o souhrnné označení pro osoby od určitého daného věku. Toto označení se užívá v užším smyslu pro lidi v důchodovém věku, tedy po ukončení jejich aktivní pracovní kariery, což ale není zcela objektivní faktor, neboť odchod do důchodu může být z mnoha příčin časově odlišný. Objektivním faktorem je tedy kalendářní věk člověka, který je snadno statisticky zachytitelný (Janiš, Skopalová 2016).

Langmeier a Krejčířová (2006) poukazují na obtížné stanovení okamžiku dosažení sénia u člověka. Jedinec může prokazovat pokles výkonnosti v jedné oblasti, zatímco v jiné oblasti výkon stoupá nebo stagnuje. Dále je i vysoká rozdílnost mezi jednotlivci v zachování duševní svěžesti a tělesné výkonnosti a naopak brzkých projevů stárnutí. Podstatným faktorem pro vymezení sénia je i stoupající kvalita lékařské péče a zároveň tlak na výkonnost jedince. Tyto skutečnosti vedou k posunu hranic jedním i druhým směrem.

Taktéž Thorová (2015) pohlíží na stáří ze tří směrů. Stáří je možné vymežit dle chronologického věku, jenž lze stanovit datem narození. Nicméně do vymezení období stáří zasahují významně i další faktory, jako například doba a prostředí, ve kterém jedinec žije. Dalšími činiteli ve vymezení stáří jsou biologický věk a výkonnost jedince. Ty jsou odvislé od intenzity a charakteru degenerativních změn ovlivňujících výkon, funkčnosti organismu jedince a jeho odolnosti vůči vnějším vlivům. Další podstatnou okolnost spatřuje Thorová ve změnách sociálních rolí, vyvolaných například odchodem do důchodu, ztrátou životního partnera či osamostatněním dětí.

Jak Hartl a Hartlová (2015) uvádějí, Světová zdravotnická organizace stanovuje členění kalendářního stáří na **rané stáří**, vyšší věk, senescenci (60-74 let); dále na **vlastní stáří**, stařecký věk, senium (75-89 let), přičemž 75. rok je považován za takzvaný uzlový

ontogenetický bod. Posledním obdobím členění kalendářního stáří je **dlohověkost**, patriarrchum (90 let a více).

2.1 Stárnutí

Stárnutí je nevyhnutelný a nezvratný děj probíhající od početí jedince až do jeho smrti. Tyto probíhající změny jsou regresivní a asynchronně degenerativní. Počátek stárnutí, jeho míra a charakter je u každého člověka individuální. Za skutečné projevy stárnutí se považují změny funkcí po sexuální zralosti jedince (Weber, 2000). Stárnutí je souhrn fyziologických změn vedoucích do stáří. Tyto procesy mohou být chemicko-fyzikálního charakteru, ale i jako náhodná změna plynoucí z úrazu či organických modifikací vlivem nemocí. Přestože je stárnutí jako proces individuální, je podmíněn věkem jedince.

Langmeier a Krejčířová (2006) hovoří o vnitřním vlivu na proces stárnutí, který je způsoben například působením bakterií a virů, špatnou životosprávou, užíváním návykových látek, kouřením a požíváním alkoholu. Dále považují za jeden z faktorů ovlivňující stárnutí vnitřní genetický základ jedince, jako například genetický program či specifické metabolické změny. Další oblastí s dopadem na stárnutí je porušení integrace a organizace.

Teorie založená na předpokladu, že délka života buňky je dána geneticky, se opírá o skutečnost, že lidé jejichž rodiče umřeli ve vysokém věku, mají předpoklad dožít se věku podobného (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Nepopíratelný vliv na délku života má i prostředí ve kterém jedinec žije, což potvrzuje skutečnost, že v průmyslově vyspělých zemích se průměrná délka života prodlužuje. Na konci 20. století se zde lidé dožívali průměrného věku kolem 67 let. Nyní podle ČSÚ by se ženy narozené například v ČR roce 2011 měly průměrně dožít 80,7 let a to s předpokladem zdravého věku (věku bez zdravotního omezení) 63,6 roku. Průměrný věk muže narozeného v tomtéž roce by měl dosahovat 74,7 let, z toho 62,2 let dožitých v takovém zdravotním stavu, který sami hodnotí jako dobrý (Kačerová, 2014).

2.2 Změny spjaté se stárnutím

Tato kapitola je věnována souboru specifických změn spjatých se stárnutím. Tyto modifikace lze rozdělit do několika oblastí. Základní rozdělení změn spojených s přibývajícím věkem je na dvě oblasti, a to na oblast tělesnou a na oblast psychiky, která zahrnuje změny kognitivních funkcí, smyslového vnímání a emoční proměny. Díky změnám spojených se vstupem jedince do období senia prochází určitou přeměnou i oblast potřeb a sociálních vztahů seniora.

Zde je nutné přihlídnout na variabilitu a individuální dispozice daného jedince a pravděpodobnost výskytu univerzálních a probabilistických změn. Mezi univerzální tělesné znaky stárnutí patří například vráscitá kůže či šedivění vlasů i ochlupení a jejich celkový úbytek. Dále se mění hormonální aktivita, produkce a sekrece. Změny probíhají i v imunitním systému organismu. Dýchací soustava se při zátěži snadněji unavuje, svalstvo ochabuje a ubývá kostní hmoty. Probabilistické znaky jsou pravděpodobné, ale ne univerzální (například artróza) (Pagued, 1998).

Reakce stárnoucího člověka na tyto změny a jeho způsob, jak se s těmito změnami vyrovnat jsou ovlivněny hlavně jeho osobností, životní zkušeností, výchovou a vzděláním.

2.2.1 Tělesné změny ve stáří

Tělesné změny ve stáří jsou spjaté s celkovým úbytkem svalové tkáně neboli atrofii, což má vliv na pozměněnou či zpomalenou reakci na určitou zátěž (Malíková, 2011).

Toto regresivní období přináší snížení odolnosti proti infekcím a vzniku nádorových onemocnění. Zmiňované biologické změny stárnutí se mohou projevit ve všech buňkách a tkáních, nejvýznamněji v endokrinní a nervové soustavě (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Nejpatrnější jsou změny tělesného charakteru postihující pohybový aparát, které vyplývají z opotřebovanosti organismu. V důsledku úbytku svalové hmoty, snižování kloubní pohyblivosti a zvýšené poréznosti kostí dochází ke změnám držení těla, chůze a snížení koordinace a rozsahu pohybu. To ovlivňuje celkovou aktivitu seniora a snižuje rychlost jeho pohybu (Vágnerová, 2007).

V období senia dochází k somatickým pochodům vedoucím například ke změnám v nervovém a kardiovaskulárním systému, úbytku vody v orgánech a snižování funkce žláz s vnitřní sekrecí a také ke změnám v trávicím systému (Thorová, 2015).

2.2.2 Psychické změny ve stáří

V období senia dochází ke změnám psychiky na biologickém i psychosociálním základě. Stárnutí postihuje celý organismus člověka. Nastávají proměny kognitivních funkcí a díky involuci nervové soustavy ke zpomalení poznávacích procesů a zhoršení zrakové i sluchové percepce. Při poklesu komplexity uvažování dochází ke ztrátě schopnosti koordinovat a integrovat jednotlivé kognitivní funkce, což vede k narušení paměti, soustředěnosti a celkové odolnosti vůči stresu (Hátlová, 2010).

2.2.2.1 Kognitivní změny ve stáří

Kognitivní změny spjaté se stářím se odrážejí na schopnosti zapamatovat si, ukládat a vybavovat si informace. Podle Vágnerové může mít závažný úbytek přesnosti a účinnosti kognitivních kompetencí velký dopad na kvalitu života, především pokud by omezoval schopnost žít bez závislosti na cizí pomoci (Vágnerová, 2007).

Z hlediska nervové soustavy se díky menšímu počtu neuronů i synapsí zhoršuje kvalita přenosu impulsů nervového vedení, tím se prodlužuje reakční doba a dochází ke snižování psychosomatického tempa i senzomotorické funkční koordinace. Klesá schopnost přijímat nové podněty a snižuje se flexibilita a adaptabilita (Kulišřák, 2003).

Pozornost

„Pozornost se uplatňuje ve všech psychických procesech. Je projevem vysoké organizovanosti psychiky při zpracování informací vlastního myšlení a konání“ (Chalupa, 1981, s.18).

Podle Vágnerové pozornost úzce souvisí s pamětí. Jedná se o funkci vědomí, která zajišťuje jeho zacílení určitým směrem. Současně má funkci ochrannou před záplavou jiných, v danou chvíli méně důležitých podnětů (Vágnerová, 2005).

Vágnerová uvádí, že koncentrace pozornosti je obecně ovlivněna nejen vnějším prostředím a momentálním psychickým i duševním stavem jedince, únavou organismu, motivací a aspirací, ale v seniorském věku bývá narušena i sníženou kapacitou centrální nervové soustavy a zhoršeným smyslovým vnímáním. Jedná se převážně o biologické příčiny (Vágnerová, 2007).

Paměť

Paměť je schopnost přijímat, uchovávat a znovu si vybavovat předchozí vjemy. Informace jsou uloženy v mozku v paměťových stopách. Jedná se o spojení synapsí mezi výběžky neuronů. Během života se snižuje počet neuronů i synapsí o 10 až 15 % a nervové buňky se celkově zmenšují. V průběhu celého života se pravidelným zatěžováním vytvářejí synapse nové, díky čemuž je možné se přizpůsobovat novým podnětům a situacím (Suchá, 2008).

S přibývajícím věkem se snižují paměťové schopnosti. Tento proces je individuální a je podmíněn vrozenými dispozicemi a celoživotní iniciací paměťových center. Hlavní příčina poklesu funkčnosti paměti je její nedostatečné používání. Jako další faktory snížení paměťových procesů jsou například stres, deprese či prožívání traumat a úzkostí (Hátlová, 2010).

Ve stáří je postiženo především ukládání nových informací. Paměťové záznamy dřívějších vjemů bývají dobré, ale jejich propojování s novými událostmi může být emočně i obsahově zkresleno. Převažuje pozitivní interpretace minulosti (Vágnerová, 2007).

Intelligence

V procesu stárnutí se mění intelektové funkce. Jejich proměna je individuální a závislá na mnoha faktorech. Rychlost a míra úbytku intelektových schopností je ovlivněna biologickými a sociálními činiteli. Ke změnám může docházet jak v oblasti intelektových výkonů, tak i jejich struktuře. Tyto proměny podléhají vysoké variabilitě i z hlediska období stáří. V ranném stáří v mnoha případech hladina inteligenčních schopností neklesá, ale naopak je úroveň inteligenčního výkonu vyšší. Senior získává vrcholný nadhled a schopnost komplexního uvažování (Hátlová, 2010).

Podle Vágnerové komplex naučených poznatků a postupů neboli krystalická inteligence klesá až v relativně pozdním stáří a je vůči procesům stárnutí poměrně rezistentní. Naopak fluidní inteligence podléhá regresi rychleji (Vágnerová, 2010). Fluidní inteligenci ovlivňují fyziologické změny centrální nervové soustavy. Zhoršuje se tak schopnost zpracovávat nové informace, rychle reagovat a hledat nová řešení problémů. Ubývá i na pružnosti a flexibilitě myšlení seniora.

Řeč

Řečové funkce patří k těm, které stárnutí organismu narušuje v menší míře a kvalitu řečových kompetencí si jedinec udržuje do vysokého stáří. Přesto se s přibývajícím věkem snižuje schopnost užití nabyté slovní zásoby a správně volit nejvhodnější výraz (Vágnerová, 2007).

Podle Vágnerové dochází ke zpomalení řečového tempa v důsledku postupného zhoršení koordinace mluvidel a artikulace. Tomu přispívá i ztráta chrupu či jeho nefunkčnost (Vágnerová, 2007).

2.2.2.2 Změny smyslového vnímání ve stáří

Jako další symptomy uvádí Thorová (2015) snížení smyslového vnímání, které negativně ovlivňuje orientaci jedince v prostředí a jeho sociální i verbální komunikaci s okolím. Thorová popisuje změny ve horšení zrakového vnímání, které se projevují snížením ostrosti vidění, citlivosti oka na světlo a barvy, zúžením zorného pole.

Hrozenková, Dvořáčková (2013) uvádějí, že zhoršení sluchového vnímání ve stáří snižuje schopnost zachytit zvuky o vyšších frekvencích, slyšení oslabují šelesty, popřípadě tinnitus, což může vést ke ztíženému porozumění řeči a orientaci v prostoru (Hrozenková, Dvořáčková, 2013).

Zhoršení chuťového vnímání u seniorů bývá ve snížení citlivosti na slané a sladké podněty, které postupně může dosahovat k celkové ztrátě chuti, což může mít za následek snížení příjmu potravy a podvýživu (Nováková, Horáková, Štěpánková, 2015).

Zhoršení čichového vnímání je příčinou poklesu možnosti rozpoznat pachy a vůně.

Zhoršení hmatového vnímání v období stáří snižuje schopnost jemné motoriky. citlivosti vůči tlaku a teplotě (Klevelandová, 2017).

2.2.2.3 Emoční změny ve stáří

Proměny emočního prožívání ve stáří jsou podobně jako změny v kognitivní oblasti velmi individuální. Vliv na emocionalitu seniora mají fyziologické změny stárnutí ale i jeho osobnost,

zkušenosti, prostředí a sociální kontakty. Podle Vágnerové se v období senia snižuje frekvence emočních prožitků a může se pozměňovat i jejich kvalita a intenzita. Od ranného stáří ubývá četnosti pozitivních emocí, a naopak narůstá frekvence těch negativních. Zároveň se snižuje schopnost ovládat emoce a klesá frustrační tolerance. Ve stáří bývá společným znakem špatná adaptace na změny (Vágnerová, 2007).

Podle Jarošové 2006 se u seniorů vyskytuje větší emoční labilita při niž probíhá časté střídání nálad. Tato emocionální nerovnováha často vede ke stavům úzkosti, strachu a popřípadě může přerůst až k depresím (Jarošová, 2006).

Vágnerová dále uvádí, že některé osobnostní vlastnosti mohou procesy stárnutí ovlivňovat kladně či naopak komplikovat. Například neuroticismus přispívá ke zhoršení adaptačních schopností, neboť jeho podstatou je emoční labilita a zvýšená míra úzkosti. Na druhé straně extraverte napomáhá adaptačním schopnostem, protože vychází z pozitivního ladění emocí a jedinec lépe dosahuje sociální opory (Vágnerová, 2007).

2.2.2.4 Potřeby ve stáří

Vágnerová (2007) uvádí, že způsob uspokojování potřeb, jejich zacílení a osobní důležitost jednotlivých potřeb se v období stáří mění. V návaznosti na měnící se sociální role seniora se mění i jeho psychosociální potřeby. Senior upřednostňuje pocit jistoty a bezpečí. Uspokojování potřeb seniora mu přináší vnitřní vyrovnanost. Neboť potřeba je stav organismu, který je charakterizovaný dynamickou silou, která vzniká při nedostatku či naopak přebytku něčeho, co se liší od optima. Kvalita života se vztahuje k míře uspokojování potřeb. Pokud senior vyhodnotí, že v životě dosáhl svých potřeb, které zaručují pocit vnitřní vyrovnanosti a klidu, nabyt nejvyšší kvality života. Jestliže senior cítí neuspokojení svých potřeb, hrozí vznik deprivací a bezútěšnosti.

Dělení potřeb:

- **Biologické potřeby neboli pudy.** Jedná se o základní pudy člověku vrozené (pud obživný, pud sebezáchovy, pud péče o potomstvo, sexuální pud).
- **Psychické potřeby.** Do této kategorie Vágnerová řadí základní psychické potřeby (potřeba stimulace, potřeba bezpečí a jistoty, potřeba naděje).
- **Potřeby sociálně zaměřené.** Tyto potřeby jsou v širokém pojetí zaměřené na vztahy k jiným lidem (potřeba sociálního kontaktu, potřeba sounáležitosti a akceptace jinými lidmi, potřeba intimity, potřeba autonomie, potřeba moci).

- **Potřeby vlastního rozvoje a uplatnění.** Jedná se o potřeby zacílené na osobní výkon (potřeba výkonu, potřeba úspěchu, potřeba vyhnout se neúspěchu, potřeba dosažení dokonalosti, potřeba seberozvoje, potřeba seberealizace a využití vlastního potenciálu, potřeba smyslu (Vágnerová, 2016).

2.2.2.5 Sociální vztahy ve stáří

Odchodem do důchodu senior ztrácí své dosavadní společenské postavení, jeho sociální kontakty ubývají a postupně dochází k přetvoření jeho sociální rolí. Podle Vágnerové redukce sociálních rolí ale i jejich změna nesouvisí pouze s odchodem do penze samotným, ale mnohdy i se ztrátou finanční nezávislosti. Odchodem z pracovního procesu se sociální kontakty omezují na styky s rodinou, přáteli, lékaři a lidmi v blízkém okolí. Další významnou ztrátou je ztráta partnera, která seniora staví do nové sociální role vdovec či vdova. Z biologického hlediska může nastat díky onemocnění seniora i nová sociální role nemocného či postiženého (Vágnerová, 2007).

Adaptace na změny sociálních rolí je velice individuální a závisí na mnoha faktorech osobnostních, biologických ale i finančních a společenských. Kvalita života, uspokojení potřeb, podpora okolí a dobrý zdravotní stav napomáhá hladkému průběhu přizpůsobení na stáří a přijetí nové sociální role (Hrozenková, Dvořáčková, 2013).

Proměny sociálních rolí mohou být pro seniora značnou zátěží, neboť získává status penzisty, což degraduje jeho stávající profesní úspěchy a staví jej na stejnou sociální úroveň s ostatními důchodci. Senior si musí zvykat na nové postavení ve společnosti, z čehož plyne strach ze submisivní role důchodce, závislosti na společnosti a druhých osobách a zároveň vlastní neprospěšnosti druhým. Tyto obavy mohou být podpořeny zhoršeným zdravotním stavem seniora a nutností umístěním do ústavního zařízení či společného bydlení s rodinou (Vágnerová, 2007).

2.3 Ageismus

Vidovičová (2005) uvádí, že ve společnosti existuje pohled na seniorskou generaci zatížený předsudky a stereotypním viděním, že starý člověk je neschopný přizpůsobit se novým skutečnostem a představuje ekonomickou zátěž. Zažitý přístup zahrnuje názor, že starý člověk je nemocný, nadbytečný, neschopný se učit novým věcem a celkově neprospěšný společnosti (Vidovičová, 2005).

Pojem ageismus poprvé užil americký psychiatr a gerontolog Robert N. Butler koncem 60. let. Pojem bývá definován jako věková diskriminace či diskriminace na základě věku.

Termín ageismus vymezuje Vidovičová „*věková diskriminace je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu. Projevuje se skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě chronologického věku, anebo na jejich příslušnosti k určité generaci*“ (Vidovičová, 2005. s5).

Vágnerová podotýká, že ageismus příliš zobecňuje, považuje za méněcenné všechny seniory, bez přihlídnutí k jejich individualitě a odlišnosti věkových kategorií (Vágnerová, 2000).

3 Rodina a senior

Tato kapitola je věnována rodině, jejím základním funkcím a rozdílům ve způsobu soužití jejích jednotlivých členů v České republice a ve Švédsku. Dále se dotkne problematiky proměny rodinného uspořádání v průběhu času a pozice seniora v něm, jelikož v současné době uspořádání rodiny přechází od vícegeneračního modelu k takzvanému modelu nukleárnímu, který je tvořen pouze dvěma generacemi. V nukleárním neboli jaderném modelu rodiny se jedná o soužití rodičů a dětí do doby jejich osamostatnění a založení jejich rodiny nové. Tento trend je pro seniory nepříznivý, neboť jsou to právě oni, kdo jsou často odkázáni na pomoc rodinných příslušníků.

Rodina je základní sociální jednotkou, která plní funkce emocionální, fyzické a komunitní. Rodina předává základní model sociální interakce a komunikace v malé sociální skupině. Integruje její členy do specifického způsobu života a má funkci předání sociálních norem a regulace jejich přijetí. Rodinu popisuje Možný jako skupinu osob navzájem spjatých pokrevními svazky, manželstvím, jiným právním vztahem či adopcí, a její dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí (Možný, 2008).

Sekot (2006) pohlíží na rodinu v podobném kontextu: „*Rodina je soubor lidí, spojených krví, manželstvím, adopcí a sdílející základní odpovědnost za reprodukci a péči o členy společnosti, zabezpečení biologického přežívání, citového a rozumového vývoje a místa společenské kontroly v procesu socializace*“.

Matějček uvádí, že lze rodinu definovat podle mnoha aspektů, které se opírají o znaky rodiny a její funkce. Z hlediska rodinné výchovy Matějček upřednostňuje uspokojování potřeb jejích členů, zejména dětí nad jejími tradičními znaky, jako například struktura rodiny. Dále o rodině Matějček hovoří jako o systému, v němž každý jeho člen ovlivňuje všechny ostatní členy (Matějček, 1992).

Matějček dále uvádí, že charakteristickým znakem rodinné výchovy je vytváření hlubokých citových vazeb mezi dítětem a jeho vychovatelem. Těmito citovými vztahy dochází k nejvýznamnějšímu uspokojování základní psychické potřeby jistoty. Děti si vytváří silnou citovou vazbu, kterou si touží udržet a rodiče doufají, že je děti neopustí a citové vazby nepřerušují, ani po jejich odchodu z původní rodiny a založení vlastní rodiny (Matějček, 1992).

Rodina jako systém není tvořena jednotlivými členy, nýbrž jejich interakcemi a vztahy. Tato vztahová síť může mít subsystémy, které jsou tvořeny například generační příslušností, pohlavím, postavením v mocenské hierarchii, specifickými povahovými charakteristikami, popřípadě zátěžemi, které jednotliví členové do rodiny vnášejí, jako například somatické či psychické poruchy (Matějček, 1992).

3.1 Funkce rodiny

Rodina je základním pilířem společnosti a mezi její přednostní funkce patří reprodukce a výchova dalších generací. Má nejen úkol zabezpečit biologický, hmotný a psychicky zdravý vývoj dětí ale i úlohu harmonického emočního vlivu na všechny její členy.

Podle Matouška je jedním ze základních atributů rodiny společné bydlení a vytvoření domova. Stabilní domov je zásadní předpoklad pro intimní soužití partnerů a výchovu dětí (Matoušek a kol., 2003).

Funkce rodiny popisují odborníci z mnoha pohledů.

- **Biologicko-reprodukční funkce** rodiny má plnit nejen biologické a sexuální uspokojení partnerů, ale především rozvoj civilizace. Společnost se tvorbou podmínek pro optimální porodnost snaží podpořit a regulovat populační vývoj.
- **Sociálně-výchovná funkce** v rodině znamená úkol vytvořit podmínky pro dítě k jeho úspěšnému začlenění a budoucímu uplatnění ve společnosti.

Podle Vágnerové má sociální stimulace rozhodující význam pro vývoj dítěte, neboť uspokojuje jeho základní potřeby. Jedná se o potřebu sociální stimulace a smysluplného učení, potřebu citové jistoty a bezpečí, které v prvních fázích saturuje matka ale v dalším období i jiné osoby (Vágnerová, 2005).

- **Emocionální funkce** v rodině probíhá v interakci mezi jejími členy. Jedná se o nezastupitelnou roli uspokojování potřeb všech věkových kategorií. Jde především o pocit lásky, bezpečí a jistoty ale i vzájemného porozumění a pochopení.
- **Ochranná funkce** zajišťuje potřeby biologické, hygienické a zdravotní. Obecně lze říci, že jde o zabezpečení přežití a zdravého vývoje všech členů rodiny eliminací všech druhů nebezpečí.

- **Sociálně-ekonomická funkce** rodiny představuje hmotné zajištění rodiny. Jedná se především o obživu, bydlení a materiální zabezpečení. Do této oblasti spadá i zajištění chodu domácnosti a výdajů spjatých s výchovou a zdravým rozvojem členů rodiny.

3.2 Proměny rodiny v čase

Hartl a Hartlová vymezují rodinu jako společenskou skupinu, která je spojena manželstvím a pokrevními vazbami, odpovědností a vzájemnou pomocí (Hartl a Hartlová, 2000).

Rodina jako základní společenská jednotka z historického hlediska neztratila svou původní funkci a neliší se příliš ani její struktura. Nicméně prochází výraznými změnami v přímém kontextu se změnami společnosti (Možný, 2008).

3.2.1 Tradiční rodina

Model tradiční rodiny převládal ve společnosti evropské kultury převážně až do 19. století. Jednalo se o soužití širší rodiny, z pohledu jejích členů tedy vícegenerační. Společně bydleli manželé s dětmi, kterých bylo zpravidla více než dvě a rovněž nebylo neobvyklé soužití ve stejné domácnosti s prarodiči a sourozenci rodičů. Rodina byla konsolidujícím prvkem sociálního systému (Možný, 2008).

Kagitcibasi (2002) uvádí, že v tradičním venkovském modelu rodiny je markantní závislost na mezigeneračním soužití, neboť je takové soužití zároveň předpokladem pro zajištění rodinného živobytí. Vysoká plodnost je zárukou ekonomické stability rodiny a vzájemné podpory. Více dětí přináší zároveň více materiální hodnoty. Tradiční model rodiny nárokoval zapojení do práce všech rodinných příslušníků a byla vyžadována rovnocennost práce muže a ženy. V tradiční rodině bylo prioritou ekonomické zabezpečení funkce rodiny a důraz byl kladen na mateřskou lásku a autoritu otce (Kagitcibasi, 2002).

3.2.2 Moderní rodina

Ke změnám přístupu k rodině jako instituci dochází ve 20. století vlivem kritiky rodiny za postupnou ztrátu stability. Cílem moderní rodiny bylo stavět na principech, které se zakládají na jejím centrálním postavením ve společnosti, pevné hierarchii a funkční uspořádanosti. V druhé polovině 20. století převažuje struktura nukleární rodiny neboli jaderné rodiny. Jedná se o soužití rodičů v manželském svazku a dětí. Postupným vlivem společnosti a měnící

se úlohou muže a ženy se proměňují i atributy rodiny. Rodina ztrácí jedinečnost postavení v sexualitě, reprodukčnosti, roste rozvodovost a vznik nových manželství. Roste individualistický přístup k rodině. Již není prioritou blaho dítěte a jeho výchova, ale soukromí dospělého. Postavení matky a otce je funkčně segregované (Možný, 2008).

3.2.3 Postmoderní rodina

Vlivem změny ve společnosti koncem 20. století i instituce rodiny prochází přerodem. Již není kladen důraz na strukturu rodiny a dochází k uvolňování rodinných vazeb. Vznikají svazky jednopohlavních párů pečujících o děti, přibývá takzvaných „singl“ matek vychovávajících děti samostatně. Ve společnosti se postupně za přispění feminizace vyrovnává postavení ženy a muže, což vede k ekonomické samostatnosti žen. Role členů rodiny jsou individualizované, a proto i autorita slabá. Oproti tradičnímu přístupu, kde autoritou byla takzvaná „hlava rodiny“ tedy otec, se v postmoderní rodině rozhodující slovo tříští mezi rodiči a tím jeho intenzita klesá (Možný, 2008).

Podle Možného působení společenských změn druhé poloviny 20. století ovlivnilo rodinné soužití a porodnost skokově. V šedesátých letech vedlo ke konci takzvaného „babyboomu“ a zároveň novému chápání sexuality, což vedlo ke snížení porodnosti. V další dekádě nastává trend odkládání rodičovství a zvyšování věku vstupu do manželství. Naopak roste tendence nesezdaného soužití. V osmdesátých letech nastává pokles porodnosti realizované v rodinném svazku a přibývá domácností s jedním rodičem a dětmi (Možný, 2002).

Současná společnost se zaměřuje na individuální svobodu jedince a jeho vlastní volbu kdy a zda uzavírat manželství. Výběr partnera není ničím podmíněn, věk porodnosti se zvyšuje, manželství není chápáno jako celoživotní vztah, a proto vznikají méně stabilní svazky.

3.2.4 Rodina ve Švédsku

Rodinné soužití ve Švédsku není zcela obdobné jako v ČR. Kromě klasické formy manželství, tedy sezdaného páru muže a ženy je zde oficiálně uznáváno několik dalších forem soužití.

Ve Švédsku je možné registrované partnerství homosexuálních párů i plnohodnotné manželství stejnopohlavních párů. Právní důsledky těchto vztahů jsou obdobné jako v ČR u registrovaného partnerství homosexuálních a manželství heterosexuálních párů (Sambolag, 2003).

Sambo neboli zkratka pro spolu žijící a bydlící pár (sammanboende) je ve Švédsku obvyklá a více častá varianta soužití partnerů s dětmi nežli manželství. Sambo je oficiální na příslušném úřadě hlášený svazek, z kterého ovšem neplynou povinnosti a práva jako u manželského soužití. Partneři nemají společné vlastnictví, nejsou zahrnuti do vzájemného dědického řízení a děti mají jméno automaticky po matce. V případě úředně přiznaného otcovství oběma partnery vzniknou práva, povinnosti a právní vztah otce jako rodiče. Tento typ soužití je benevolentnější ke změnám v partnerství. Snadnost takový svazek zrušit či změnit je často využívána a dochází ke změně celé rodiny. Děti z předchozích vztahů přecházejí do dalších domácností a není neobvyklé soužití dětí z minulých i současných rodin partnera i partnerky. Další variantou soužití partnerů je takzvané särbo neboli oddělené bydlení. Tato rodina je ve svazku, ale její členové žijí ve dvou oddělených domácnostech. Práva a povinnosti jsou stejné jako u samba (Äktenskapsbalk, 1997).

4 Mezigenerační vztahy seniorů v rodině

Tato kapitola se zabývá rodinnými vztahy seniorů a jejich soužitím s ostatními členy rodiny, neboť pocit začlenění a sounáležitosti je pro každého jedince důležitý v kterémkoliv období jeho života. Uspokojování socializačních potřeb a jejich kvalita je pro seniora obzvláště důležitá, neboť během senia blízkých vztahů zpravidla ubývá.

Dle Vágnerové udržují senioři především styky s blízkými lidmi, což podporuje jejich pocit jistoty. Zásadní význam tedy představují vztahy s rodinou, přáteli a blízkým okolím. K pocitu osamělosti může přispět fakt, že s přibývajícím věkem člověka se okruh těchto kontaktů snižuje (Vágnerová, 2007). Podle Švancary ve stáří roste touha mít pevné místo v prostředí s kladnými vztahy a kladným hodnocením ostatních. Taktéž stoupá potřeba být prospěšný, jako prostředek k pocitu seberealizace (Švancara, 1983).

4.1 Partnerské vztahy seniorů

Manželství přetrvávající do seniorského věku vykazují vyšší kvalitu než v předchozích obdobích. Většina takto dlouhých partnerských vztahů stojí na pevné základně společných prožitků z minulosti.

Podle Vágnerové (2007) vzrůstající spokojenost v manželství v období stáří pramení z tendence již nepřikládat vysoký význam konfliktům a zároveň absence starostí s výchovou dětí. Naopak stoupá význam a hodnota partnerského soužití. Vzniká prostor pro vzájemnou péči, vlastní zájmy a pomoc na výchově vnoučat.

Tyto vztahy jsou stabilizované díky tomu, že partneři se dobře znají, jsou více realističtí a neočekávají od vztahu žádné výrazné změny. Manželé již předvídají vzájemné reakce na případné konflikty a mohou volit osvědčenou taktiku, jak situaci zvládnout. Obecně senioři vykazují méně negativních projevů, což se promítá i do partnerských vztahů. Během dlouholetého soužití a s přibývajícím věkem seniorů se jejich partnerské vztahy proměňují. Díky vzájemné toleranci a duchovnějším soužití si více rozumí i beze slov, přijali své nedostatky a jsou v partnerství spokojeni. Partneři si vzájemně více pomáhají, jsou si oporou a jistotou, neboť se i vzájemně více potřebují vzhledem k poklesu počtu sociálních vazeb. Další změna nastává v oblasti intimity. Ve vztahu je podstatná důvěra a spřízněnost. Soužití bývá více o společném prožívání než individualitě (Vágnerová, 2007).

Říčan (2014) poukazuje na fakt, že u partnerských vztahů, kde manželé spokojeni nejsou, je naopak dlouholeté soužití frustrující. Dokonalá znalost jeden druhého může být při sporech) zneužívána a tím konflikt celkově bolestnější. Ženy nespokojenost projevují vyvoláváním konfliktů a muži defenzivním chováním. Situace bývá často umocněna nedostatkem sociálních kontaktů, což vede k takzvané ponorkové nemoci, popřípadě ztíženou komunikací vlivem zhoršeného smyslového vnímání (poruchou sluchu a podobně). Manželé ve vztahu setrvávají z důvodu obav, že v nemoci zůstanou sami. Pokud nemají alternativní životní zájem, který by uspokojoval jejich potřeby, život hodnotí negativně a vinu přisuzují partnerovi.

Podle Hamplové (2012) nové seniorské partnerské vztahy vznikají primárně z obav z osamocení a touhy po pocitu jistoty a opory. Pro řadu seniorů je život bez partnera nepřijatelný. Zároveň tyto vztahy ovlivňují zdraví seniora jeho psychickou pohodu i socioekonomické zázemí (Hamplová, 2012).

Podle Říčana (2014) v sexuální oblasti v období stáří jsou změny patrné nejen v četnosti ale i formě a intenzitě prožitku. Sexuální aktivita je v těsné souvislosti se zdravotním stavem seniora, přesto však více než čtvrtina lidí nad 80 let jsou schopni sexuálně žít. Tělesná blízkost má význam nejen sexuálního uspokojení, ale i jako zdroj zvyšování sebeúcty, sebedůvěry a vlastní životaschopnosti. Fyzický kontakt seniorů je prospěšný z hlediska psychiky pro zlepšení nálady a snížení deprese.

Vyrovnanost v partnerském vztahu ve stáří spíše narůstá. Manželé pro sebe vzájemně představují zdroj uspokojení mnoha psychických potřeb, a proto onemocnění nebo ztráta partnera představuje jednu z nejvážnějších zátěží tohoto věku.

4.2 Vztahy seniorů k dospělým dětem a vnoučatům

Ve stáří vztahy seniorů s dětmi vstupují do fáze, kde ubývá konfliktních situací a vztah je postaven na stabilitě pozitivních emočních vazeb. Tento stav je podmíněn vztahy a vývojem citové vazby z předchozích období, frekvenci současných kontaktů a názorové shodě (Vágnerová, 2007). Generace se vymezují na základě svých rozdílů a mohou se navzájem nejen inspirovat, ale i na druhé straně tyto specifické aspekty mohou vnášet intergenerační konflikt.

Senioři, kteří v minulosti budovali vřelé vztahy se svými potomky a byli dobrými rodiči či prarodiči, mají vyšší předpoklad, že jejich rodina jim na základě těchto citových vazeb bude ochotna věnovat péči v době jejich nesoběstačnosti.

Podle Vágnerové (2007) kvalitu vztahů seniorů a jejich dospělých dětí ovlivňuje vzdálenost. Pokud senioři bydlí ve společné domácnosti s dětmi, popřípadě vnoučaty může docházet k ohrožení jejich autonomie, a naopak při velké vzdálenosti a tím i nižšímu počtu kontaktů dochází k poklesu intenzity těchto vazeb. Obě varianty mohou přinášet do vztahu negativní prvky. Senioři preferují kombinaci kontaktu s rodinami svých dospělých dětí se zázemím a soukromím vlastního bydlení (Vágnerová, 2007).

Pacovský tuto variantu vztahu nazývá jako „intimita s odstupem“. Senioři udržují fyzický kontakty s rodinou ale ne na úkor vlastního samostatného bydlení a nezávislosti (Pacovský, 1990).

Dnešní společnost má tendenci tvořit především nukleární rodinné soužití v jedné domácnosti, tedy pouze rodiče a děti. Vícegenerační soužití se seniory je zastoupeno v ČR pouze ze 6 ti %. Většina současných rodin se nestěhuje od svých rodičů natolik daleko, aby nebyly v každodenním dosahu, jejich bydliště bývá ve stejné obci či městě (Vágnerová, 2007).

Podle Pacovského je nukleární rodina charakteristická snahou o samostatné hospodářství a v té souvislosti i plošné zaměstnanosti žen, což se promítá i do života seniorů a vztahů v rodině (Pacovský, 1990).

Podle Matějčka se vztahy a vzájemná prospěšnost odvíjí od věku a zdravotního stavu seniora. Z toho vyplývá jeho míra angažovanosti, pracovní či finanční pomoci, péče o vnoučata a podobně. Postupem času naopak roste předpoklad zhoršení zdravotního stavu seniora a potřeba mu pomoci, což může přinášet i konfrontaci rodiny se zvláště obtížnými projevy stáří jako například úbytek tělesných i psychických sil, zanedbávání hygieny, demence a jiné (Matějček, 1992).

Matějček dále uvádí, že mnoho rodin má obavy ze styku svých dětí s postiženým či nemocným prarodičem. Autor v této eventualitě vidí naopak možnost dítěti kultivovat vnímání vůči bolestem druhého a jeho celkovou prosociální orientaci. To pozitivně ovlivňuje jeho pozdější chování k rodičům v období jejich stáří (Matějček, 1992).

4.3 Mezigenerační soužití

Senioři v období vlastní soběstačnosti svou energii věnují pomoci rodinám svých dětí, tím si částečně udržují svou dosavadní sociální roli a nepostradatelnost. S věkem se situace mění a jejich samostatnost klesá. V případě, že nastane natolik závažné zhoršení jejich zdravotního stavu, že je nutná cizí pomoc, rodina by měla být první volbou a přirozeným řešením nastalé situace. Senioři preferují co nejdříve pomoc od svého partnera a snaží se nepožadovat pomoc od potomků, aby je nezatěžovali. Zároveň pomoc dětí je pro ně větším zásahem do jejich autonomie, než pomoc v rámci partnerství.

Podle Sýkorové (2007) staří lidé často upřednostňují péči od dětí, které nebyly během předchozího života protěžovány. Takzvaně méně „oblíbení“ potomci poskytují rodičům ve stáří péči častěji, neboť senioři je osloví z důvodu nepřidělování starostí svým oblíbenějším potomkům. Ze strany seniora často dochází i ke zkreslenému pohledu na fakt, že každodenní vysilující péče o seniora, ve spojitosti s vlastním pracovním vytížením a zajišťováním chodu domácnosti nedává již takový prostor pro vzájemnou komunikaci mezi pečujícím členem rodiny a seniorem. Naopak při návštěvě potomka nepečujícího je komunikace ojedinělá a tudíž intenzivnější, pestřejší a pro seniora uspokojivější (Sýkorová, 2007).

Pro optimálně fungující soužití seniora s jeho dospělými dětmi a jejich rodinami je vhodné nastavit normy a pravidla. Generační soužití poskytuje klady výchovné i etické, může napomoci řešit bytovou či ekonomickou situaci a celkově obohacovat celou rodinu. Zvláště pak v oblasti transgeneračních citových vztahů. Rizikem je případný mezigenerační konflikt, který tento přínos může devalvovat (Kleťková, 2017).

Vágnerová (2007) dělí soužití generací na několik fází. Nejprve je senior samostatný a je schopen aktivně podporovat rodinu například finančně, radou, pomocí v domácnosti a péčí o vnoučata. Vztahy mezi generacemi jsou vyrovnané a ustálené. V dalších fázích je senior více odkázán na pomoc druhých lidí a vztahy se mění v asymetrické. V tomto období se senior ocitá v intrapsychickém konfliktu, zda využít rodinné pomoci, která mu poskytuje pocit jistoty, nebo volit profesionální institucionální pomoc, aby rodinu nezatěžoval (Vágnerová, 2007).

Podle Zavázalové (2001) kvalita generačního soužití závisí na faktorech, zda je bydlení ve společné domácnosti dobrovolné či vynucené. Dále záleží na časovém hledisku, zda se jedná o soužití dlouhodobé, dočasné či trvalé. Hodnotu vztahu podmiňuje i nezbytná úcta ke stáří

a zároveň respekt práv k nárokům mladší generace. A v neposlední řadě jsou důležité povahové rysy všech rodinných příslušníků a vzájemná tolerance (Zavázalová, 2001).

Pro poskytnutí optimální péče ze strany rodinných příslušníků je nezbytné, aby rodina jednala ze své vůle a iniciativy. Dále je nutné, aby rodina měla možnost se o nesoběstačného seniora postarat a podmínkou je i způsobilost rodiny adekvátně pečovat o seniora a zabezpečit mu všechny jeho potřeby (Pacovský, 1990).

Pro starého člověka je nejméně zatěžující zůstat v domácím prostředí a v péči rodinných příslušníků. Tato forma však může být pro rodinu tak tíživá, že je nutná pomoc kvalifikovaného pracovníka, který v externí formě dochází do domácnosti. Důvody jsou především v náročnosti a specifčnosti péče, kterou seniorův stav vyžaduje. Mnohdy také musí jeden ze členů rodiny omezit svou pracovní vytíženost, což může ovlivnit ekonomickou stabilitu rodiny (Pichaud, Thareauová, 1998).

4.4 Postoj pečující osoby ke starému člověku

„Role člověka zasahujícího do života jiného člověka by měla spočívat v aktivizaci všech prostředků, které umožní zachovat a rozvíjet jeho autonomii“ (Pichaud, Thareauová, s. 46, 1998).

Autonomie je pro seniora důležitá ve smyslu své vlastní hodnoty. Mít možnost volby svobodného rozhodování a jednání v souladu se svými potřebami je nutné zachovat během péče o seniora v jakékoliv formě.

Postoje k seniorovi ze strany pečující osoby lze dělit na čtyři základní typy. Autoritářský typ má tendenci starému člověku vnucovat své názory a svá rozhodnutí. Takový přístup nerespektuje autonomii seniora, vychází z moci a postavení pečujícího. Manipulativní typ sice seniorovi nepodsouvá přímo své názory a rozhodnutí, ale svým jednáním ho ovlivní natolik, že docílí stejného efektu jako autoritativní typ. Ochranitelský typ omezuje seniorovu autonomii přílišným ochraňováním a zastoupením ve všech činnostech, čímž brání rozvoji vlastního sebeurčení. Spolupracující typ plně akceptuje specifčnost potřeb seniora. Je nápomocen, ale nechává prostor pro aktivitu seniora a zároveň respektuje jeho vlastní tempo a možnosti. Takový přístup ponechává prostor starému člověku plně se rozhodnout a jednat dle své vůle (Pichaud, Thareauová, 1998).

5 Druhy institucionálních služeb sociální péče pro seniory

Tato kapitola předkládá souhrn institucionálních služeb poskytujících péči o seniory v České republice a ve Švédsku, jejich způsob a formy a zmiňuje základní oblasti důvodů k umístění seniorů v těchto zařízeních.

System sociální péče v ČR nabízí tyto alternativy sociálních služeb dle zákona 108/2006Sb. o sociálních službách.

„Služby sociální péče napomáhají zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem podpořit život v jejich přirozeném sociálním prostředí a umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojit se do běžného života společnosti, a v případech, kde toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení. Každý má právo na poskytování služeb sociální péče v nejméně omezujícím prostředí“ (Zákon o službách sociální péče 108/2006).

- **Pečovatelská služba** je terénní nebo ambulantní forma pomoci pro osoby se sníženou soběstačností. Senioři mohou využít tuto službu ve vlastní domácnosti, kdy terénní pracovník dochází a zajistí stravování, pomoc v domácnosti či s osobní hygienou, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím.
- **Stacionáře** mohou být další alternativa pomoci seniorům. Jedná se o možnost využít denní, týdenní či měsíční ambulantní formu pomoci při zvládnutí běžných úkonů, zajištění stravy, pomoci s osobní hygienou, sociálně terapeutických činností, vzdělávacích a aktivizačních činností, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při uplatňování práv. Tato služba je poskytována externě, tedy senior dochází do stacionáře.
- **Tísňová péče** je terénní služba, poskytující nepřetržitou možnost komunikace se seniory formou pohybového senzoru a nouzového tlačítka, kteří jsou v ohrožení náhlého zhoršení zdravotního stavu a žijí ve své domácnosti sami. Tísňová služba zajišťuje především neodkladnou pomoc v krizové situaci.
- **Odlehčovací služba** je terénní, ambulantní služba, kterou mohou využít senioři a jejich pečující osoby v době, kdy rodina sama potřebuje odpočinek či odlehčit od nepřetržité péče o seniora. Tato služba je zaměřena na zajištění stravy, pomoci s hygienou a běžných úkonů péče o vlastní osobou, terapeutické, výchovně vzdělávací činnosti, zprostředkovávání sociálních kontaktů a pomoci při obstarávání osobních záležitostí.

- **Denní centra služeb** je ambulantní služba s obdobným zaměřením jako stacionáře či odlehčovací služby pro pečující rodiny. Jedná s o instituci, kam senior může docházet a využít služeb spojených se zajištěním běžných úkonů spojených s péčí o seniora a zároveň zde může rozvíjet sociální kontakty.
- **Domovy pro seniory** poskytují pobytové služby zejména seniorům se sníženou soběstačností a zajišťují veškerou péči, kterou klientův stav vyžaduje. Tyto služby mimo jiné zahrnují ubytování a stravování, pomoc při běžných úkonech spojených s péčí o vlastní osobu, pomoc s osobní hygienou a uplatňování práv a oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Dále jsou klientům Domovů pro seniory poskytovány sociálně terapeutické a aktivizační činnosti a možnost kontaktu se společenským prostředím.
- **Domovy se zvláštním režimem** jsou zřízeny pro osoby se sníženou soběstačností z důvodu duševního onemocnění či závislosti na návykových látkách. U seniorů se jedná především o stařeckou demenci, Alzheimerovu demenci a jiné. Služby v takových zařízeních jsou obdobné jako v domovech pro seniory s přihlédnutím na zdravotní stav klientů.
- **Sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče** je forma sociální pomoci pro osoby, které již nevyžadují lůžkovou péči, ale jejich zdravotní stav nedovoluje jejich návrat do samostatného bydlení bez podpory a péče jiné osoby. Tyto osoby jsou v zařízeních přechodně umístěni do doby zajištění ambulantní nebo terénní sociální péče anebo pobytové sociální služby v instituci tomu určené (Zákon o sociálních službách, 2006).

5.1 Důvody pro odchod do institucionální péče

Pro nesoběstačného seniora je optimální setrvat co nejdéle v domácím prostředí a v péči rodinných příslušníků. V ideálním případě tedy dožít v okruhu svých blízkých a ve svém zázemí. Přesto je rozhodnutí opustit dosavadní způsob života v mnoha případech nezbytné, především pokud rodina není způsobilá, nebo ochotná pečovat o nesoběstačného seniora, anebo pokud k tomu nemá adekvátně vyhovující podmínky.

„Aby rodina mohla být se starým rodičem a pomáhat mu, potřebuje často také ona sama pomoc. Zvláště když její úkol není lehký a trvá dlouho. A pak také ve chvílích, kdy musí udělat zásadní rozhodnutí“ (Pichaut, Thareauová, 1998, s.75).

Zdravotní stav seniora bývá nejčastějším důvodem volby institucionální péče. V období stáří je předpoklad gradujícího zhoršení zdravotního stavu. V případě diagnóz spojených s nutností specifické zdravotní péče je vhodné této odborné služby využít a zajistit tak kvalitní životní podmínky pro život seniora. Nepřetržitý zdravotnický dohled a ihned dostupná odborná pomoc dává seniorům pocit bezpečí (Vágnerová, 2007).

Nevhodné rodinné zázemí bývá důvodem umístění starého člověka do Domova pro seniory, což může pramenit z více příčin. V případě, že senior nemá rodinu či jinou pečující osobu, která by byla schopna či ochotna kvalitně pečovat o nesoběstačného seniora, je nutná kvalifikovaná pomoc v příslušném zařízení. Odchod do institucionální péče řeší i nevyhovující či dokonce ohrožující situaci, které je senior vystaven v domácím prostředí, jako například napjaté rodinné vztahy, týrání či jiné zneužívání nesoběstačné osoby (Benešová, 2003).

Řešení bytové situace seniora je taktéž zahrnuto do častého důvodu odchodu do Domova pro seniory. Tato oblast příčin stěhování může vyplývat z nátlaku rodinných příslušníků, tedy z ne zcela dobrovolného odchodu, či naopak z vůle starého člověka, kterému nevyhovuje jeho dosavadní bydlení či soužití s rodinou. V Domově pro seniory očekává vlastní bezpečný prostor, který mu zajistí větší pohodlí a komfort (Benešová, 2003).

Další důvody přispívající k volbě života v institucionálních zařízeních jsou ekonomického charakteru. Zvyšujícími se náklady na bydlení a narůstající celkovou životní reží se může senior dostat do neúnosné situace a je tak nucen opustit dosavadní domácnost a uskromnit se v Domově pro seniory.

Pocit osamělosti a nedostatek sociálních kontaktů jsou faktory podporující staré lidi v rozhodnutí využít sociálních služeb pro jejich věkovou kategorii. V Domovech pro seniory je vysoká možnost navazování kontaktů a vztahů sociálního charakteru. Taktéž je seniory velice kladně hodnocen snadno dostupný vzdělávací, terapeutický a aktivizační program, který smysluplně vyplňuje jejich volný čas (Pchaut, Thareauová, 1998).

5.2 Adaptace na pobyt v Domově pro seniory

Odchod do pobytového zařízení se sociální službou je emocionálně náročné rozhodnutí. Jedná se životní mezník, neboť ve většině případů jde o nevratný krok do další, poslední životní etapy. Každý senior se s touto nastalou situací vyrovnává individuálně. Výrazný vliv na rychlost a průběh adaptace v jiném prostředí a způsob života má fakt, zda odchází senior do nového

domova sám, či s partnerem. Krizovou situaci výrazně ovlivňuje i seniorův zdravotní stav, psychická odolnost, osobnostní rysy a důvody odchodu do zařízení (Kalvach, 2004).

V případě nedobrovolného odchodu do ústavní péče podle Vágnerové senior prochází třemi fázemi. V první fázi projevuje vlastní nespokojenost, agresivním, negativistickým či hostilním chováním k okolí. Nejčastěji se jedná o personál či spolubydlící. Tato fáze odporu je obranná reakce proti násilné změně jejich dosavadního života. V další fázi přechází zoufalství a apatie do letargie a apatie vůči všemu. Rezignuje na svůj marný odpor a ztrácí vůli žít. Tato fáze může vést až k úmrtí seniora. Další fáze je postupná adaptace na nový režim a přizpůsobení se novému stylu života (Vágnerová, 2007).

5.3 Druhy sociálních služeb pro seniory ve Švédsku

Ve Švédsku jsou sociální služby pro seniory na vysoké úrovni a celý sociální systém této země je často předkládán jako příkladný. Systém zajišťuje vyšší standardy v personálním i finančním zabezpečení. Na druhé straně normy pro umístění seniorů v zařízeních poskytující sociální služby pro seniory podléhají mnoha kritériím, které závisí na míře důležitosti péči poskytnout.

Zákon v oblasti sociálních služeb pro seniory staví na několika pilířích. Cílem je zajistit seniorům důstojný život a cítit se dobře. Zaručit pro seniory aktivní a smysluplnou existenci, kvalitní bydlení a nezávislý život v bezpečném prostředí. Vytvořit zvláštní formy ubytování včetně speciální pomoci pro seniory se specifickými potřebami a zabezpečit možnost komunikace s personálem v cizím jazyce jako je například finština, jidiš a romština. Zabezpečit podporu v domácnosti s adekvátní pomocí a dostupnými službami pro seniory, kteří to potřebují. Hlavní filozofií je snaha o prolomení nežádoucí sociální izolaci a současně zabezpečit seniorovi svobodnou volbu formy pomoci či podpory. Příslušné orgány mají povinnost zveřejňovat činnosti sociální služby a plánovaných iniciativ pro seniory (Lagen om socialtjänst, 2001). Tento zákon byl novelizován v roce 2022.

Pečovatelské domy jsou instituce obdobné jako v ČR Domovy pro seniory. Jedná se o pobytovou formu pomoci s nepřetržitým zdravotním dohledem a zajišťující veškerou potřebnou péči jako je stravování, pomoc s osobní hygienou, běžnými úkony atd. Senior si může částečně vybavit svůj prostor vlastním nábytkem, což mu usnadňuje adaptaci v novém domově.

Profilboende je domov se speciálním zaměřením především pro klienty s různými druhy demence. Toto zařízení je určeno lidem mladším 65 let, umístění zde je však trvalé. Jedná se o obdobu domova pro seniory se zvláštním režimem poskytující identické služby v ČR.

Dům služeb je objekt, kde bydlí samostatně senioři ve vlastní bytové jednotce. Domácí služba (pečovatelé) a kvalifikovaný zdravotnický personál je přímo v objektu nepřetržitě a v případě potřeby prostřednictvím takzvaného „alarmu“ si senior přivolá okamžitou pomoc.

Krátkodobé ubytování je forma pobytu pouze na omezenou dobu. Jedná se například o případy po hospitalizaci seniora v nemocnici, kdy ještě není soběstačný a nemá možnost rodinné pomoci, nebo jako forma odlehčení pro pečující osoby. Personál je zde k dispozici nepřetržitě.

Hemtjänst je doba pečovatelské služby působící v ČR. Tuto službu je vzhledem ke vzdálenostem, které je nutné obsáhnout, ve většině případů nutné přesně fázovat. Podle stupně a druhu pomoci přijíždí pečovatelská služba a provádí seniorovy smluvenou pomoc ve stanovenou dobu. O druhu a frekvenci rozhoduje komise na základě žádostí seniora či jeho rodiny. Tuto žádost je nutné stále aktualizovat podle specifických potřeb seniora.

Trivselgruppen neboli v překladu „spokojená skupina“ je srovnatelná služba jako kluby důchodců v ČR. Jedná se o místo, kde se senioři schází za účelem sociálních kontaktů a terapeutických či vzdělávacích aktivit. Cílem je smysluplná náplň volného času seniorů (Vardaga, 2022).

II Empirická část

Dle předchozích kapitol lze konstatovat, že problematika mezigeneračních vztahů seniorů v rámci rodiny je důležité téma s vlivem na celou společnost. Empirická část diplomové práce navazuje na teoretickou část a je zaměřena na charakteristiku a analýzu kvalitativního výzkumu s hlavní výzkumnou otázkou cílenou na změnu mezigeneračních vztahů z pohledu seniorů po jejich odchodu do Domova pro seniory. Tato kapitola popisuje cíle výzkumné práce, jednotlivé fáze procesu, metody a techniky sběru dat, charakterizuje výzkumný vzorek a prezentuje výsledné vyhodnocení zjištěných informací.

6 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem této práce je prostřednictvím kvalitativního výzkumného šetření zjistit, zda se změnily mezigenerační rodinné vztahy seniorům po jejich odchodu do institucionální péče. V šetření je zohledněn stav během koronavirové pandemie, kdy instituce zajišťující sociální služby seniorům byly pro veřejnost uzavřeny. Dílčím cílem je náhled do problematiky návaznosti rodinných výchovných modelů, neboli zda v rodině dochází k opakování způsobu péče o nesoběstačného seniora.

6.1 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky byly stanoveny na základě výzkumného cíle takto:

Změnily se mezigenerační vztahy z pohledu seniorů s jejich rodinnými příslušníky (míněno dětmi a vnoučaty) po jejich odchodu do Domova pro seniory po stránce kvality?

Změnily se mezigenerační vztahy z pohledu seniorů s jejich rodinnými příslušníky (míněno dětmi a vnoučaty) po jejich odchodu do Domova pro seniory po stránce kvantity?

Změnily se mezigenerační vztahy z pohledu seniorů s jejich rodinnými příslušníky (míněno dětmi a vnoučaty) po jejich odchodu do institucionální péče?

Opakuje se u dotazovaných seniorů v rámci rodinných modelů způsob péče o seniora v rodině?

Ovlivnila vztahy seniorů s jejich rodinnými příslušníky koronavirová pandemie a s ní spojené opatření v Domovech pro seniory?

7 Výzkumný soubor

Pro výběr výzkumného vzorku byla zvolena metoda záměrného výběru. Jedná se o selekci případných respondentů podle předem vymezených kritérií. Stanovené požadavky byly podmíněny několika faktory.

- **Věk respondenta.** Respondent musí být v seniorském věku a využívat pobytové sociální služby pro seniory.
- **Doba setrvávání v domově pro seniory.** Minimální doba strávená v Domově pro seniory byla s ohledem na koronavirovou pandemii delší než tři roky. Pandemická opatření měla vliv na omezení osobního kontaktu se seniory, a proto bylo nutné pracovat i s dobou tímto faktem nelimitovanou.
- **Psychický stav respondenta a jeho komunikační kompetence.** Pro efektivní vedení rozhovoru je zapotřebí správné pochopení otázky a zároveň, možnost projevit srozumitelně odpověď a svůj názor.
- **Příbuzenské vztahy.** Zásadním kritériem při volbě respondenta je jeho rodina. Respondent musí mít žijící příbuzné ve dvou až třígeneračním zastoupení, to znamená děti a vnoučata.
- **Souhlas s rozhovorem.** V neposlední řadě je nutné svobodné rozhodnutí rozhovor podstoupit a aktivně se ho účastnit.

Do výzkumu byli vybráni respondenti dle výše zmíněných kritérií. Jednalo se o deset obyvatel Domova pro seniory v Praze a tři respondenti v podobném zařízení ve Švédsku, a to konkrétně v Åsikten Axel Ångbagarens gata 1a Ljungby. Ve výzkumném vzorku byly zastoupeny ženy v deseti případech a muži ve třech případech. Všichni oslovení obyvatelé Domovů pro seniory byli vdovy a vdovci, pouze jeden muž byl rozvedený. Každý dotazovaný respondent měl v rodinných vztazích zastoupenou generaci dětí i generaci vnoučat. Z toho vyplývá, že všichni účastníci výzkumu jsou seniorského věku a jejich rodinné zázemí je tří a vícegenerační. Délka jejich pobytu v Domově pro seniory byla různá, ale u všech dotazovaných zahrnovala jak dobu běžného předpandemického styku mezi lidmi, tak i období probíhající světové pandemie, v nichž zasahovaly do běžných rodinných styků opatření zabráňující šíření nákazy nemoci Covid 19. Všichni respondenti ochotně souhlasili s nahrávkou rozhovoru, který probíhal v klidné atmosféře jejich zařízení.

Stručné demografické údaje jednotlivých respondentů v době probíhajícího výzkumného šetření.

Dotazovaná respondentka číslo 1 byla žena ve věku 84 let, vdova, mající dvě dcery, dvě vnoučata a tři pravnoučata. Do Domova pro seniory v Praze šla ze zdravotních důvodů po smrti manžela. V kontextu je uváděna pod smyšleným jménem jako paní Božena.

Dotazovaná respondentka číslo 2 byla žena ve věku 82 let, vdova, která má dva nevlastní syny a sedm vnoučat. Do pražského Domova pro seniory přišla na doporučení lékařů po traumatizující smrti manžela. V následujícím textu je označována jako paní Jarmila.

Dotazovaný respondent s číslem 3 byl muž ve věku 92 let, vdovec, má jednu dceru, jednu vnučku a jednu pravnučku. Původně se do pražského Domova pro seniory přestěhoval i se svou manželkou z důvodů jejího zhoršeného zdravotního stavu. Po smrti manželky zde žije sám. V následujících citacích je uváděn jako pan Josef.

Respondentka dotazovaná jako čtvrtá v pořadí byla žena ve věku 86 let, vdova, jež má jednu dceru a jednoho syna, dvě vnoučata a tři pravnoučata. V Domově pro seniory bydlí mnoho let a přestěhovala se do něj společně s manželem po smrti jejího otce. K tomuto kroku je vedly finanční důvody. Manžel před několika lety zemřel a respondentka, která je níže prezentována jako paní Alena žije od té doby v zařízení sama.

Jako respondentka číslo 5 byla vybrána žena ve věku 92 let, vdova, matka jednoho syna a babička dvou vnoučat a dvou pravnoučat. Do Domova pro seniory v Praze následovala svého manžela, který ze zdravotních důvodů a nutnosti odborné zdravotní péče nastoupil do této instituce dříve. Po manželově smrti se respondentka rozhodla v Domově pro seniory zůstat. V následujících výpovědích je označována jako paní Anastázie.

Dotazovaná respondentka s číslem 6 byla žena, vdova ve věku 82 let. Respondentka měla původně tři dcery, ale jedna v nedávné minulosti zemřela. V době rozhovoru tedy měla dvě dcery, sedm vnoučat a jedno pravnouče. K rozhodnutí odejít do Domova pro seniory jí vedly zdravotní důvody manžela. Společně se rozhodli přestěhovat se, a i po manželově smrti zde nadále žije sama. Respondentka je ve výzkumné části práce uváděna jako paní Jiřina.

Respondentka s číslem 7 byla žena ve věku 88 let, vdova, má jednoho syna a dvě vnoučata. Poté co paní, dále označována jako paní Milena, ovdověla a zemřel jí i pes, rozhodla se pro pobyt v Domově pro seniory v Praze. K tomuto rozhodnutí přispěly i její vleklé zdravotní potíže.

Dotazovaný respondent číslo 8 byl muž, vdovec ve věku 99 let, který měl v době rozhovoru jednoho syna a jednu dceru, tři vnoučata a devět pravnoučat. Po smrti manželky a zhoršení jeho zdravotního stavu se rozhodl odejít do Domova pro seniory. Rozhodl se tak i z důvodu pocitu osamocení. Jeho výpověď bude citována pod jménem pan Jan.

Respondentka číslo 9 byla žena ve věku 82 let, vdova, která má dva syny a jednu vnučku. Hlavním důvodem pro přestěhování se do Domova pro seniory byly zdravotní potíže po úraze. Níže budou její odpovědi evidovány pod smyšleným jménem Helena.

V pořadí desátá dotazovaná respondentka byla žena ve věku 77 let, vdova mající jednoho syna a jednu vnučku. Do pražského Domova pro seniora odešla ze zdravotních důvodů. V následujícím textu je uváděna jako paní Zuzana.

Respondentka číslo 11 je žena ve věku 91 let, vdova, v době rozhovoru měla jednu dceru, dvě vnoučata a jedno pravnouče. V Domově pro seniory ve Švédsku je umístěna ze zdravotních důvodů a rostoucí potřeby komplexní celkové péče. V době před odchodem do instituce využívala každodenní pečovatelskou službu. V textu bude citována jako paní Birgitta.

Respondentka s pořadovým číslem 12 je žena ve věku 96 let, vdova a byla v době rozhovoru matkou tří dětí a babičkou deseti vnoučat a jednoho pravnoučete. Respondentka níže uváděná jako paní Frída před nástupem do Domova pro seniory žila v bytě s pečovatelskou službou, ale její zdravotní stav již vyžadoval intenzivnější péči a právě z těchto důvodů nastoupila do Domova pro seniory.

Respondent vedený pod číslem 13 byl muž ve věku 65 let, rozvedený, jenž má pět dětí a tři vnoučata. Rozhodl se pro Domov pro seniory ze zdravotních důvodů a z pocitu osamělosti. Rozhovor s ním je prezentován ve výzkumném šetření jako rozhovor s panem Olafem.

8 Výzkumné metody a zpracování dat

Výběr metody výzkumné práce vychází z povahy cíle prováděného výzkumu. Výzkumné šetření je založené na zjištění a porozumění sociálního problému, k čemuž bylo použito principů zakotvené teorie. Toto šetření bylo prováděno metodou kvalitativního výzkumu s možností sběru dat, která následně poskytují ucelený souhrnný pohled na danou problematiku.

Jako metoda sběru dat byl použit polostrukturovaný rozhovor. Skladba otázek byla tvořena v návaznosti na cíl výzkumu. Stěžejní byla vždy hlavní otázka v určité oblasti, která byla doplňována dalšími podotázkami pro dokreslení konkrétní odpovědi respondenta. Tento způsob pomohl důkladněji pochopit postoj dotazovaného k dané problematice.

Oblasti otázek kladených v rozhovorech s respondenty:

1. Otázky zaměřené na respondentovo původní prostředí a otázky zachycující důvody, které vedly seniora k odchodu do zařízení pro seniory
2. Otázky zaměřené na funkčnost respondentovy rodiny v jeho dětství a mládí cílené na mezigenerační pomoc seniorům
3. Otázky zacílené na funkčnost vtažů respondenta s jeho dětmi/vnoučaty v minulosti a v krátké době před odchodem do Domova pro seniory
4. Otázky zaměřené na funkčnost vztahů respondenta s jeho dětmi/vnoučaty po odchodu do Domova pro seniory
5. Otázky zacílená na rozdíl mezi vztahem s dětmi před a po odchodu do Domova pro seniory
6. Otázky zjišťující vliv doby při znemožnění návštěv díky pandemickým opatřením na vztahy s dětmi/vnoučaty¹

Při vedení rozhovoru bylo nezbytné v úvodu interview navodit uvolněnou přátelskou atmosféru mezi aktéry, ve které se dotazovaný cítí bezpečně a motivovat jej k aktivní účasti. Celý proces byl podřízen aktuálnímu rozpoložení respondenta a na závěr se výzkumník přesvědčil o respondentově dobrém psychickém stavu.

Při metodě polostrukturovaného rozhovoru bylo získáno velké množství dat, které bylo nutné správně zaznamenat. Vzhledem k plynulosti rozhovoru byl použit nahrávací systém

¹ Seznam základních okruhů otázek je uveden v příloze č.3

mobilního telefonu v kombinaci se zápisky a poznámkami. Tento způsob uchování zajistil možnost následné přesné analýzy a nerušil plynulost rozhovoru.

Po zpracování převedeného rozhovoru do textové úpravy bylo provedeno takzvané kódování dat. Jedná se o proces seskupování dat do větších celků, kterým se přidělují názvy či jiná označení popisující jejich obsah. Takto upravené celky byly na základě jejich povahy buď nadále děleny, či naopak přiřazeny do obsahově odpovídajících celků.

V tomto výzkumu byla zvolena nejprve technika otevřeného kódování. Tato metoda probíhala ve dvou fázích. Nejprve byl text důkladně přečten a následně analyzován. Text byl opakovaným pročitáním a srovnáváním postupně rozebírán na jednotlivé části, v nichž byly vyhledávány souvislosti. Tyto jevy byly následně pojmenovány a kategorizovány. Pro snazší uspořádání byla tato metoda realizována i za pomoci barevného rozlišování textu a jeho jednotlivých částí.

Dalším procesem analýzy výzkumného šetření bylo použití axiálního kódování, které převádí již získané kategorie otevřeného kódování do nových uskupení na základě jejich souvislostí.

8.1 Průběh sběru dat

V přípravné fázi byl pro výzkum vytipován a následně zvolen Domov pro seniory v Praze a obdobné zařízení ve Švédsku. S dostatečným časovým předstihem bylo osloveno vedení těchto institucí, které ochotně souhlasilo s provedením výzkumu v jejich zařízení. Během přípravné fáze byly projednány kritéria týkající se průběhu výzkumu, nároky na výběr klientů oslovených k účasti a doba uskutečnění.

Výzkumné šetření probíhalo s jednotlivými respondenty prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru v časovém úseku od dubna do června roku 2022. Toto šetření se uskutečnilo v institucích poskytujících péči seniorům v České republice a ve Švédsku, kde byl také pomocníkem výzkumníka, ovládajícím oba jazyky na úrovni rodilého mluvčího, zajištěn překlad ze švédštiny do češtiny. Otázky kladené v rozhovoru byly voleny cíleně tak, aby došlo k získání stěžejních dat pro výzkumnou práci. Zároveň docházelo ke stoupající intenzitě náročnosti a intimnosti kladených otázek na respondenta. Zpočátku byly pro získání respondentovy důvěry, zbavení se ostychu a celkového uvolnění, kladené otázky demografické. Následně byly zařazeny otázky vztahující se k jeho zkušenostem a názorům a teprve následně byly dotazy postupně cíleny na respondentovo vnímání a emoce. Hlavní otázky byly vždy rozvedeny v kontextu respondentových odpovědí tak, aby došlo k dosažení potřebných informací.

8.2 Transkripce

Při získávání výzkumných dat prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru bylo zásadní správné zachycení velkého množství informací ve správném sledu a kontextu. Nedílnou součástí bylo také zohlednění tóniny hlasu, jeho intenzita a citové podbarvení celé komunikace mezi respondentem a tazatelem. Výzkumník bral na zřetel všechny komunikační projevy a věnoval jim při zpracovávání dat pozornost.

Zaznamenávání všech těchto dokreslujících komunikačních prostředků je velice obtížné, a proto byl kvůli všestranné autentičnosti a možnosti opakovaného ověření správnosti zvolen způsob fixace pomocí audionahrávky. Tato nahrávka byla doplněna o výzkumníkovy poznámky, které se zakládaly na pozorování během rozhovoru. Tyto komentáře byly zapisovány a později vyhodnocovány jednotným způsobem.

Samotný proces transkripce, převod mluveného slova do psané podoby, byl proveden částečně za pomoci počítačového softwaru Microsoft Office Word a manuálním přepisem. Tato fáze výzkumu je časově velmi náročná. U rozhovorů byly vynechány části pro výzkum nepodstatného textu vyprávění, například konkrétních vzpomínek z mládí či detailní výkres zdravotních potíží respondenta a jejich následný postup léčby. Nicméně i tento text byl zohledněn v poznámce tazatele, pokud dokresloval podstatu významu respondentovy odpovědi. Výzkumník ponechal hovor plynout dle rozpoložení respondenta a přerušoval jej pouze v nutném a vhodném okamžiku v rámci získání a udržení důvěry dotazovaného. Nahrávky jednotlivých rozhovorů trvaly v průměru 45 minut až 1 hodinu. Transkripce rozhovorů obsahují pro zachování autentičnosti reálné obsahy bez stylistických zásahů. Přepisy jsou součástí příloh této práce.

8.3 Etické aspekty šetření

Při realizaci polostrukturovaného rozhovoru a v průběhu celého zpracovávání získaných informací byly dodrženy etické zásady spojené s manipulací se soukromými daty. Respondenti byli seznámeni s okolnostmi i průběhem výzkumu a formou informovaného souhlasu² stvrdili svou svobodnou volbu se tohoto výzkumu zúčastnit. Respondentům bylo vysvětleno, jakým způsobem bude nakládáno s údaji, které o sobě poskytnou a jakým postupem jim bude zaručena anonymita. Plný text informovaného souhlasu je obsahem příloh této práce.

S přihlédnutím na téma rozhovoru a citlivost dotazované sociální skupiny byl kladen zvláštní důraz na zachování emočního bezpečí respondentů. Rozhovory proběhly v bezpečném prostředí dle jejich přání, především přímo v domácích prostorách domova pro seniory. Tím byla eliminována citová náročnost interview. Respondenti byli předem informováni o povaze rozhovoru a jeho průběhu, aby měli možnost rozhovor odmítnout. Rozhovor probíhal s přihlédnutím na aktuální rozpoložení respondenta, aby mu byla zajištěna co nejvyšší komfortnost. Všichni dotazovaní byli velice vstřícní, ochotně zodpovídali dotazy a sami rozvíjeli rozhovor.

² Text informovaného souhlasu v českém jazyce je uveden v příloze č. 1 a text informovaného souhlasu ve švédském jazyce je uveden v příloze č. 2

9 Presentace výsledků výzkumného šetření a analýza dat

V této kapitole je uvedena analýza a vyhodnocení získaných dat dle principu zakotvené teorie. Na základě porovnání strukturovaných rozhovorů byly nalezeny společné i odlišné znaky ve zkoumané oblasti, které byly následně zhodnoceny a prezentovány. Podkapitoly jsou věnovány jednotlivým kategoriím, které byly vytvořeny otevřeným a axiálním kódováním dat získaných během rozhovoru dle jejich obsahu a vztahu k problematice. Hlavní myšlenky jsou dokresleny přímými citacemi výpovědí respondentů.

9.1 Změnily se mezigenerační vztahy z pohledu seniorů s jejich rodinnými příslušníky (míněno dětmi a vnoučaty) po jejich odchodu do Domova pro seniory po stránce kvality?

Při analýze odpovědí respondentů v kategorii zacílené na hodnocení kvality vztahů respondentů a jejich dětí před jejich odchodem do institucionální péče, bylo nutné zohlednit dřívější vztahy jak v době dospívání dětí, tak po odchodu dospělých dětí z nukleární rodiny, neboť tyto vztahy senioři posuzovali jako stále stejné. Proto byla tato související oblast zahrnuta do společné kategorie.

1. Kategorie: Vztahy seniorů s dospělými dětmi po jejich odchodu z nukleární rodiny

Na dotazy směřující ke zjištění vztahů s dětmi v době založení jejich vlastní rodiny a odchodu z původní nukleární rodiny respondenti ve většině případů odpověděli, že vztahy ovlivnila vzdálenost od nového bydliště dětí, nicméně ve většině případů senioři tyto vztahy klasifikovali jako normální a dobré. Z uvedených odpovědí lze odvodit, že vztahy mezi dospělými dětmi a seniory byly podobné jako v období dospívání respondentových dětí. Jinými slovy, pokud citové vazby mezi respondenty a jejich dětmi byly pevné a harmonické v dětství, tyto vazby přetrvávají do dospělosti nezměněné. U většiny respondentů byly tedy opět vztahy v normálu, pouze u jednoho respondenta byly negativně ovlivněny vzdáleností a především předchozími událostmi a nestabilitou v rodině. Přesto byly kontakty udržovány občasně telefonickou formou.

A jaké jste měli vztahy, když vaše děti založily rodinu a staly se rodiči?

Podkategorie: Beze změn

V této podkategorii jsou výpovědi popisující nezměněné vztahy seniorů se svými dospělými dětmi, a to i přes jejich založení vlastní rodiny i změnu bydliště.

Paní Anastázie: „*Jak říkám, vše **ružový**.*“

Paní Birgita: „*Velmi dobré, **pořád** jsme se vídali a já jsem hodně hlídala vnoučata.*“

Paní Božena: „*Nezměnilo, protože jsme všichni zůstali v kupě. Byli jsme všichni v okruhu třech kilometrů. Já jsem v sobotu upekla a pozvala obě dvě.*“

Pan Jan: „***Pořád.** Já i se všemi těmi svými zeti jsem si vždycky rozuměl a udržovali jsme blízký vztah. Prostě cílevědomě jsem tu rodinu dával dohromady. Jak se tak postupně rozpadala a rozrůstala, tak do těch rodinných vztahů i mých osobních, do osudu jsem nezasahoval, jen jsem to pozoroval a pokud jsem mohl komentář říct, tak jsem vždycky řekl svůj názor, ale nikdy jim ho nevnucoval. A dařilo se mi to.*“

„*To jsem se docela pochválil.*“

Podkategorie: Vzdálenost

Tato podkategorie zahrnuje odpovědi, které popisují jistý vliv vzdálenosti na vztahy mezi seniory a jejich dospělými dětmi po jejich odchodu z původní nukleární rodiny.

Paní Jiřina: „*To bylo celkem v pořádku. I s těma zeťákama.*“

„*Ano. Akorát ta vzdálenost byla trochu problém, ale když jsem v důchodu, můžu tam jet na delší dobu. Neváže mě tu žádná pracovní povinnost.*“

Paní Frída: „*Dobré, odstěhovali se, až když byli dospělí. Jeden syn se **odstěhoval do Ameriky**. Mluvíme spolu každý týden, vždycky v sobotu. Jsem ráda, že si voláme, aspoň vím, jak se má. Druhé dvě děti bydlí tady ve Švédsku, takže se vidíme častěji.*“

Pan Olaf: „*Občasně se vídáme, ale tři z dětí se **odstěhovali daleko**, tak si voláme a píšeme. Úplně dobré vztahy ale nemáme.*“

Pan Josef: „*No ona se **odstěhovala do ciziny**, Tak jsme tam jeli za ní, ale pak jsme se vrátili, když byla žena nemocná.*“

2. Kategorie: Kvalita vztahů respondenta s jeho dětmi před odchodem do Domova pro seniory

Dle odpovědí dotazovaných seniorů je oblast hodnocení kvality vztahů seniorů s jejich dětmi před odchodem do domova pro seniory úzce spojována s frekvencí jejich vzájemných kontaktů. Z odpovědí vyplynulo, že respondenti nejvíce upřednostňovali přímý kontakt ve formě návštěv a společně tráveného času například při dovolených. Dále pak oceňovali telefonický zájem ze strany rodinných příslušníků a v případě potřeby možnost využití jejich pomoci. Většina seniorů hodnotila vztahy s dětmi v době před jejich odchodem

do institucionální péče jako dobré, či dokonce výborné, vyjma pana Olafa, který vztahy charakterizoval opět jako „ne moc dobré.“

*Jaké jste měli vztahy s vašimi dětmi před vaším odchodem do Domova pro seniory?
Jakým způsobem jste trávili společný čas?*

Podkategorie: Společné soužití

Do této kategorie spadá pouze odpověď pana Josefa, který před odchodem do Domova pro seniory bydlel společně se svou dcerou a vnučkou ve společné domácnosti. Jejich vztahy považoval dobré.

Pan Josef: „*To jsme byli u nich. Dobré.*“

Podkategorie: Intenzivní návštěvy, dovolené, společně trávené svátky

V této podkategorii jsou uvedené odpovědi sdružené pod hesly dovolená, návštěvy. Z odpovědí vyplynulo, že sami senioři jejich vztahy s dětmi v době před odchodem z jejich původního bydliště do Domova pro seniory považovali za velmi dobré.

Paní Božena: „*Ano. My jsme měli u domu velkou zahradu, tak jsme tam jezdili a manžel tam měl garáž. Ten tam chodil denně.*“ „*Jezdili jsme spolu týden čtrnáct dní na dovolenou. Společně jsme trávili narozeniny.*“

Paní Anastázie: „*Tak normální návštěvy a taky mě brali ven na kafičko do cukrárny.*“

A jak jste trávili Vánoce? „*Celá rodina.*“

Paní Jiřina: „*Tak jednou týdně než odešli do ciziny a potom už jsem jezdila spíš já tam, než ony sem, protože mají pracovní povinnosti. A to třeba když byly narozeniny, nebo měli volno a řekli přijď, uděláme si volno.*“

Paní Milena: „*Jo tak vztahy byly dobrý. Když zjistili, že jsem sama, syn chodil a dodneška chodí spolu s vnukem. On se rozhodl, že se o mě bude starat a dvakrát týdně jezdil...*“

Paní Helena: „*No oni jezdili za mnou na návštěvy.*“ A na tu chatu jste jezdili společně? „*Jezdili. Třeba jsem tam byla celý léto a oni za mnou přijeli.*“

Paní Birgita: „*Dobré.*“ Jak často jste se vídali? „*Skoro každý den. Dcera chodila za mnou a já k nim domů.*“

Podkategorie: Návštěvy nebo telefonický kontakt

V této kategorii jsou uvedené odpovědi respondentů, které popisují vztahy seniorů s jejich dětmi před odchodem do institucionální péče jako dobré, založené na běžných návštěvách či telefonním kontaktu.

Paní Jarmila: „*Bych řekla že to bylo docela dobrý, **navštěvovali** jsme se, ne nějak pravidelně nebo teda intenzivně, ale pravidelně.*“

Paní Alena: „*Oni chodili jednou týdně **na návštěvu.**“* „*Vídali. Tak průběžně. **Zavolali** nebo tak.*“

Paní Zuzana: „***Chodil** mi nakupovat, každý čtvrtek a kdykoliv bych zavolala, tak by **přijel.*** *A **telefonoval.***“

Paní Frída: „*Dobré, i s vnoučaty. Skoro každý den jsme si **telefonovali.** Poslední roky **jezdili** za mnou domů, už jsem nemohla chodit.*“

Podkategorie: Občasný telefonický zájem-ne příliš dobré vztahy

Tato kategorie zahrnuje pouze odpověď pana Olafa. Který vztahy s dětmi před jeho odchodem do domova pro seniory nepovažoval za dobré.

Pan Olaf: „*Občasně se vidáme, ale tři z dětí se odstěhovali daleko, tak si **voláme a píšeme.*** *Úplně dobré vztahy ale nemáme.*“ **A jaké vztahy jste měl s vašimi dětmi před vaším odchodem do domova pro seniory?** *Jak říkám, vztahy jsou tak nějak pořád stejné.*“

3. Kategorie: Kvalita vztahů respondenta s jeho dětmi po odchodu do Domova pro seniory

Při vyhodnocování odpovědí seniorů na otázky zaměřených na subjektivní posouzení kvality jejich současných vztahů s dětmi vyplynulo, že v jedenácti případech seniori hodnotí současné vztahy jako vyhovující a jsou s nimi spokojeni. Paní Milena by v nadsázce dokonce uvítala nižší frekvenci návštěv a telefonního kontaktu se synem, neboť se cítí vytrhována z probíhajících aktivit v Domově pro seniory. Pro pana Josefa a paní Jiřinu tvoří značnou překážku v osobním kontaktu s dětmi velká vzdálenost, nicméně tuto skutečnost jim jejich příbuzní kompenzují každodenními telefonními hovory a delšími jednorázovými společnými

pobyty. Naopak paní Jarmila v rozhovoru uvedla téměř úplný rozpad rodinných vztahů po jejím přestěhování do Domova pro seniory. Odůvodnila to tím, že rodina nesouhlasila s jejím odchodem. Ona sama nemá zájem tyto vztahy udržovat jinak než občasným telefonním kontaktem. Pan Olaf hodnotí vztahy jako stejné, přičemž z kontextu jeho odpovědi vyplývá, že tyto vztahy považuje za: „ne moc dobré.“ Nadpoloviční většina dotazovaných udržuje s dětmi každodenní telefonní kontakt kromě pravidelných návštěv v domově pro seniory.

Jaké máte vztahy s vašimi dětmi nyní po vašem odchodu do Domova pro seniory? Jakým způsobem trávíte společný čas?

Podkategorie: Pořád dobré aneb chodí za mnou

Z rozhovorů v této podkategorii vyplynulo, že v době po odchodu do Domova pro seniory se vztahy respondentů s jejich dětmi po stránce kvality výrazně nezměnily. Tento fakt je patrný ve významu kontextu nebo přímo prostřednictvím spojujících pojmů: pořád dobré či stejné.

Paní Božena: „*Kluci sem nechodí. Tedy jako zeťáci. Nemají rádi nemocnice, a tak stojí venku a mě vyvezou ven a pak tady na zahradě. Taky se setkáme. Jinak dcery sem chodí. Už si to rozdělily. Chodily každý týden, jenže tady byla doba omezená na hodinu, tak když jsme tu byly tři, mluvily jsme jedna přes druhou a nevěděly jsme nikdo nic. Takže to se samy holky dohodly, že budou chodit střídavě.*“

Paní Alena: „*Se synem si telefonuji tak jednou týdně a vnoučata přijdou na narozeniny, na Vánoce a Velikonoce a na svátek. A dcera přijde jednou za týden.*“

Paní Milena: „*No já nevím. On asi nevěří, že je tu o mě postaráno. On furt, teď už jsem ho umravnila... v sobotu a v neděli mi nesmí ani telefonovat už (smích). Vždycky říká syn. Ahoj mámo, co chceš? Co potřebuješ... a já říkám... řeknu ti odpověď nepotřebuji nic a mám se dobře a nemusíš dýl telefonovat... (smích), telefonuje furt, ale to už jsem umravnila, protože mě to obtěžuje. Já sedím někde, třeba v kině a ono mi to spustí. Nebo u oběda. Jsou na čas bezohlední, na můj. Mně je to jedno, já už čas nehledám.*“

Pan Jan: „*Tak frekvence. Já jim nevstupuju do života, takže se nesnažím je přepadat nějakými návštěvami. To rozhodně ne. Ale kvalita, kvalita zdá se, a já si toho nesmírně vážím, je vysoká.*“ „**Stejná.**“ „*No tak já jsem vděčný za každé pozvání na kávu a je to pro mě*

vždycky milé. A dělá mi to potíže se s nimi rozloučit, teda. A vrátit se zpátky sem.“ „Právě synovo manželka mi zprostředkovala ten pobyt tady. Ona tady bydlí několik set metrů odsud. Jsme spolu velmi často a pečuje o mě. Vozí mě k lékařům a podobně. **Navštěvují mě**, chodím pravidelně k nim na kafe. Vařej lepší kafe než si vařím sám. Prostě ty vztahy jsou opravdu **dobré a harmonické**.“

Paní Helena: „**Navštěvují mě stejně**. No tak jsou zaměstnaní, že jo. Pokud jim to vyjde.“

Paní Zuzana: „**Ne, je to stejný**. Možná jen to, že mi vnučka volá tak jednou týdně, syn tak obden.“ A navštěvují vás? „**Tak jednou za 14 dní nebo dle potřeby**. Když budu něco potřebovat, to on přijde. Spíš syn. Ona totiž vnučka teď měnila zaměstnání a má tři projekty a je tam od rána do večera.“

Paní Birgita: „**Pořád dobré**, dcera za mnou pořád chodí. Teď, když byla pandemie, tak jsme se vidali buď venku před Domovem pro seniory, nebo přes sklo v naší zimní zahradě. Teď už můžou rodiny dovnitř, tak je to lepší. Dcera chodí nejmíň dvakrát týdně. Dcera chodí za mnou, já už nikam nemůžu, jsem skoro slepá a nemůžu chodit.“

Paní Frída: „**Dobré**. Myslím, že jsou rádi, že už nemají tu odpovědnost se o mě starat. Hodně se už báli, když jsem bydlela sama.“ Jak často jste v kontaktu? „Trochu méně, ale vidíme se párkrát do měsíce. Chodí sem za mnou a někdy mě vezmou třeba do města.“

Pan Olaf: „**Stejně**.“ Jak často jste v kontaktu? „Občasně, třeba jednou dvakrát do měsíce. Největší kontakt mám s nejmladším synem. Někdy třeba **jdeme** na jídlo do restaurace, někdy se mnou jde syn na hokejový match, ale není to moc často.“

Podkategorie: Jsou daleko, ale jezdíme k sobě

V této podkategorii jsou zastoupené výpovědi respondentů žijících daleko od příbuzných, ale jejich rodina s nimi přesto udržuje vřelé vztahy a tuto vzdálenost vzájemně překonávají.

Pan Josef: „**No oni vždycky chtějí do zoo. To mají rádi. Ale já už tam nejdu. No a tak přijdou za mnou na návštěvu a povídáme si. Třeba někam jdeme. Tak normálně. Mám tady jejich fotky**.“ A slavíte spolu Vánoce? „**Ano to přijeli**.“

Paní Jiřina: „**Do Řecka jezdím tak jednou za rok a ty děti jezdí už sem taky. Teď mají přijet asi za čtrnáct dní**.“

Paní Anastázie: „*No dřív chodival každý týden, ale co jsou na té Vysočině, to nemůžu říct, že by to bylo pravidelné. To ne. Občas. Občas jsem tam já. Někdy týden, nebo čtrnáct dní, nebo jenom na víkend.*“ „*Povídáme si a hrajeme kanastu. To je naše. Teď co jsem tam byla teďka, tak jsme hráli do tří do rána. To byla ostuda.*“ (smích)

„*Ano, pořád dobré. Teď mě vozí na tu Vysočinu, ale už se těším zase sem zpátky. Víte, já už tady mám ty svoje známé. Oni jsou mladý a co já jim mám povídat o svých bolístkách. Proč? Vždyť je to taky čeká, tak proč bych jim dělala nějaký problémy.*“

Podkategorie: Rozpad

Paní Jarmila: „*Tak to se úplně rozpadlo, protože oni nechtěli, abych sem chodila, protože oni to nemohli pochopit, co to je. Já sama ale nevím. Víte co, já jsem nevypadala nějak... třeba neměla jsem ani rakovinu. Tak jako těžko říct, ale hlavně si mysleli, abych tam v tom bytě, že jako to je lepší. Ale doktor řekl ne. Že tam být sama nemůžu.*“

„*Ale zavolají a přišly by. Ale já to nechci.*“

4. Kategorie: Kvalita vztahů respondenta s jeho vnoučaty před odchodem do Domova pro seniory

Téměř všichni dotazovaní senioři popsali vztahy se svými vnoučaty v době před odchodem do Domova pro seniory jako pěkné a harmonické. Pouze pan Olaf vztahy s vnoučaty nehodnotil jako dobré, neboť nebyl s vnoučaty v kontaktu. Vzhledem k tomu, že u ostatních respondentů se kontakty většinou uskutečňovaly společně s jejich rodiči, tedy dětmi respondentů, kvalita a četnost byla podobná jako v případě návštěv s prostřední generací.

*Jaké byly vztahy s vašimi vnoučaty před vaším odchodem do Domova pro seniory?
Jakým způsobem jste trávili společný čas?*

Podkategorie: Podobně jako ty děti

Odpovědi respondentů spadající do této podkategorie mají shodné znaky v tom, že senioři hodnotí vztahy a formu kontaktů s vnoučaty před odchodem do Domova pro seniory velice podobně jako vztahy se svými dětmi, a to jak po stránce frekvence kontaktu, tak i jeho kvality, neboť se jejich návštěvy uskutečňovaly společně či se značně překrývaly.

Paní Božena: „**Podobně jako ty děti. Přišli.**“ A ten čas jste trávili třeba jako oběd a běžnou návštěvu? „*Ano. My jsme měli u domu velkou zahradu, tak jsme tam jezdili a manžel tam měl garáž. Ten tam chodil denně.*“

Paní Alena: „**Chodili dohromady s dětmi.**“

Paní Anastázie: „*Taky v pořádku. **Drželi jsme pohromadě.** A vídali jsme se tak jednou za týden.*“ A jak probíhaly ty jejich návštěvy? *Tak normální návštěvy a taky mě brali ven na kafičko do cukrárny.* „A jak jste trávili Vánoce? „**Celá rodina.**“

Paní Jiřina: „*Ano. Vztahy máme většinou dobrý.*“ A s těmi pražskými se vídáte? „*Většinou jednou týdně.*“ A jakým způsobem jste ty návštěvy trávili? „*No, já jsem tam k nim většinou chodila, v neděli jsme se sešli v kostele a potom jsme šli na oběd a pak třeba do přírody společně. A pak mě zavezli zpátky. Takže jsme většinou neděli prožili pěkně. A dodnes to tak máme. Oni žijí v Libni. A já tam chodím stále do kostela, a tak ty neděle trávíme **společně.***“

Paní Milena: „*Ano, jezdili k nám na chatu, ještě když žil ten druhý manžel. Tak tam byli pořád. Vojtišek i Terežka. Prázdniny a víkendy, jezdili pořád.*“

Paní Helena: „*To byla ještě malá, tak chodila s tátou a potom, já nevím, byly jsme pořád běžně ve styku. Když jsem potřebovala, zavolala jsem a přišla.*“ A telefonovali jste si? „*No občas zatelefonovala, ale spíš každý týden přišla.*“

Paní Zuzana: Vnučka? „*Ta jakbysmet.*“ „*Jo popovídali jsme a co jsem potřebovala mi udělali.*“

Paní Birgita: „*Dobré. Také jsme se vídali často, tak jednou týdně. Navštěvovali mě doma nebo jsme se sešli ve městě.*“

Paní Frída: „*Také dobré.*“ Jak často jste byli v kontaktu? „*Docela často, určitě párkrát do měsíce. Chodili za mnou domů.*“

Podkategorie: Lepší

Do této podkategorie spadá výpověď paní Jarmily, neboť v kontextu vztahy s vnoučaty popisuje jako lepší, než vztahy s nevlastními syny.

Paní Jarmila: „*S těma vnoučatama jsme měli vztah rodinný, za první manželky, tak to bylo dobrý, k nám jezdili dlouho, i u nás přespávali tady v Praze. Oba po tý revoluci už pak začali cestovat do Anglie a do Ameriky a po světě. Jsou světoběžníci.*“

Podkategorie: Nebyli jsme v kontaktu

Samostatnou podkategorii tvoří i výpověď pana Olafa, protože vztahy s vnoučaty neudrží a není s nimi v kontaktu.

Pan Olaf: *”Nebyli jsme moc v kontaktu.”*

5. Kategorie: Kvalita vztahů respondenta s jeho vnoučaty po odchodu do Domova pro seniory

Dle výpovědí zacílených na kvalitu nynějších vztahů seniorů po jejich odchodu do institucionální péče a jejich vnoučat lze usuzovat, že převážná část respondentů vnímá vztahy se svými vnoučaty i v současné době kladně a jsou spokojeni s jejich kvalitou. Tyto vztahy jsou však po odchodu seniorů z části ovlivněny vzdáleností od původního bydliště. Ve třech případech je vztah popisován jako nejvřelejší z celé rodiny. Dokonce i u paní Jiřiny a její vnučky, která bydlí až na ostrově Korfu, je velmi silné citové pouto. V případě paní Birgity jsou vztahy s vnukem také nadstandardně kladné, neboť vnuk je zaměstnán přímo v domově pro seniory. U paní Frídy je to přesně naopak. Návštěvy nejsou tak časté jako před jejím odchodem do Domova pro seniory. Paní Jarmila vztahy s vnoučaty z prvních manželství svých nevlastních synů neutilizuje, jsou omezené pouze na občasné telefonování. S vnoučaty z druhých manželství osvojených synů není v žádném kontaktu a ani je osobně nezná. Stejně tak i pan Olaf vnímá vztahy se svými vnoučaty jako minimální, jsou omezené na zaslání fotografií poštou.

Jaké máte vztahy s vašimi vnoučaty nyní, po vašem odchodu do Domova pro seniory? Jakým způsobem trávíte společný čas?

Podkategorie: Zavolá nebo se tu staví

V této podkategorii se sdružují shodující se odpovědi ve smyslu občasného telefonního nebo osobního kontaktu seniorů s jejich vnoučaty. Vztahy jsou však seniory vnímány jako dobré či stejné jako byly před jejich odchodem do Domova pro seniory.

Paní Božena: „*Tak jednou za čtrnáct dní zavolá nebo se tu staví. A ta druhá občas telefonuje.*“

Paní Helena: „*Ta sem taky chodí, to je zlatá holka. Ona studuje práva, taky v Praze.*“

Podkategorie: I přes velkou vzdálenost pořád dobré

Do této podkategorie jsou zařazeny výpovědi seniorů, kteří svůj vztah s vnoučaty vnímají jako vřelý, a to i přes vzdálenost, která je dělí. Udržují pravidelný telefonní či písemný kontakt a v čase osobního setkání se jej snaží intenzivně využít.

Paní Jiřina: S těmi vnoučaty je to vlastně podobné jako s dětmi, protože vy se tam vypravíte a vidíte je všechny najednou?

„*Ano, přesně tak. Tam jsem i měsíc. To je na ostrově Korfu.*“

A tím, že jste tam u nich déle, trávíte ten společný čas intenzivně?

„*Tak běžně, i mě třeba někam vezmou na výlet. Kde se jim to líbí a tak.*“

„*S dcerami si volám každý den. A ta řecká vnučka, ta dokonce má pro mě každý den připravenou písničku, tak mi zazpívá do telefonu písničku. To je takový zlatíčko moje. S tou si nejvíc rozumím. Je jí sedmnáct. A hraje na klavír. Vždycky řekne babi, jakou chceš? Já jí řeknu a zazpívá a zahráje. S tou mám nejlepší vztah.*“

Pan Jan: „*A to vás bude zajímat, ty vztahy v širší rodině jsou velice dobré. A zajímavé je, že jsou daleko lepší, aspoň ke mně v těch dalších generacích. Že moje vnoučata a zejména pravnoučata a to myslím, že na to můžu být docela hrdej, že mě opravdu milují. Mám tady krásný dopis, který jsem včera dostal od své jedné pravnučky, která je se svým hochem a jeho rodinou na severní Moravě a z každé věty v tom dopise je cítit, že ten cit je opravdový, upřímný a velmi silný.*“

Pan Josef: „*Pravnučka je moc šikovná, ona hraje na klavír. I tady přijela a zahrála. Jsem na ni moc pyšný. Ale jsou daleko. Tak telefonují.*“

Podkategorie: Pravidelné návštěvy

Další podkategorii jsou výpovědi popisující vztahy seniorů jako dobré či stejné. Četnost kontaktů mezi seniory a jejich vnoučaty je pravidelná, stejně tak i jejich forma, je podobného charakteru jako před jejich odchodem do Domova pro seniory.

Paní Birgita: „*Hodně dobré. Můj vmuk je tady zaměstnán, takže se vidíme každý den, když je v práci. Hezky se o nás všechny stará a je moc hodný. Vnučka za mnou chodí, když je ve městě. Bydlí docela daleko.*”

Paní Milena: „*Ano, vmuk tu sedí a zapisuje si všechno co mu řeknu. Studuje vysokou grafickou školu.*“

Podkategorie : Nevidím je tak často

V této kategorii jsou zahrnuty odpovědi seniorů, které popisují úbytek četnosti kontaktů se svými vnoučaty z důvodu pracovní vytíženosti či vzdálenosti. Přesto senioři vztahy popisují jako dobré.

Paní Frída: „*Nevidím je tak často, ale občas za mnou přijdou sem. Jednou za měsíc, za dva. Většinou přijdou, když jsou nějaké svátky třeba. Jsou tady u mě, personál nám udělá třeba kafe a chvíli si povídáme. Nosí mi taky čokoládu, tu já mám hrozně ráda.*”

Paní Alena: „*...vnočata přijdou na narozeniny a na Vánoce a Velikonoce na svátek.*”

Paní Zuzana: „*Ne, je to úplně stejný. Možná jen to, že vnučka volá tak jednou týdně a syn tak obden.*” „*Ona totiž vnučka teď měnila zaměstnání a má tři projekty a je tam od rána do večera.*”

Podkategorie: Přes mobil

Tato podkategorie sdružuje odpovědi respondentů kteří své vztahy nijak neutužují či jen sporadicky sprostředkovaně přes poštu či telefonní hovor.

Pan Olaf: „*Skoro žádné. Občas pošlou fotku nebo fotku přes mobil.*” Takže spolu netrávíte čas? „*Ne. Nijak.*”

Paní Jarmila: „*Jo telefonicky občas. Ale zavolají a přišli by, ale já nechci.*”

9.2 Změnily se mezigenerační vztahy z pohledu seniorů s jejich rodinnými příslušníky (míněno dětmi a vnoučaty) po jejich odchodu do Domova pro seniory po stránce kvantity?

Tato část výsledků práce je zaměřena na posouzení četnosti a způsobu kontaktů mezi seniory a jejich dětmi. Z uvedených odpovědí lze odvodit, že vztahy mezi dospělými dětmi a seniory byly před jejich odchodem do institucionální péče dobré a seniorům vyhovovaly jak po stránce frekvence, tak i kvality. V jednom případě respondentka hodnotila vztah se synem jako nadměru pečovatelský. Trávení společného času bylo v nadpoloviční většině odpovědí standartně jednou týdně. Setkání probíhalo především formou návštěv. Většina seniorů uvedla, že společně trávili s již dospělými dětmi Vánoce, narozeniny a jiné rodinné oslavy. Ve třech odpovědích respondenti uvedli, že trávili společně se svými dětmi i dovolenou a v jednom případě respondent sdílel spolu s manželkou společnou domácnost s dcerou a její rodinou v cizině.

1. Kategorie: Funkčnost vztahů seniora s jeho dětmi před odchodem do Domova pro seniory po stránce kvantity

Tato kategorie obsahuje odpovědi respondentů zaměřené na období před jejich odchodem do institucionální péče. Senioři hodnotili vztahy s jejich dětmi s ohledem na frekvenci a formy jejich kontaktů. Naprostá většina dotazovaných klasifikovali četnost kontaktů s jejich dětmi jako dostatečnou. Podobně jako v předchozích kategoriích s výjimkou pana Olafa a paní Jarmily, kteří tuto frekvenci spatřovali jako nízkou. Respondentku paní Jiřinu dělila od dcer velká vzdálenost, a proto osobní kontakt nebyl častý. Dcery žijící v zahraničí jí tuto skutečnost kompenzovaly každodenními telefonáty a dlouhodobými vzájemnými návštěvami.

*Jaké jste měli vztahy s vašimi dětmi před vaším odchodem do Domova pro seniory?
Jak často jste byli v kontaktu?*

Podkategorie: Tak jednou týdně

Tato podkategorie obsahuje shodující se odpovědi respondentů ohledně frekvence jejich kontaktů s dětmi před odchodem do Domova pro seniory.

Paní Alena: „*Oni chodili jednou týdně na návštěvu.*“

Paní Jiřina: „*No... Tak jednou týdně, než odešli do ciziny a potom už jsem jezdila spíš já tam, než ony sem, protože mají pracovní povinnosti. A to třeba když byly narozeniny, nebo měli volno a řekli přijď, uděláme si volno. A bylo to tak i s dcerou v Řecku jednou do roka a s tou v Německu to šlo častěji. Dá se vlakem. Nebo přijela autem a odvezla mě.*“

Paní Zuzana: „*Chodil mi nakupovat, každý čtvrtek a kdykoliv bych zavolala, tak by přijel. A telefonoval.*“

Paní Anastázie: „*Každý týden. Dokonce jsme ho podporovali, když ještě studoval a oženil se tak i finančně.*“

Podkategorie: Rodinné oslavy

Tuto podkategorii tvoří odpověď paní Jarmily a částečně pana Olafa, který popsal, že vztahy jsou tak nějak stále stejné, což z kontextu rozhovoru odpovídá občasným návštěvám či telefonátům.

Paní Jarmila: „*Bych řekla, že to bylo docela dobrý, navštěvovali jsme se, ne nějak pravidelně nebo teda intenzivně, ale pravidelně. Tak jsme trávili, no to víte svátky... vždycky ta žena přetáhne toho chlapa, takže kluci na Štědrý den chodili ke svým tchýním. Ale to je tak normální, já si myslím, že to byly úplně normální vztahy.*“

Podkategorie: Častý kontakt, popřípadě i společné dovolené

Tato podkategorie sdružuje odpovědi, které popisují častější kontakt či společný pobyt na dovolené nebo dokonce soužití v jedné domácnosti.

Paní Helena: „*No oni jezdili za mnou na návštěvy.*“ „*Často. Tak jednou za týden, jak měli čas.*“ A na tu chatu jste jezdili společně? „*Jezdili. Třeba jsem tam byla celý léto a oni za mnou přijeli.*“

Paní Božena: „*Týdně. Nejméně.*“ „*Jezdili jsme spolu týden, čtrnáct dní na dovolenou. Společně jsme trávili narozeniny.*“

Paní Birgita: „*Velmi dobré, pořád jsme se vidali a já jsem hodně hlídala vnoučata. Bydleli jsme blízko sebe.*“ Jak často jste se vidali? „*Skoro každý den. Dcera chodila za mnou a já k nim domů. Někdy jsme se sešli ve městě a šli jsme třeba do kavárny.*“

Pan Josef: „*To jsme byli u nich. Dobré. Dcera hledala Domov pro seniory tam u nich. Ale to nešlo.*“

Podkategorie: Přílišný zájem aneb on se rozhodl, že se o mě bude starat.

Tato podkapitola obsahuje odpověď paní Mileny, která trochu nadneseně uvedla, že jí synovy časté návštěvy a zasahování do chodu domácnosti byly až nepříjemné.

Paní Milena: „*Jo, tak vztahy byly dobrý. Když zjistili, že jsem sama, syn chodil a dodneška chodí spolu s vnukem. On se rozhodl, že se o mě bude starat a dvakrát týdně jezdil. A lux tahal. Já měla takovej ten velkej. A jezdil luxovat. Já mu říkám, vždyť jsem tu sama, tady není nic. Vytáhl pytlík a ukazoval kolik toho tam je. My jsme nemohli nic s vnukem říct.*“

„*Vadilo mně, jak mě citýruje. Jak to mám dělat.*“ (smích)

Snažil se o vás pečovat? „*No řeknu vám, nebylo to nic extra*“ (smích)

2. Kategorie: Funkčnost vztahů seniora s jeho dětmi po odchodu do Domova pro seniory po stránce kvantitativní

Tato kategorie obsahuje odpovědi respondentů zaměřené na období po jejich odchodu do Domova pro seniory. Respondenti subjektivně posuzovali četnost a formu kontaktů s jejich dětmi. Většina dotazovaných hodnotila četnost kontaktů s jejich dětmi jako dostačující. S výjimkou pana Olafa a paní Jarmily, kteří tuto frekvenci spatřovali jako nízkou. Respondenty paní Jiřinu, paní Anastázii a pana Josefa znevýhodňuje velká vzdálenost od jejich dospělých dětí, a proto osobní kontakt není častý. Tento fakt rodiny seniorům kompenzují každodenními telefonáty a dlouhodobými vzájemnými návštěvami.

Jaké máte vztahy s vašimi dětmi nyní po vašem odchodu do Domova pro seniory? Jak často jste v kontaktu?

Podkategorie: Každý týden návštěva v Domově pro seniory

V této podkategorii jsou uvedeny odpovědi seniorů hodnotících frekvenci kontaktů s jejich dětmi jako kombinaci častých telefonátů a osobních návštěv v Domově pro seniory jednou týdně.

Paní Božena: Dcery chodí tedy každá jednou za čtrnáct dní, ale vy máte návštěvu **každý týden?** „*Ano. A denně si telefonujeme. I vnučka. A ta druhá je teď ve Španělsku. Ale telefonuje a ve spojení jsme všichni.*“

Paní Alena: „*Se synem si telefonuji tak jednou týden. A dcera přijde jednou za týden.*“

Paní Milena: „*Chodí každý týden.*“

Pan Jan: „*Jsme spolu velmi často a pečuje o mě. Vozí mě k lékařům a podobně. Navštěvují mě, chodím pravidelně k nim na kafe.*“

Paní Helena: „*Tak určitě jednou za týden.*“

Paní Birgita: „*Dcera chodí nejmíň dvakrát týdně.*“

Podkategorie Návštěva jednou za čtrnáct dní

Tato podkategorie sdružuje odpovědi paní Zuzany a paní Frídy, které vypověděly, že je děti navštěvují přibližně jednou za čtrnáct dní v Domově pro seniory.

Paní Zuzana: „*Tak jednou za čtrnáct dní nebo dle potřeby.*“

Paní Frída: „*Vidíme se párkrát do měsíce.*“

Podkategorie: Delší pobytová návštěva z důvodu větší vzdálenosti

Do této podkategorie spadají odpovědi respondentů, kteří uvedli, že jejich rodiny nyní bydlí daleko a tím je limitovaná frekvence jejich vzájemných kontaktů. Děti respondentů se snaží kompenzovat tuto skutečnost intenzivními společnými pobytovými návštěvami a každodenními telefonáty.

Paní Anastázie: „*No dřív chodíval každý týden, ale co jsou na té Vysočině, to nemůžu říct, že by to bylo pravidelné. To ne. Občas. Občas jsem tam já. Někdy týden, nebo čtrnáct dnů, nebo jenom na víkend*“.

Paní Jiřina: „*tak jednou ročně nejím.*“ (Oboustranná delší pobytová návštěva z důvodu velké vzdálenosti.)

Pan Josef: „*Oni mi každý den telefonují.*“

Podkategorie: Občasný kontakt-převážně telefonický

Tato podkategorie obsahuje odpovědi paní Jarmily a pana Olafa, které spojuje termín občas. Respondenti uvedli, že jejich kontakt s dětmi po jejich odchodu do Domova pro seniory je občasný a spíše telefonický.

Paní Jarmila: „*Jo občas no.*“ (Telefonický kontakt.)

Pan Olaf: „*Občasně se vidáme, ale tři z dětí se odstěhovali daleko, tak si voláme a píšeme.*“

3. Kategorie: Funkčnost vztahů seniora s jeho vnoučaty před odchodem do Domova pro seniory po stránce kvantity

Tato kategorie zahrnuje odpovědi dotazovaných seniorů zaměřené na období před jejich odchodem do institucionální péče. Respondenti posuzovali frekvenci kontaktů s jejich vnoučaty. Naprostá většina seniorů vypověděla, že frekvence kontaktů s jejich vnoučaty byla dostačující. Jednalo o formu osobní návštěvy jednou týdně. Odlišně vypověděla paní Jarmila, která frekvenci kontaktů s vnoučaty před jejím nástupem do Domova pro seniory popsala jako občasný telefonický hovor. Pan Olaf dokonce přiznal, že s vnoučaty v kontaktu nebyl vůbec. Naopak z odpovědi pana Josefa vyplynulo, že jeho kontakt s vnoučaty byl velice častý, neboť žil s dcerou i vnoučaty v jedné domácnosti.

*Jaké jste měli vztahy s vašimi vnoučaty před vaším odchodem do Domova pro seniory?
Jak často jste byli v kontaktu?*

Podkategorie : Žádný nebo sporadický kontakt

Tuto podkategorii tvoří odpovědi paní Jarmily a pana Olafa, z kterých vyplývá, že před jejich odchodem do institucionální péče se svými vnoučaty nebyli v žádném nebo jen sporadickém kontaktu.

Pan Olaf: „Nebyli jsme moc v kontaktu.“

Paní Jarmila: „*Občas.*“ (Telefonický kontakt.)

Podkategorie: Jednou týdně

Tato podkategorie čítá nejčastěji uvedené odpovědi seniorů, kteří uvedli, že jejich kontakt s vnoučaty před odchodem do Domova pro seniory byl jednou týdně ve formě osobní návštěvy.

Paní Alena: „*Chodili dohromady s dětmi.*“ (Jednou týdně)

Paní Anastázie: „*A vídali jsme se tak jednou za týden.*“

Paní Božena: „*Týdně. Nejméně.*“ (Návštěva.)

Paní Zuzana: „*Ta jakbysmet.*“ (Jednou týdně)

Paní Birgita: „*Také jsme se vídali často, tak jednou týdně.*“

Paní Frída: „*Určitě párkrát do měsíce.*“

Paní Milena: „*Když zjistili, že jsem sama, syn chodil a dodneška chodí spolu s vnukem. On se rozhodl, že se o mě bude starat a dvakrát týdně jezdil.*“

Paní Jiřina: „*Většinou jednou týdně.*“ (Pražská vnoučata) Vnoučata v cizině přijížděly společně s respondentčinými dětmi přibližně jednou do roka na delší pobytovou návštěvu.

Pan Jan udržuje s vnoučaty častý kontakt osobní i telefonický. Pan Jan tuto frekvenci vnímá jako uspokojivou. S rodinou udržuje každodenní telefonický kontakt.

Paní Helena: „*No občas zatelefonovala, ale spíš každý týden přišla.*“

Podkategorie: Společná domácnost

Do této kategorie spadá pouze odpověď pana Josefa. Uvedl, že před jeho nástupem do Domova pro seniory žil ve společné domácnosti s dcerou i vnučkou,

Pan Josef: „*To jsme byli u nich.*“

4. Kategorie: Funkčnost vztahů seniora s jeho vnoučaty po odchodu do Domova pro seniory po stránce kvantity

Dle odpovědí seniorů hodnotících frekvenci kontaktů po jejich odchodu do institucionální péče a jejich vnoučat lze vyvozovat, že převážná část respondentů vnímá tyto styky se svými vnoučaty i v současné době jako vyhovující a jsou spokojeni s jejich frekvencí. Osobní návštěvy nejsou v některých případech tak časté jako před jejich odchodem do Domova pro seniory, což pramení většinou z důvodu větší vzdálenosti vnoučat od původního bydliště. V případě paní Jarmily a pana Olafa se opět opakuje vliv předchozích rodinných událostí, které mají dopad i na současný stav a četnost kontaktů s jejich vnoučaty. Paní Jarmila spojení s vnoučaty z prvních manželství svých nevlastních synů omezila na občasné telefonování. Taktéž pan Olaf udržuje styky se svými vnoučaty minimálním způsobem v rámci korespondence na sociálních sítích.

Jaké máte vztahy s vašimi vnoučaty nyní po vašem odchodu do Domova pro seniory? Jak často jste v kontaktu?

Podkategorie: Minimální kontakt

Tato podkategorie zahrnuje odpovědi Paní Jarmily a pana Olafa, kteří kontakty se svými vnoučaty v současnosti téměř neudržují

Paní Jarmila: „*Jo **telefonicky občas**. Hlavně takovou dálku, aby sem jezdili, aby se podívali na starou bábu.*“

Pan Olaf: „*Skoro žádné.*“

Podkategorie: Svátky

Tato podkategorie sjednocuje odpovědi slovem svátky, neboť respondentky paní Alena a Frída uvedly, že jsou v kontaktu se svými vnoučaty pouze při příležitosti spojených s oslavou svátků či narozenin.

Paní Frída: „*Jednou za měsíc, za dva. Většinou přijdou, když jsou nějaké svátky třeba.*“

Paní Alena: „*...vnoučata přijdou na narozeniny, na Vánoce a Velikonoce a na svátek.*“

Podkategorie: Návštěva v Domově pro seniory jednou za čtrnáct dní

V této podkategorii se sdružují odpovědi respondentů jejichž spojení s vnoučaty je formě telefonického či osobního kontaktu ve frekvenci čtrnácti dnů.

Paní Božena: „*Tak jednou za čtrnáct dní zavolá nebo se tu staví. A ta druhá občas telefonuje.*“

Paní Anastázie: „*Tak jednou za čtrnáct dní.*“

Podkategorie: Jednou týdně

Tato podkategorie sjednocuje odpovědi seniorů, kteří udržují osobní či telefonický kontakt s vnoučaty jednou týdně.

Paní Milena: „*Ale vnuk chodí s tátou.*“ (Jednou týdně.)

Paní Helena: „*Ta sem taky chodí, to je zlatá holka.*“ (Jednou týdně)

Paní Jiřina: „*Do Řecka jezdím tak jednou za rok (i měsíční návštěva).* Respondentka udržuje každodenní telefonický kontakt s vnoučaty v cizině a jednou za rok cestuje za rodinou na návštěvu delšího charakteru, a naopak vnoučata taktéž jednou do roka přijíždějí na delší pobytovou návštěvu do Prahy, kde babičku intenzivně navštěvují. Zároveň se navštěvují s pražskými vnoučaty každý týden.

Paní Zuzana: „*Možná jen to, že mi vnučka volá tak 1 týdně.*“

Podkategorie: Velmi častý kontakt

Tuto podkategorii tvoří odpověď paní Birgity, která žije v současné době v Domově pro seniory, kde je její vnuk zaměstnán, a tudíž frekvence jejich osobních kontaktů je každodenní.

Paní Birgita: ... „*se vidíme každý den.*“ (Vnuk je zaměstnán v Domově pro seniory)

9.3 Změnily se mezigenerační vztahy z pohledu seniorů s jejich rodinnými příslušníky (míněno dětmi a vnoučaty) po jejich odchodu do institucionální péče?

Tato část výzkumu byla zaměřena na fakt, zda sami senioři shledávají změnu ve vztazích mezi nimi a jejich dospělými dětmi v čase před nastoupením do Domova pro seniory a v době současného pobytu v této instituci.

1. Kategorie: Rozdíly ve vztazích s dětmi po odchodu do Domova pro seniory

Z rozhovorů vyplývá, že naprostá většina dotazovaných seniorů vnímá změnu ve vztazích ke svým dospělým dětem s minimálními rozdíly. Kvalita a četnost vzájemných vztahů před jejich odchodem do Domova pro seniory a v současnosti je téměř shodná a intenzita citové vazby taktéž. Dotazovaní senioři shledávají své vzájemné vztahy s dětmi jako dobré a vyhovující. Jedna respondentka je ovšem jiného názoru. Vztahy považuje za rozpadlé, ale sama nejeví zájem o fyzický kontakt a občasný telefonický styk jí vyhovuje. Zde je nutné podotknout, že se jedná o syny vyvdané. Zároveň je nutné zmínit, že vztahy v minulosti považovala za uspokojivé.

Myslíte si, že se nějakým způsobem změnil vztahy s vašimi dětmi po vašem odchodu do domova pro seniory?

Podkategorie: Stejně vztahy s výhodou, že je o mě postaráno

Do této podkategorie spadají odpovědi se společnými znaky ve výpovědích seniorů v tom smyslu, že vztahy s jejich dětmi jsou nadále stejné a odchod do institucionální péče je dokonce pro tyto vztahy přínosem. Společnými znaky jsou kromě kontextu výroky:

Pan Josef: „*Ne, jsou stejné. Přijedou a každý den telefonují.*“

Paní Milena: „*.... syn je si vědom toho, že jsem pod dohledem, že se mi tu nic nestane. Já mám ten dojem. Myslím si, že je rád, že jsem tady, protože jsou tady sestry. Asi se bojí, že se zase polámu. Já byla dost divoká. Tím, že se syn uklidnil, že je o mě postaráno, tak je spokojený. Když potřebuju někam odvézt nebo tak, přijede.*“

Podkategorie: Stejně vztahy s výhodou, že mně to více vyhovuje

Odpovědi respondentů spadající do této podkategorie mají společné to, že sami senioři jsou s momentální situací spokojeni z důvodu lepší péče a odlehčení od pocitu zátěže pro rodinu

jejich osobou a touhou po odstupu a ponechání si vlastního prostoru pro sebe a své životní tempo a zájmy.

Paní Jiřina: „Takhle jsou svobodní a můžou přijít, když budou chtít a já nemám pocit, že mě má někdo na krku.“

Paní Alena: „Ano a nehádáme se.“

Paní Božena: „Jsou stejný. Nemůžu si naříkat. Já jsem jiný domov pro důchodce nepoznala, ale myslím si, že tenhle je dobře vedenej. Je tu pořád co dělat. Takže to líp utíká. Myslím si, že musí mít člověk i nějaké zájmy. Potkala jsem tady spolužačku z první třídy, úplnou náhodou. Nejsou tady špatný lidi.“

Paní Anastázie: „No já si připadám pro ně už příliš stará. A já jim žádný moje stesky nevyprávím, oni by to ani nechtěli. Víte třeba si sedneme se synem u toho manžela, popovídáme si“.

Pan Jan: „My jsme ty vztahy měli dobré už tenkrát. Já se snažím je vylepšovat.“

Paní Helena: „No tak ten starší chodí jednou týdně, ten mladší občas. Tam prostě, že měl radši toho tátu, tak to pořád přetrvává. Nemá takovej blízkej vztah ke mně, jako ten starší. Není tam takovej vřelej ten vztah. Ale kdykoliv bych chtěla a zavolala, tak jeden i druhý je k dispozici. To je spíš tím, že ta druhá nevěsta ke mně moc není.“ Ale vnímáte ten vztah se synem pořád stejně? „Ano.“

Paní Zuzana: „No jsou pořád stejný. Furt normálně. Jsou na tom lidi mnohem hůř.“

Přála byste si něco jinak? „Ne.“

Podkategorie: Zhoršené vztahy, ale mně to tak vyhovuje

V této kategorii je pouze jeden z oslovených respondentů, a to sice paní Jarmila, která hodnotí své rodinné vztahy jako téměř rozpadlé, ale výhody pobytu v Domově pro seniory jí tuto situaci kompenzují.

Paní Jarmila: „Oni vědí že je o mě postaráno. Já myslím, že to je nejlepší, takovýhle domov, pro obě strany. Hlavně takovou dálku, aby sem jezdili, aby se podívali na starou bábu... a já třeba ani nechci. Jo, nepotřebuju vědět, co pořád a čím se zabývají. Oni jsou vypracovány. Ten

jeden je bankéř, i ten druhý... prostě mají postavení a mají peníze a takže se mají dobře. To je pro mě dobrý.“

Následující část výzkumu je věnována zjištění, zda sami senioři spatřují změnu ve vztazích mezi nimi a jejich vnoučaty v čase před nástupem do Domova pro seniory a v době současného pobytu v této instituci.

2. Kategorie: Rozdíly ve vztazích s vnoučaty po odchodu do Domova pro seniory

Opět z rozhovorů vyplývá, že respondenti po svém odchodu z původního bydliště nepociťují výrazné změny ve vztahu ke svým vnoučatům. Kontakty mezi sebou vzájemně udržují v podobné míře a intenzitě. Většina dotazovaných respondentů vypověděla, že s vnoučaty tráví příjemné chvíle a cítí z jejich strany lásku a náklonnost. V některých případech brání častému kontaktu vzdálenost, ale tato překážka je kompenzována častými telefonáty a zájmem o seniora.

Myslíte si, že se nějakým způsobem změnilы vztahy s vašimi vnoučaty po vašem odchodu do Domova pro seniory?

Podkategorie: Stále stejně vřelé vztahy

V této podkapitole jsou sdruženy výpovědi, které dokládají, že senioři jsou spokojeni se vztahy se svými vnoučaty i po odchodu do institucionální péče. Senioři vnímají vztahy jako dobré a v pořádku. Vnoučata i nadále udržují kontakty s respondenty a projevují jim tak svůj zájem o ně.

Paní Anastázie: „Vůbec ne. Vnučka za mnou přijde třeba na půl hodiny. Řekne, babi, jak se máš, přinese mi nějakou šamku. Tak jednou za čtrnáct dní. A taky spolu chodíme nakupovat, protože já bych tam byla nemožná. Ona chodí se mnou a máme z toho legraci. Ona řekne, babičko, jestli se ti nechce chodit, tak tu počkej a já ti to donesu. A běhá a nosí. Ona má větší přehled. Já ráda chodím na potraviny.“

Pan Josef: „Taky stejné.“

Paní Alena: „Nevím. Asi je to nastejno.“

Pan Jan: „Když už jsem zůstal sám bez manželky, začal jsem pochopitelně strádat osamělostí. Ta rána, ten odchod manželčin byl takový nečekaný, byla to mozková mrtvice a mě to velice zasáhlo. A mně začalo záležet na rodinných vztazích. A docela úplně cíleně a vědomě jsem je budoval. Svolával jsem tu rodinu tak jak se postupně rozrůstala. Já jsem se narodil koncem roku a tak jsem narozeniny slavil v prvním týdnu po Novém roce a to jsem vždycky uspřádal nějaké společné setkání celého toho rodinného klanu. Dneska je nás dvacet, v té širší rodině. A kvůli covidu se druhým rokem to rodinné setkání neuskutečnilo, ale jsme domluveni, že letos to určitě bude. Právě kvůli tomu, že mi bude sto. Věk pokračuje a já cítím, že život je už velice křehký a nemusím se zítra probudit.“

Podkategorie: Skoro žádné vztahy a vztahy se rozpadly

Do této kategorie již z výše uvedených citací spadají výpovědi paní Jarmily a pana Olafa. Z výpovědi paní Jarmily vyplývá, že se její vztahy celkově rozpadly po smrti manžela a jejím následném rozhodnutí odejít do Domova pro seniory, neboť s tímto krokem její rodina nesouhlasila. Je nutné znovu připomenout, že vztahy paní Jarmily s nevlastními syny a vnoučaty nebyly příliš intenzivní ani v době před jejím odchodem do současného bydliště. Pan Olaf změnu ve vztazích s vnoučaty nevnímá, neboť ani on před odchodem do institucionální péče tyto vztahy nijak intenzivně nepěstoval. Sám se popsal jako „vlk samotář“.

9.4 Opakuje se u dotazovaných seniorů v rámci rodinných modelů způsob péče o seniora v rodině?

Následující část výzkumu je orientovaná na respondentovo dětství a mládí z důvodů zachycení rodinné atmosféry v tomto období a vztahů mezi generacemi uvnitř rodiny z perspektivy respondenta jako dítěte. Poskytuje pohled na možný výchovný příklad soužití a poskytování péče nesoběstačným členům rodiny.

1. Kategorie: Rodinná tradice pomoci ve stáří

Z odpovědí respondentů v pražském Domově pro seniory vyplynulo, že v naprosté většině rodin byl vztah příbuzných k seniorům kladný a pokud bylo potřeba, byla jim poskytována péče z řad rodinných příslušníků. Na otázku, zda respondenti poskytovali osobně pomoc a péči v době nesamostatnosti svým prarodičům, odpověděli tři kladně, u čtyř byla péče o prarodiče zabezpečována příbuznými a tři uvedli, že péče nebyla potřeba, neboť prarodiče byli až do své smrti soběstační. Z odpovědí respondentů ze švédského domova pro seniory také vyplynulo, že ve všech třech případech byl vztah k seniorům kladný, ale v četnosti kontaktů byla ovlivňujícím faktorem vzdálenost, přesto však tyto vztahy byly dobré a vřelé. Jedna respondentka uvedla, že prarodiče v době své nesoběstačnosti odešli do Domova pro seniory.

Na otázku, zda respondenti sami pečovali o své rodiče v době jejich stáří a nesoběstačnosti dotazovaní v šesti případech odpověděli, že péči svým rodičům zajišťovali osobně, ve třech případech tato péče byla poskytována sourozenci nebo jinými příbuznými a v jednom případě péče nebyla nutná, neboť rodiče do své smrti byli zcela samostatní.

Tato hlavní kategorie byla rozčleněna na podkategorie dle shodujících se pojmů ve způsobu zajištění péče seniorské generaci. V ukázkách rozhovorů jsou souběžně uvedené citace týkající se péče o prarodiče i rodiče respondentů.

Jaký vztah jste měl/měla s vaším dědečkem a babičkou? Jací byli? Trávili jste společně čas? Bydleli jste pohromadě či v jejich blízkosti? Jak vaši rodiče podporovali vaše prarodiče ve stáří? Jak jste později vy podporoval/podporovala své rodiče a prarodiče ve stáří?

Podkategorie: Osobní péče

V této části podkategorie jsou uvedené výňatky rozhovorů vztahující se k péči respondenta o jeho rodiče.

Paní Anastázie: „*Maminka se znovu vdala a pak ovdověla. O tu jsme se potom starali, to ano. Nejprve jsme se navštěvovali a každý týden byla u nás, jezdili jsme spolu na chatu, všude jsme ji brali. A pak, když už potřebovala, tak u nás bydlela.*“

„*Ano, jistě. My jsme se starali i o manželovy rodiče. Jeho maminka byla nemocná. A ty jsme podporovali i finančně.*“

Paní Alena: „*Bydleli jsme v jedné domácnosti až do jejich smrti.*“

Paní Božena: „*Ano, já jsem za nimi chodila pořád. Nebydleli daleko. A moje maminka mi hlídala dcery. Vodila mi je do školky.*“

Tato část prezentuje citace rozhovorů popisující péči o prarodiče respondentů zajišťovanou jejich rodiči.

Paní Birgita: „*Rodiče za nimi dojížděli často a nakonec se prarodiče nastěhovali k rodičům. V té době byla ve Švédsku velká chudoba a bylo normální, že rodiny žily spolu. Rodiče byli hodní. Maminka byla s námi doma. Začala chodit do práce, až když jsme byli dospělí.*“

Paní Jarmila: „*Obě babičky k nám takzvaně docházely. Byly u nás třeba dva měsíce, ty babičky neměly své byty, jako to byla hrozná doba. Představte si, že byla válka, po válce babičky prostě přišly o všechno. Tak byly u dětí. Každá měla děti tři, čtyři a tak různě pendlovali od dítěte k dítěti, takže u nás byla třeba 2 měsíce ta a jedna u nás umřela.*“

Podkategorie: Přenechaná péče rodinným příslušníkům

Pan Jan: „*Ne, ona zůstala pořád v péči strýce. Protože my jsme byli v Brně a ona v Hodoníně. Babička zemřela, když jí bylo 92. A maminka zemřela v 90-ti letech a byla v péči mého bratra.*“

Paní Božena: „*No on to zdědil nejmladší bratr maminky a zůstal tam, tak se o ně postaral.*“

Podkategorie: Překážky ve snaze pečovat, zastoupená péče

Tato část prezentuje citace rozhovorů popisující péči o prarodiče respondentů zajišťovanou jejich rodiči.

Paní Frída: „*Hodně jim pomáhali, vlastně každý den, ale pak se prarodiče odstěhovali do Domova pro seniory a tak rodiče nemuseli tolik. Proдали statek a všechna zvířata.*“

Paní Frída: *”Prarodiče byli hodní, měli statek a hodně celý život pracovali. Trávili jsme spolu hodně času, když jsem byla malá. Ale pak jsem se **odstěhovala** sem do města, takže jsme se nevidali už tak často.*

Pan Olaf: *”Dobré vztahy jsem měl s babičkou a dědou, ale **bydleli daleko**, takže jsme se až tak moc nevidali. Občas jsme za nimi jezdili, hlavně, když jsme my děti byly malé. Hlavně o svátcích a tak.”*

Ve výpovědi pana Olafa se snoubí podkategorie překážky ve snaze pečovat a osobní péče, neboť rodiče dosud žijí a pan Olaf je navštěvuje, ale jako překážka v péči o ně je jeho vlastní zhoršený zdravotní stav.

Pan Olaf: *” Já mám pořád dobrý vztah k mým rodičům. Bydlí tady blízko a oba ještě žijí. Jsou už dlouho rozvedeni, takže žijí každý zvlášť. S mámou se **vidám často**. Chodím za ní, bydlí taky v **Domově pro seniory**. Když táta ještě bydlel v domě, chodil jsem mu **pomáhat**.”*

Dle výše uvedených skutečností je patrné, že vztahy v rodinách respondentů v době jejich dětství či mládí a tedy i výchovné vzorce byly mezigeneračně v pořádku a založené na citovém poutu. O stárnoucí členy rodiny ve všech zkoumaných generacích, pokud to bylo nutné, bylo postaráno. Tato péče probíhala zpravidla přímo osobní angažovaností rodinných příslušníků. V případech kdy péče nebyla možná, zpravidla z důvodu větší vzdálenosti, tito rodinní příslušníci zajistili péči zprostředkovanou příslušnou institucí.

9.5 Ovlivnila vztahy seniorů s jejich rodinnými příslušníky koronavirová pandemie a s ní spojené opatření v Domovech pro seniory?

Tento úsek výzkumu je zaměřen na zjištění dopadu pandemických opatření na vztahy seniorů a jejich potomků. Záměrem bylo objasnit, jak se rodina seniora snažila vykompenzovat ztrátu možnosti osobního kontaktu a eliminovat vzájemnou izolaci.

1. Kategorie: Vliv pandemických opatření

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že většina rodinných příslušníků se snažila seniorům vykompenzovat znemožnění osobního kontaktu v době uzavření Domovů pro seniory pro veřejnost v čase šíření nákazy nemoci Covid 19 zpravidla telefonním hovorem, či návštěvami z bezpečné vzdálenosti nebo izolací za sklem, případně za použití ochranných pomůcek a testováním. Další formou kontaktu bylo zaslání balíčků. Senioři popisují tyto opatření jako nutná a chápali je. Výrazný vliv na jejich osobní vztahy s rodinou tato doba neměla. V případě pana Olafa se naopak zájem rodiny o jeho osobu a zdraví mírně zvýšil. Respondent uvedl, že vnímal zvýšenou frekvenci telefonního kontaktu s rodinou. Zde je nutné zmínit, že ve Švédsku byla zavedena odlišná, značně mírnější opatření nežli v České republice, která se lišila především v délce zákazu návštěv v těchto zařízeních. Respondenti sami tuto dobu hodnotí jako nepříjemnou, nicméně klidnou a vztahy neohrožující.

Ovlivnila pandemie vaše vztahy s vašimi dětmi/ vnoučaty? Jaké to bylo v období zákazu návštěv ve vašem zařízení? Jakým způsobem jste udržovali kontakt s vašimi vnoučaty a dětmi v době pandemie? Musel/la jste se naučit pracovat s novými technologiemi? Například telefonem, PC, tabletem atd?

Podkategorie: Telefonování a balíčky

Paní Alena: *„Tak jsme si telefonovali a poslali balíček.“*

Paní Anastázie: *„My jsme byli v telefonickém kontaktu denně. To si voláme každý den ve stejnou hodinu. Se synem, syn to dá snaše a víme o sobě.“*

A posílali vám třeba i balíčky? *„Jo, to jsme měli vždycky na vrátnici.“*

A bylo vám smutno? *„Já je ráda vidím, ráda s nimi jsem, ale už mám ráda to svoje soukromí. Taky jsem ráda sama.“*

A využívala jste nějaké nové technologie, třeba na videohovor s rodinou? Tady jste měli možnost zprostředkovaně s personálem. „*Ne, to ne.*“

Pan Josef: „*Ano, pořád v telefonickém kontaktu.*“

Paní Milena: „*To on sem nikdo nesměl.*“

A bylo vám to líto? „*Ne, já to vím, že to tak musí být.*“

A telefonoval vám syn? „*Ano, a pak dostal covid těžký taky. Takže jsem telefonovala já.*“

Musela jste se něco učit, abyste mohla být s nimi v jiném kontaktu, třeba videohovorem, něco na tabletu nebo telefonu? „*Ne, to neumím nic.*“ A nechtěla jste to ani umět? „*Ne. Vidíte, jaká já jsem zarputilá v tomhleto. Syn mi všechno chtěl donést, ale já to nechci, ty krámy.*“

Paní Helena: Bylo vám smutno? „*Ani ne. Já to totiž беру, jak to je. Prostě se to nedá změnit, tak proč se trápit.*“

Paní Zuzana: A dělala jste například videohovor? „*Ne vůbec. Nebylo potřeba. Stačilo, že jsme si zavolali.*“

Podkategorie: Telefonování, včetně využití moderních informačních technologií, popřípadě návštěvy

V této podkategorii jsou sloučeny odpovědi seniorů, kteří během opatření proti šíření nemoci Covid 19 udržovali kontakt se svou rodinou v největší možné dovolené míře. Jednalo se o osobní kontakty, doručení balíčků, telefonní kontakt a u některých i využití moderních komunikačních technologií, ať samostatně nebo zprostředkovaně personálem Domova pro seniory.

Paní Božena: „*Telefonováním a dcera pracuje nedaleko, tak sem zaběhla, jak to šlo, jak jí pustili. Musela mít testy a roušky. Nebo nosili balíčky do vrátnice.*“

A telefonovala jste například videohovorem? „*To nám tady zprostředkoval ten pečovatel. Kdykoliv jsme mohli požádat, ale já s nimi byla prakticky ve spojení, tak jsem to dělala asi jen dvakrát.*“

Paní Frída: „*Ne, to bych ani neřekla. Oni za mnou chodili i dál a viděli jsme se přes sklo v zimní zahradě, nebo mě vzali ven na procházku. To se smělo. Jak říkám, chodili za mnou*

a taky mi často telefonovali. Personál mi pomohl a půjčili mi třeba svůj mobil, když jsme mluvili videohovorem. Všichni tady byli moc hodní.”

Paní Birgita: *„Ani ne, vzhledem k tomu, že tady vnuk pracuje. Nebylo to příjemné pro nikoho, ale překonali jsme to všichni dobře. Dcera za mnou chodila a vnuka jsem vídala skoro denně.”*

Pan Jan: *„Já jsem tou izolací netrpěl příliš. My jsme se tady víc semkli, udělali jsme tu takovou skupinu. My jsme přečkali tu covidovou krizi tím, že jsme tu udělali nikdy nekončící turnaj v kanastě. Dodneška se scházíme.“* (úsměv)

A ten kontakt tou dobou s rodinou byl telefonický? *„Hodně telefonicky. To jsme se nestýkali. Neusiloval jsem o nějaký osobní kontakt.“*

A musel jste se učit pracovat s nějakými novými technologiemi, například proto abyste mohl mít i videohovor? *„Já s počítačem pracuji už od svých asi osmdesáti let.“*

A dělal jste nějaký videohovor? *„No existuje WhatsApp. Ten já používám.“*

Podkategorie: Bez kontaktu

V této podkategorii je samostatně výpověď paní Jarmily, která si stěžovala na celkový rozpad jejich kontaktů během covidové pandemie. Zmiňovala především zpřetrhání jejich společenských kontaktů s přáteli.

Žádné návštěvy jste neměla, tak na vás to nemělo vliv?

Paní Jarmila: *„Ale mělo, to to bylo hrozný, protože za mnou choděj spolužačky, kamarádky, páni, tak všechno se to rozpadlo. No teďka za mnou nechodí skoro nikdo. Dojednala jsem si návštěvy u charity. To si platím, protože to je šílený. Kdo za mnou může? Všem je kolem osmdesáti.“*

Podkategorie: Větší zájem

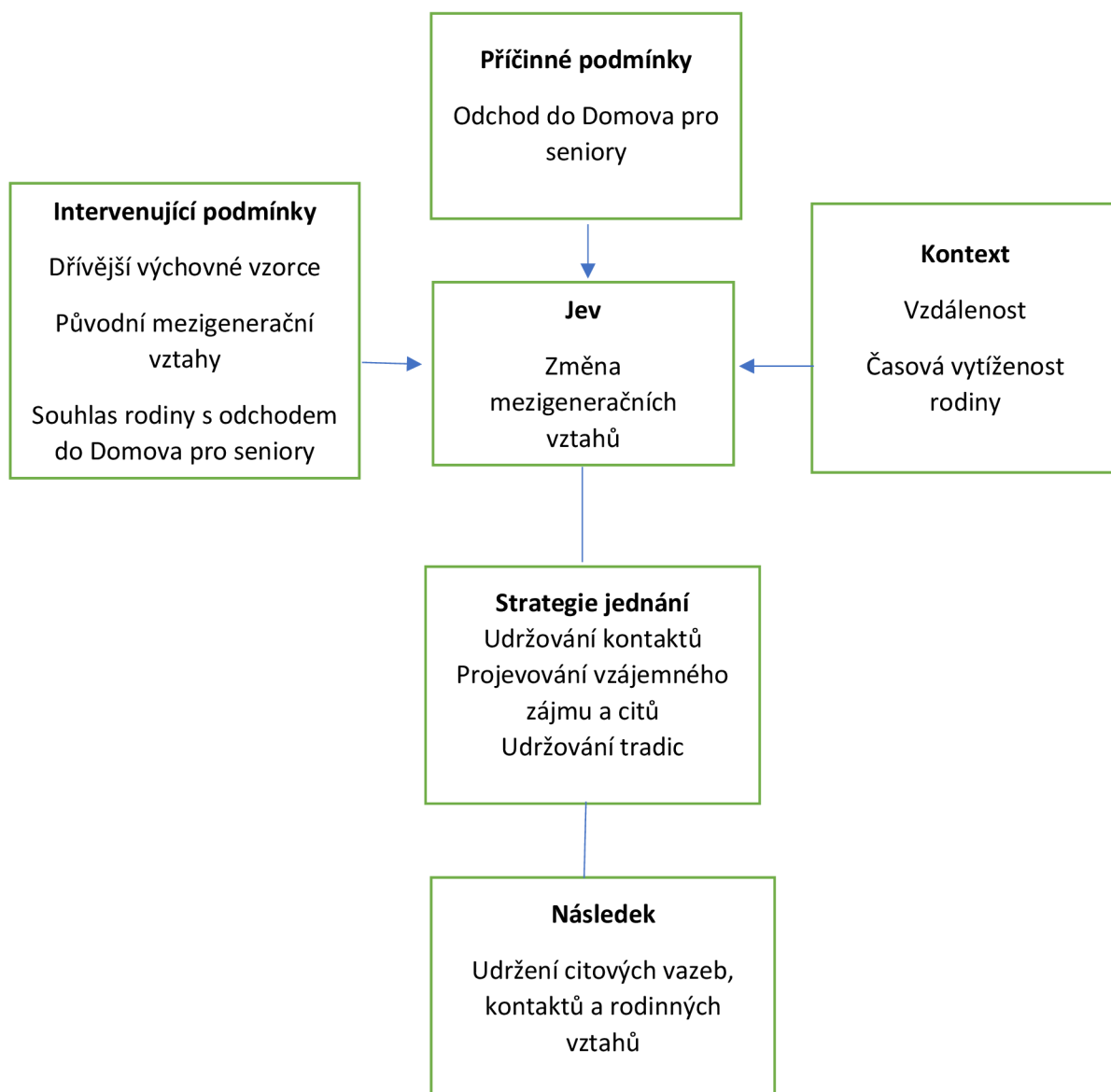
V této podkategorii je výpověď pana Olafa, který uvedl, že v době celosvětové pandemie vnímal spíše zvýšenou frekvenci telefonátů od rodinných příslušníků.

Pan Olaf: *„Nijak. Ani mě pandemie neovlivnila, já jsem se vlastně nebál. Jsem vlastně hodně vlk samotář, takže mně to ani nevadilo, ale telefonovali jsme si možná trochu častěji. Já mám mobil a docela dobře to s ním umím, občas mi pomůže personál.“*

Axiální kódování

Definice axiálního kódování je dle Strausse a Corbinové: „*Soubor postupů, pomocí nichž jsou údaje po otevřeném kódování znovu uspořádány novým způsobem prostřednictvím vytváření nových spojení mezi kategoriemi. To se činí v duchu kódovacího paradigmatu, které zahrnuje podmiňující vlivy, kontext, strategie jednání, interakce a následky.*” (Strauss, 1999, s.70).

Na základě těchto postupů byl vytvořen paradigmatický model v novém propojení jednotlivých kategorií a jejich obsahu.

Z šetření dle axiálního kódování a nového přeskupení jednotlivých kategorií jsou patrné vzájemné vztažnosti a vlivy na výsledný jev. Jako příčinná podmínka následného jevu, tedy změny vztahů seniora s jeho potomky, je skutečnost jeho odchodu do domova pro seniory. Zároveň zde figurují podmiňující vlivy předchozích vztahů panujících v rodině, výchovné vzorce v této rodině zavedené a souhlas členů rodiny s odchodem seniora do institucionální péče. Kontextem se rozumí možnosti rodiny tento jev ovlivňovat. Jedná se o faktory vzdálenosti mezi seniorem a rodinou a časové vytíženosti rodinných příslušníků. K eliminaci jevu a přispění udržení citových vazeb a vřelých rodinných vztahů napomáhají projevy zájmu o seniora, udržování vzájemných kontaktů, projevování citů a oboustranné náklonosti.

10 Diskuse

V této kapitole budou shrnuty vlivy na proběhlý výzkum a jeho výsledky. Budou popsány jednotlivé aspekty ovlivňující průběh a závěry šetření. Poté budou prezentované výsledky výzkumu celkově vyhodnoceny.

V průběhu výzkumu se vyskytlo několik limitujících okolností, které měly vliv na plynulost samotného šetření. V přípravné fázi byl ve spolupráci s personálem, vybrán výzkumný vzorek respondentů v Domově pro seniory v Praze dle předem stanovených a výše popsaných kritérií. V průběhu rozhovorů se však v několika případech objevil komunikační problém v podobě poruchy sluchu respondenta, který mohl snižovat význam získaných informací. V těchto případech byl výzkumník nucen tuto překážku kompenzovat zjednodušením otázek. V jednom případě měl respondent natolik omezenou možnost vyjadřování se jako důsledek zdravotních potíží, že rozhovor nebyl do šetření zařazen.

Dalším činitelem ovlivňujícím výsledek šetření bylo připuštění faktu, že senioři odpovědi prezentovali zkresleně pozitivně a situaci popisovali lepší, než je realita. Tuto skutečnost výzkumník eliminoval druhotnými otázkami a snahou vytvořit u respondenta pocit uvolnění a důvěry a zaručené anonymity.

Jako další okolnost ovlivňující výsledek sondy do problematiky ve Švédsku, je počet zúčastněných respondentů. To podmínila skutečnost, že do těchto zařízení se klienti dostávají většinou již ve velmi vysokém věku a jejich zdravotní stav již neodpovídá kritériím stanoveným pro tento výzkum. K nižšímu počtu rozhovorů negativně přispěly i časové možnosti výzkumníka a překladatele.

V následující části této kapitoly budou vyhodnoceny jednotlivé cíle diplomové práce. Nejprve bude zhodnocena oblast vycházející z minulosti ovlivňující současný stav řešené problematiky. Otázky zaměřené na dětství a dobu produktivního věku respondenta měly zachytit soudržnost a vztahy v rodině v tomto období. Většina respondentů hodnotilo své vlastní dětství jako vyrovnané a vztahy ke svým prarodičům a rodičům jako harmonické a láskyplné. Péče o rodiče a prarodiče, pokud byla nutná, byla zajištěna osobně, nebo jinými členy rodiny.

Švédští respondenti odpovídaly obdobně jako respondenti v ČR v rámci hlavního výzkumného šetření. V jednom případě byly rodiče v poslední fázi života umístěni do Domova

pro seniory. Z toho lze vyvodit, že v rodinách panovaly kladné vztahy k starším osobám, což se následně opakovalo i v dalších generacích. Tato zjištění lze hodnotit jako pozitivní základ pro tvorbu výchovných vzorců a předání seniorem při výchově jeho vlastních potomků. Zároveň plně korespondují s poznatky vyplývající ze studie z roku 2007, kde Novotná prokázala, že senioři, kteří v dětství pociťovali v rodině bezpečí, mohli tyto pocity předávat dál i ve svých rodinách (Novotná, 2007 in Janečková, 2013).

Podstatnou složkou podkladů pro hlavní cíl výzkumu bylo zachytit kvalitu vztahů respondentů s jejich dětmi a vnoučaty před odchodem do Domova pro seniory. Opět se respondenti až na drobné výjimky shodovali, že jejich vztahy s dětmi byly harmonické a senioři cítili jejich podporu a zájem. V odpovědích hodnotící vztahy s vnoučaty respondentů před jejich odchodem do Domova pro seniory se objevila pouze jedna odpověď, že vztahy nebyly udržovány. Tuto odpověď uvedl švédský respondent. Šetření tedy potvrzuje předpoklad, že systematická tvorba a prohlubování vzájemných vztahů v rodině vede k jejich udržení i přes oddělující vzdálenost či přes vzniklé krizové situace.

Další oblast řešené problematiky zahrnuje důvody pro rozhodnutí k odchodu do Domova pro seniory. Všichni dotazovaní odpověděli, že se rozhodli samostatně a hlavním důvodem byly zdravotní důvody respondenta či jeho partnera. Ve dvou případech k rozhodnutí přispěly i finanční důvody a pocit osamocení. V kontextu se zhoršujícím se zdravotním stavem a potřebou pomoci od druhé osoby senioři uváděli, že rodinným příslušníkům nechtěli být přítěží. Toto zjištění potvrzuje myšlenku, že někteří senioři preferují takzvanou intimitu s odstupem, kterou popisuje Pacovský (1990) a zároveň koresponduje s poznatky Sýkorové (2007) deklamující jednu ze zásadních obav seniorů, a to je působit zátěž svým blízkým.

Navazujícím stěžejním pilířem výzkumu byla otázka, jaké mají respondenti vztahy se svými potomky nyní, po jejich odchodu do institucionálního zařízení. Opět většina dotazovaných hodnotila vzájemné vztahy s dětmi i vnoučaty jako harmonické a vřelé. Pouze v případě jedné respondentky z České republiky a jednoho respondenta ze Švédska se vztahy ochladily a kontakty jsou minimální. Zde je nutné podotknout, že tyto vztahy byly narušeny i v minulosti a podpořil je fakt předchozích rodinných změn a zvětšení vzdálenosti mezi respondenty a rodinnými příslušníky. U respondentky v ČR se jednalo o nové sňatky vyvdaných synů a zároveň nesouhlas s jejím odchodem do Domova pro seniory. Ve druhém případě se jednalo o složitou rodinnou situaci, kdy respondent měl pět dětí se čtyřmi ženami, což vedlo k nestabilitě vztahů mezi ním a jeho potomky.

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, zda se změnila mezigenerační vztahy z pohledu seniorů po jejich odchodu do Domova pro seniory. Sami senioři vypověděli, že necítí žádnou výraznou změnu v kvalitě vztahů se svými potomky před a po jejich odchodu do tohoto zařízení. Pouze jedna respondentka popsala vztahy od té doby, co se přestěhovala do Domova pro seniory, jako rozpadlé. Naprostá většina respondentů uvedla, že jejich vztahy jsou stejné. Ovlivňujícím faktorem kvantity osobních kontaktů je však vzdálenost. V několika případech respondenti uvedli, že vzdálenost mezi nimi a jejich dětmi či vnoučaty je bohužel limitující, nicméně ji kompenzují telefonním kontaktem. Rezultátem šetření je tedy subjektivní výpověď respondentů, že nepocítují žádné významné změny ve vztazích s jejich rodinnými příslušníky. Výsledek potvrzuje teorii přimknutí, podle níž vztahy a emoční vazby nabitě k nejbližším osobám, neochabují ani po odchodu seniora do institucionální péče (Novotná, 2007; Janečková a kol., 2008 in Janečková, 2013).

Posledním dílčím cílem této práce bylo zjistit, zda ovlivnila pandemická opatření zákazu vstupu do Domova pro seniory vztahy seniorů a jejich rodinných příslušníků. K této otázce se respondenti vyjádřili tak, že všichni v tomto období nahrazovali osobní kontakt kontaktem telefonním či návštěvou z bezpečné vzdálenosti, případně jinými variantami. Prohlásili také, že na vzájemné vztahy s potomky to nemělo žádný výrazný vliv.

Závěr

V závěrečné kapitole shrnu naplnění cíle své diplomové práce a její strukturu, na čemž jsem pracovala z výše uvedených zdrojů a zjištěné skutečnosti z provedeného výzkumu doplním o své vlastní poznatky.

Záměrem této diplomové práce bylo zjistit vztahové rozdíly napříč generacemi z pohledu seniorů mezi obdobím před jejich nástupem do Domova pro seniory a během jejich dosavadního pobytu v tomto zařízení.

Hlavní cíl diplomové práce byl naplněn na základě poznatků popsanych v teoretické části této práce a výsledků výzkumného šetření. V první části jsou prezentována vybraná fakta z odborné literatury zaměřená na specifika související s životním obdobím stárnutí a stáří. Tyto poznatky objasňují jak fyzické změny a zvláštnosti, tak i proměny psychického osobnostního rozpoložení seniora. Teoretická část obsahuje i stručný popis vývoje rodiny jako instituce, neboť díky probíhajícím změnám ve společnosti se mění i rodinné vztahy, které jsou prvotním předmětem této práce. V neposlední řadě se teoretická část diplomové práce dotýká vztahové problematiky v seniorském věku a charakterizuje její specifickou.

Empirická část je věnována popisu přípravné fáze výzkumu, jeho samotnému průběhu a konečnému vyhodnocení. V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno, že senioři v naprosté většině hodnotí vlastní vztahy se svými dospělými dětmi a vnoučaty v zacíleném období jako dobré a bez výrazných změn. Tyto vztahy odchodem respondenta do Domova pro seniory nijak neutrpěly. Senioři sami popisují jako hlavní důvody odchodu do institucionální péče především zdravotní příčiny a vlastní rozhodnutí nebýt nikomu z rodiny na obtíž.

Téměř jednoznačně se prokázalo, že rodinní příslušníci neztratili o seniora zájem a udržují vztahy obdobným způsobem jako před jeho odchodem do zařízení pro seniory. Šetření naznačuje, že pokud byly mezigenerační vztahy v rodině dobré v minulosti, členové rodin tento vzorec chování přebírají a udržují vztahové tradice i v dalších generacích.

Z výzkumu dále vyplývá, že období pandemických opatření v roce 2020 nemělo výrazný negativní vliv na vztahy mezi seniory a jejich potomky, naopak se vztahy v některých případech mírně vylepšily. Senioři sami tuto dobu popisují jako nepříjemnou, ale zároveň je tato skutečnost v rámci jejich zařízení semkla a vytvořili si mezi sebou v Domově pro seniory pevnější vztahy.

Použitá literatura

1. BENEŠOVÁ, Veronika. *Úrazy seniorů a možnosti jejich prevence*. Praha: Centrum úrazové prevence UK 2. LF a FN Motol, 2003. ISBN 80-239-2104-5.
2. EORGI, Hana a Romana ŠLAMBEROVÁ, ed. *Stárnutí 2016: sborník příspěvků 3. Gerontologické mezioborové konference : 3. lékařská fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 21.-22. října 2016 = Ageing 2016 : proceedings from 3rd Gerontological Interdisciplinary Conference : Third Faculty of Medicine, Charles University, Prague, Czech Republic, October 21-22, 2016*. Praha: Univerzita Karlova, 3. lékařská fakulta, 2016. ISBN 978-80-87878-23-1.
3. Hamplová, Dana. 2012. „Zdraví a rodinný stav.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 48(4): 737-755. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/156-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-4-2012/3185>.
4. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x.
5. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.
6. HÁTLOVÁ, Běla. *Psychologie seniorského věku*. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2010. ISBN 978-80-7414-318-2.
7. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
8. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
9. HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4139-0.
10. CHALUPA B., *Pozornost' a jej úloha v psychickej regulácii činnosti*, Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1981, ISBN 67-005-81
11. JANEČKOVÁ, Hana a Renáta NENTVICHOVÁ NOVOTNÁ. Role rodinných vztahů v institucionální péči o seniory. *Sociální práce*. 2013, **2013**(28,2,2013), 72-82. ISSN 1805-885X.

12. JANIŠ, Kamil a Jitka SKOPALOVÁ. *Volný čas seniorů*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5535-9.
13. JAROŠOVÁ, Darja. *Péče o seniory*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006. ISBN isbn8073681102.
14. JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. Dot. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-662-5
15. KAGITCIBASI, Cigdem. *A Model of Family Change in Cultural Context* [online]. Online Readings in Psychology and Culture, 6(3)., 2002 [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: <https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1059&context=orpc>
16. KALVACH, Zdeněk. *Úvod do gerontologie a geriatricie: integrovaný text pro interdisciplinární studium*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-366-0.
17. KLEVETOVÁ, Dana. *Motivační prvky při práci se seniory*. 2., přepracované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. Sestra (Grada). ISBN 978-80-271-0102-3.
18. KOMENSKÝ, Jan Amos. *Další výbor z Komenského Orbis Pictus: svět v obrazech pro nejmenší : podle vydání z roku 1883*. Ilustroval Václav SOKOL, přeložil Lily ČÍSAŘOVSKÁ. [Beroun]: Machart, 2018. ISBN 978-80-87938-71-3.
19. KULIŠŤÁK, Petr. *Neuropsychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-554-7.
20. KULIŠŤÁK, Petr. *Neuropsychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-554-7.
21. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
22. MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3148-3.
23. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
24. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.
25. MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie. ISBN 80-86429-05-9.
26. PACOVSKÝ, Vladimír. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-2010-076-8.
27. PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Vyd. 4., V nakl. Portál 3. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-608-x.

28. PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAU. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Přeložil Abigail KOZLÍKOVÁ. Praha: Portál, 1998. Sociální práce. ISBN 80-7178-184-3.
29. Populační prognóza ČR do r. 2050. I. Projekce obyvatelstva České republiky. [Online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 2018-09-18]. Dostupné na WWW: <https://www.czso.cz/>
30. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
31. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. 3. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.
32. SEKOT, Aleš. *Sociologie v kostce*. 3., rozš. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-126-x.
33. SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-62-5.
34. SUCHÁ, Jitka. *Trénink paměti pro každý věk*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-438-0.
35. ŠVANCARA, Josef. *Psychologie stárnutí a stáří*. 2., přeprac. vyd. Praha: SPN, 1983.
36. ŠVÉDSKO. *Lag (2011:493) om ändring i sambolagen (2003:376): Sambolag*. In: . Justitiedepartementet L2, 2003,2011-10-01, ročník 2003, číslo 376. Dostupné také z: <https://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2003:376>
37. ŠVÉDSKO. *Socialtjänstlag (2001:453)*. In: . Socialdepartementet: SFSR (Regeringskansliet), 2021:738, 2001-06-07, SFS nr: 2001:453. Dostupné také z: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453
38. THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
39. VÁGNEROVÁ, Marie. *Obecná psychologie: dílčí aspekty lidské psychiky a jejich orgánový základ*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3268-1.
40. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1832-6.

41. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
42. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
43. *Vardaga* [online]. sverige, 2022 [cit. 2022-08-30]. Dostupné z: <https://vardaga.se/sok-en-plats/vanliga-fragor-och-svar-om-aldreomsorg/>
44. VIDOVIČOVÁ, Lucie a Ladislav RABUŠIČ. *Věková diskriminace - ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh* [online]. Praha, Brno: VÚPSV, 2005 [cit. 2022-07-10]. Dostupné z: RIV/00216224:14230/05:00021085
45. Vyhláška č. 505/2006. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. [online]. [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11911/vyhlaska_505-2006.pdf
46. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. *Příručka pro agendu a personální odměňování zaměstnanců* [online]. 2006, 14. března 2006 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_108_2006
47. Zákon č. 189/2016. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ [online]. [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=28036>
48. Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. [online]. [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na problematiku mezigeneračních vztahů z pohledu seniorů. Teoretická část charakterizuje stáří a jeho projevy v osobnosti. Následně shrnuje sociální vztahy v období sénia, proměny rodiny v historickém kontextu a mezigenerační soužití. Popisuje důvody odchodu do institucionální péče a sumarizuje druhy sociální péče pro seniory. Empirická část prostřednictvím kvalitativního výzkumu zjišťuje a analyzuje proměny mezigeneračních vztahů z pohledu seniora v domácím a institucionálním prostředí.

The thesis is focused on intergenerational relationships from the point of view of the elderly. The first, theoretical part characterizes senescence and its effects on personality. This is followed by summarization of personal relationships in the senium period, historical changes in the concept of family, and intergenerational cohabitation. The thesis also describes reasons for admission into elder care facilities and details all types of senior social services. The empiric part of the thesis establishes and analyses changes in intergenerational relationships from the senior citizen's point of view in households and elder care facilities using qualitative research.

ANOTACE

Jméno a příjmení	Kamila Lyachová
Katedra	Katedra psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce	Mgr. Lucie Vachová, Ph.D.
Rok obhajoby	2023

Název práce	Mezigenerační vztahy z pohledu seniorů
Název v angličtině	The intergenerational relationships from the point of view of the elderly.
Anotace práce	Diplomová práce je zaměřena na problematiku mezigeneračních vztahů z pohledu seniorů. Teoretická část charakterizuje stáří a jeho projevy v osobnosti. Následně shrnuje sociální vztahy v období sénia, proměny rodiny v historickém kontextu a mezigenerační soužití. Popisuje důvody odchodu do institucionální péče a sumarizuje druhy sociální péče pro seniory. Empirická část prostřednictvím kvalitativního výzkumu zjišťuje a analyzuje proměny mezigeneračních vztahů z pohledu seniora v domácím a institucionálním prostředí.
Klíčová slova	Mezigenerační, vztahy, senior, stáří, rodina, děti, vnoučata
Anotace v angličtině	The thesis is focused on intergenerational relationships from the point of view of the elderly. The first, theoretical part characterizes senescence and its effects on personality. This is followed by summarization of personal relationships in the senium period, historical changes in the concept of family, and intergenerational cohabitation. The thesis also describes reasons for admission into elder care facilities and details all types of senior social services. The empiric part of the thesis establishes and analyses changes in intergenerational relationships from the senior citizen's point of view in households and elder care facilities using qualitative research
Klíčová slova v angličtině	Intergenerational, relationships, elderly, old age, family, children, grandchildren
Přílohy vázané k práci	Informovaný souhlas, informovaný souhlas ve švédštině, přepisy rozhovorů
Rozsah práce	79 stran

11 Seznam příloh

1. Text informovaného souhlasu v češtině:

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru pro účely výzkumu zpracovaném v diplomové práci

„Mezigenerační vztahy z pohledu seniorů“

Souhlasím s následujícími body:

Byl/a jsem seznámen/a s podmínkami a účelem rozhovoru, který bude zpracován ve výzkumné části diplomové práce s názvem Mezigenerační vztahy z pohledu seniorů.

Byl/a jsem informován/a o délce a způsobu průběhu rozhovoru a právem odmítnout odpovědět na jakoukoli otázku, popřípadě do tří dnů odstoupit od své účasti na výzkumu.

Souhlasím se zvukovým záznamem rozhovoru a jeho písemným zpracováním. Nahrávka rozhovoru nebude nikde zveřejněna ani poskytnuta třetí straně a po jejím písemném zpracování bude neprodleně vymazána.

Souhlasím s tím, že přepis mnou poskytnutého rozhovoru bude předložen pouze komisi u obhajoby diplomové práce. Vybrané části rozhovoru a jeho citace budou volně dostupné v textové online verzi diplomové práce. Ve zveřejněném textu bude zajištěna anonymita mé osoby, nebude zde zveřejněno jméno, ani další osobní údaje, které by mohly vést k identifikaci mé osoby.

Svým podpisem vyjadřuji souhlas s účastí na výzkumu a dávám svolení ke zpracování a použití rozhovoru jako podkladu k sepsání diplomové práce.

Datum:

Podpis respondenta:

Podpis výzkumníka:

2. Text informovaného souhlasu ve švédštině:

Informerad samtycke gällande intervju som gjordes för följande ändamål: undersökning för examenarbete „Relation mellan generationer ur seniorers perspektiv.“

Jag samtycker med följande punkter:

Jag blev informerad om intervjuets ändamål-dvs examenarbete om Relation mellan generationer ur seniorers perspektiv.

Jag blev informerad om intervjuets längd och innehåll samt om att jag har rätt att eventuellt avstå att svara på vissa frågor, eller inom tre dagar avsäga mig mitt deltagande.

Jag samtycker om ljudinspelning av intervjun samt att innehållet ska skrivas av. Ljudinspelningen kommer aldrig att offentligöras och efter överskrift ska den direkt raderas.

Jag samtycker att intervjuets överskrift kommer bara användas vid examenarbete genomgång med proffesorrådet. I arbetet kommer mitt identitet inte att avslöjas och jag behåller mitt anonymitet, mitt namn eller andra uppgifter kommer inte upp så jag inte kan på något sätt bli identifierad.

Med mitt underskrift samtycker jag att jag är medveten om att intervjuers innehåll används för examensarbetes ändamål. (překlad Vladana Černá)

3. Základní otázky kladené respondentům během strukturovaného rozhovoru

Otázky byly zaměřeny na tyto oblasti:

Otázky demografické

Otázky vztahující se k názorům

Otázky vztahující se ke zkušenostech

Otázky vztahující se k emocím

Otázky vztahující se k vnímání

Kolik vám je let?

Jste ženatý/ vdaná, rozvedený/ rozvedená, vdovec/ vdova?

Máte děti? Kolik máte dětí? A jak staré jsou vaše děti?

Máte vnoučata? Kolik máte vnoučat? A jak jsou staré vaše vnoučata?

Otázky zaměřené na respondentovo původní prostředí:

- Způsob bydlení respondenta před odchodem do zařízení pro seniory.

Bydlel/bydlela jste před odchodem do Domova pro seniory samostatně či s rodinou, případně jiným způsobem?

- Otázky zachycující důvody, které vedly seniora k odchodu do zařízení pro seniory:

Jaké byly důvody pro váš odchod do Domova pro seniory?

Co vás k tomu vedlo?

Proč jste se tak rozhodl/rozhodla?

Otázky zaměřené na funkčnost respondentovy rodiny v jeho dětství a mládí:

Jaký vztah jste měl/měla s vaším dědečkem a babičkou?

Jací byli?

Trávili jste společně čas?

Bydleli jste pohromadě či v jejich blízkosti?

Jak vaši rodiče podporovali vaše prarodiče ve stáří?

Jak jste později vy podporoval/podporovala své rodiče a prarodiče ve stáří?

Otázky zacílené na funkčnost vrahů respondenta s jeho dětmi v minulosti:

a) Klima v rodině respondenta v dospělosti a v produktivním věku z pozice matky/otce:

Jaké jste měli vztahy s vašimi dětmi, když byly malé?

Jaké bylo soužití s nimi?

A jaké jste měli vztahy, když vaše děti založily rodinu a staly se rodiči?

b) Funkčnost vztahů respondenta s jeho dětmi před odchodem do Domova pro seniory

Jaké jste měli vztahy s vašimi dětmi před vaším odchodem do Domova pro seniory?

Jak často jste byli v kontaktu?

Jakým způsobem jste trávili společný čas?

Otázky zaměřené na změny vztahů respondenta s jeho dětmi po odchodu do Domova pro seniory:

Jaké máte vztahy s vašimi dětmi nyní po vašem odchodu do Domova pro seniory?

Jak často jste v kontaktu?

Jakým způsobem trávíte společný čas?

Otázka zacílená na rozdíl mezi vztahem s dětmi před a po odchodu do Domova pro seniory:

Myslíte si, že se nějakým způsobem změnil vztahy s vašimi dětmi po vašem odchodu do domova pro seniory?

Otázky zacílené na funkčnost vztahů respondenta s jeho vnoučaty před odchodem do Domova pro seniory:

Jaké byly vztahy s vašimi vnoučaty před vaším odchodem do Domova pro seniory?

Jak často jste byli v kontaktu?

Jakým způsobem jste trávili společný čas?

Otázky zaměřené na změny vztahů respondenta s jeho vnoučaty po odchodu do Domova pro seniory.

Jaké máte vztahy s vašimi vnoučaty nyní, po vašem odchodu do Domova pro seniory?

Jak často jste v kontaktu?

Jakým způsobem trávíte společný čas?

Otázka zacílená na rozdíl mezi vztahem s vnoučaty před a po odchodu do domova pro seniory:

Myslíte si, že se nějakým způsobem změnil vztahy s vašimi vnoučaty po vašem odchodu do domova pro seniory?

Otázky zjišťující vliv doby při znemožnění návštěv díky pandemickým opatřením na vztahy s dětmi/vnoučaty.

Ovlivnila pandemie vaše vztahy s vašimi dětmi/ vnoučaty?

Jaké to bylo v období zákazu návštěv ve vašem zařízení?

Jakým způsobem jste udržovali kontakt s vašimi vnoučaty a dětmi v době pandemie?

Musel/la jste se naučit pracovat s novými technologiemi? Například telefonem, PC, tabletem atd?

4. Zkrácený záznam rozhovorů:

Rozhovor číslo 1

Kolik vám je let?

„84 let.“

Jste vdaná, rozvedená, vdova?

„Vdova.“

Máte děti?

„Dvě dcery. 56 a 62 let.“

Máte nějaká vnoučata?

„Dvě vnoučata a tři pravnoučata 12,6 a 4 roky.“

Jak jste bydlela před odchodem do domova pro seniory?

„S manželem v bytě. Já jsem prodělala mozkovou mrtvici a to byl ještě manžel naživu, pak on dostal infarkt a zemřel a pak jsem měla druhou mrtvici a to už jsem byla sama. A dostala jsem se z toho, jen jsem se musela znova učit mluvit. Pak jsem jednou upadla doma, nepoznali, že je to zlomený a já jsem upadla znovu. Pak mě dvakrát operovali. Já jsem si vždycky myslela, že z nemocnice pouštějí, až když je člověk zdravý, ale oni mají na vše termíny a pak vás pošlou. Mají limity na to, jak tam ten člověk může být a pak vás propouštějí. A to byl můj případ.“

A proč jste se teda rozhodla jít do domova pro seniory? Ze zdravotních důvodů, abyste se tady doléčila?

„Protože mi to lékaři doporučili, že to není srostlý. Musela jsem si najít domov důchodců, kde se o mě jako o nechodícího pacienta postarají.“

Takže jste se rozhodla ze zdravotních důvodů?

„Ze zdravotních důvodů. Já jsem mohla bydlet s děvčaty, to nebyl problém, protože mají obě domek a místo tam je.“

Mohla jste být u dcer? A proč jste tedy volila domov pro seniory?

„Mohla bych tam být, ale do každého domu vedou schody z venku a zrovna tak patro do podkroví a nikdo není doma celý den. Vůbec o tom člověk jinak nepřemýšlel, jen aby měl zajištěnou tu péči.“

Jaký vztah jste měla se svým dědečkem a se svou babičkou? Jací byli?

„Prarodiče byli bezvadní. Já jsem tam jezdila každé prázdniny.“

A jak vaši rodiče podporovali prarodiče v době, kdy už potřebovali pomoc?

„Maminka byla nejstarší z pěti dětí, měli hospodářství a dědeček chtěl pro mamku sedláka a tak ne že by tatínka nesnášel, ale rodiče si pronajali obchod, aby jim dokázali, že to zvládnou sami. Ale pak se to srovnalo a bylo to v pohodě.“

A když bylo potřeba ve stáří, tak pomáhali rodiče dědečkovi a babičce?

„No on to zdědil nejmladší bratr maminky a zůstal tam, tak se o ně postaral.“

A když byli vaši rodiče staří a potřebovali pomoci, tak jste o ně pečovala?

„Ano, já jsem za nimi chodila pořád. Nebydleli daleko. A moje maminka mi hlídala dcery. Vodila mi je do školky.“

A jaké jste měli rodinné vztahy v rodině, když byly děti malé?

„Úplně normální, bez problémů.“

A potom, když už vyrostli a založili si svoje rodiny, změnilo se na těch vztazích něco?

„Nezměnilo, protože jsme všichni zůstali v kupě. Byli jsme všichni v okruhu třech kilometrů. Já jsem v sobotu upekla a pozvala obě dvě.“

A ti zet'ové? Jak s nimi vycházíte?

„Nemůžu si stěžovat.“

A než jste šla sem do domova pro seniory, jak často jste se s dcerami vídala?

„Když jsem byla v nemocnici tak dvakrát, třikrát týdně.“

A než se vám to stalo a byla jste zdravá, bydlela jste s manželem, tak jak často jste se navštěvovali?

„Týdně. Nejméně.“

A trávili jste společně Vánoce, brali vás na prázdniny?

„Jezdili jsme spolu týden čtrnáct dní na dovolenou. Společně jsme trávili narozeniny.“

A u vnoučat? To bylo podobné?

„No taky jsme je vídali.“

A jak často?

„Podobně jako ty děti. Přišli.“

A ten čas jste trávili třeba jako oběd a běžnou návštěvu?

„Ano. My jsme měli u domu velkou zahradu, tak jsme tam jezdili a manžel tam měl garáž. Ten tam chodil denně.“

A teď se zeptám na vztahy od té doby, co jste tady. Změnili se nějak ty vztahy?

„Kluci sem nechodí. Tedy jako zeťáci. Nemají rádi nemocnice a tak stojí venku a mě vyvezou ven a pak tady na zahradě. Taky se setkáme. Jinak dcery sem chodí. Už si to rozdělily. Chodily každý týden, jenže tady byla doba omezená na hodinu, tak když jsme tu byly tři, mluvily jsme jedna přes druhou a nevěděly jsme nikdo nic. Takže to se samy holky dohodly, že budou chodit střídavě.“

Omezená doba? Vy jste mohla mít návštěvy jen hodinu?

„No to už pak padlo.“

Aha, kvůli covidu?

„Ano.“

A dcery chodí každá jednou za čtrnáct dní, ale vy máte návštěvu každý týden?

„Ano. A denně si telefonujeme. I vnučka. A ta druhá je teď ve Španělsku. Ale telefonuje a ve spojení jsme všichni.“

A s vnučkou jste v kontaktu jakým způsobem?

„Tak jednou za čtrnáct dní zavolá nebo se tu staví. A ta druhá občas telefonuje.“

A jak to probíhalo během covidu? Jakým způsobem jste byli v kontaktu?

„Já jsem to prodělala a tak jsem musela tu karanténu dodržet, ale neměla jsem žádný příznaky, kdyby mi to neřekli.“

A jakým způsobem se vám snažila rodina vynahradit, že za vámi nemůžou?

„Telefonováním a dcera pracuje nedaleko, tak sem zaběhla, jak to šlo, jak jí pustili. Musela mít testy a roušky. Nebo nosili balíčky do vrátnice.“

A musela jste se naučit zacházet s novými technologiemi například na videohovor? Měla jste o to zájem?

„Pořídili mi telefon.“

A telefonovala jste například videohovorem?

„To nám tady zprostředkoval ten pečovatel. Kdykoliv jsme mohli požádat, ale já s nimi byla prakticky ve spojení, tak jsem to dělala asi jen dvakrát.“

To jste využila v tom období, kdy se vůbec nemohlo navštěvovat?

„Ano. Nebo psaní mi hodili do kastlíku.“

Řekla byste tedy, že vztahy před vaším odchodem a po vašem přestěhování sem jsou stejné nebo se nějak změnily?

„Já bych řekla, že jestliže se dožijí oba manželé i tohodle stáří a prožívají ho spolu, je to velká výhoda a není nad to. Já pocítuju odchod toho manžela. Málo platný, každý máme svoje, ne že bychom se nechtěli, ale ten život se změní. Jak je ta ženská sama, mužskej možná taky, ale je to jiný. Mě nemusel nikdo nutit, rozhodla jsem se skutečně sama. A když to tady vidím, závidím akorát těm manželům, že jsou spolu. Závidím.“

Chápu.

Myslíte si tedy, že ty vztahy s dcerami a ostatními v rodině se nezměnily?

„Jsou stejný. Nemůžu si naříkat. Já jsem jiný domov pro důchodce nepoznala, ale myslím si, že tenhle je dobře vedenej. Je tu pořád co dělat. Takže to líp utíká. Myslím si, že musí mít člověk i nějaké zájmy. Potkala jsem tady spolužačku z první třídy, úplnou náhodou. Nejsou tady špatný lidi.“

Rozhovor číslo 2.

Kolik vám je let? „82let.“

Jste vdaná, rozvedená, vdova? „Vdova.“

Máte děti? „Vyvdané dva syny, 60 a 62 let.“

Máte vnoučata? „7 vnoučat.“

Z jakého důvodu jste se rozhodla odejít do domova pro seniory?

„Umřel mi manžel a já jsem to nezvládala. To bylo hrozný ta jeho smrt.“

Cítila jste se osamocená?

„Já jsem neměla pocit osamění, já nevím, já to neumím popsat, já jsem utrpěla politrauma, aspoň takhle to všichni nazývali.“ „Byl pro mě hrozný šok, když manžel zemřel. Já jsem tu smrt jeho nečekala, nebo pak už čekala, 5 měsíců mně umíral v nemocnici, to bylo hrozný tak a potom co jsem neuměla najít cestu z toho ven.“

Jaký jste měla vztah se svými prarodiči?

„Já jsem měla jenom babičky, dědečkové už nebyli a babičky jsem měla obě ráda. Jedna umřela u nás doma.“

Trávili jste společně čas, když jste byla malá s tou babičkou, co u vás zemřela?

Když mi bylo jedenáct tak dost času ano, ale i s tou druhou, jako jo, ale já si to už nepamatuju.“

Soužití jako jste měli společný?

„Obě babičky k nám takzvaně docházely. Byly u nás třeba dva měsíce, ty babičky neměly své byty, jako to byla hrozná doba. Představte si, že byla válka, po válce babičky prostě přišly o všechno. Tak byly u dětí. Každá měla děti tři, čtyři a tak různě pendlovali od dítěte k dítěti takže u nás byla třeba 2 měsíce ta a jedna u nás umřela.“

Takže vaše rodiče se o babičku vlastně starali a vy jste pomáhala?

„Tak postarali se rodiče, no to jinak nešlo, ale bylo to hrozný, jak ta jedna babička umírala, to jako si pamatuju, to už mi bylo 13 roků a já jsem se jí bála. A rodiče se postarali o obě až do jejich smrti.“

A jakým způsobem jste se postarala o vaše rodiče v době, kdy již potřebovali pomoc?

„Pomáhala jsem jim. Normálně, Chodila jsem za maminkou a starala se o ni.“

Ted'ka se zeptám na období, na ty vaše vyvdané děti, tak jaký to bylo, když jste je přijala do rodiny? Byly maličký?

„Už byly takový teenegeři, že jo, tak to bylo dobrý pořád, než se oženili. To byly kluci a oni koukali se oženit, protože asi chtěli jít do světa.“

Kolik jim bylo let? Říkáte teenegeři, tak třeba 14?

„Už byli na vysoký škole, no jeden tam šel a ten druhý už byl. Tak skoro dospělý.“

Třeba 18 a 20?

„Jo no.“

A to období, kdy odcházeli z rodiny, jaké byly vztahy?

„Jako dobrý Udělali jsme jim svatbu. Oženili se, koupili baráky. Ani jeden nechtěl být v Praze.“

A vztahy s vašimi dětmi předtím, než jste přišla do Domova pro seniory?

„Bych řekla že to bylo docela dobrý, navštěvovali jsme se, ne nějak pravidelně nebo teda intenzivně, ale pravidelně. Tak jsme trávili, no to víte svátky, ... vždycky ta žena přetáhne toho chlapa, takže kluci na Štědrej den chodili ke svým tchýním. Ale to je tak normální, já si myslím, že to byli úplně normální vztahy.“

A když ještě žil váš pan muž, tak jste spolu čas trávili, že jste třeba jeli na dovolenou na nějakou chatu třeba?

„Ne, tak spíš návštěvy a šli jsme na oběd nebo někam do města. Takže občas na návštěvy a narozeniny jsme dělali oslavu. Velká oslava synových padesátin, to jsme mu koupili ten seskok padákem nebo jak se to jmenuje. A pak jsme to oslavovali v nějaký hospodě ve Staré Boleslavi“. S těma vnoučatama jsme měli vztah rodinný, za první manželky, tak to bylo dobrý, k nám jezdili

dlouho, i u nás přespávali tady v Praze. Oba po tý revoluci už pak začali cestovat do Anglie a do Ameriky a po světě. Jsou světoběžníci.“

Ale prostě věděli jste o sobě, chodili za vámi ?

„Občas.“

A teď se zaměříme na to, jaký ty vztahy byly teď, prostě od té doby, co jste tady.

„Tak to se úplně rozpadlo, protože oni nechtěli, abych sem chodila, protože oni to nemohli pochopit, co to je. Já sama ale nevím. Víte co, já jsem nevypadala nějak... třeba neměla jsem ani rakovinu. Tak jako těžko říct, ale hlavně si mysleli, abych tam v tom bytě, že jako to je lepší. Ale doktor řekl ne. Že tam být sama nemůžu.“

A k nim jste taky nemohla?

„K nim domů ne. Měli zaměstnání a oni se oba ještě rozvedli, zrovna, když manžel zemřel. Oba se rozvedli a znovu se oženili a založili nové rodiny, proto těch vnuků je tolik a ty už vůbec neznám.“

To znamená, že se to spíš rozpadlo, protože nechápali, proč jste šla sem a nesouhlasili s tím? A nenavštěvují vás?

„Ale zavolají a přišly by. Ale já to nechci.“

Takže spíš telefonicky?

„Jo telefonicky občas. Hlavně takovou dálku, aby sem jezdili, aby se podívali na starou bábu. Já potřebuju tady kontakt každodenní nebo tak jako ne, aby a já myslím spíš jako teďka a já třeba ani nechci.“

Vztahy se víceméně rozpadly na to, že si teda telefonujete občas?

„Jo občas no.“

Máte teda pocit, že se ty vztahy zhoršily?

„Oni vědí že je o mě postaráno. Já myslím, že to je nejlepší, takovýhle domov pro obě strany.“

A to znamená, že i ten důvod, když jste sem šla, tak byl, protože jste věděla, že nechcete tu jejich péči?

„Oni mi ji ani nenabídli, když ani neměli prostor. Já jim to nemůžu mít za zlé, když se oba oženili podruhé, měli mladý ženy a aby se starala o nějakou bábu, až tam měla matku.“

A vy jste takhle spokojená? Takže vlastně to funguje.

„Jo, nepotřebuju vědět, co pořád a čím se zabývají. Oni jsou vypracovány. Ten jeden je bankéř, i ten druhý... prostě mají postavení a mají peníze a takže se mají dobře. To je pro mě dobrý.“

Zeptám se ještě na poslední otázky ohledně pandemie, Když se sem nesmělo. Žádné návštěvy jste neměli, tak na vás to vlastně nemělo vliv.

„Ale mělo to to bylo hrozný, protože za mnou choděj spolužačky, kamarádky, páni, tak všechno se to rozpadlo. No teďka za mnou nechodí skoro nikdo. Dojednala jsem si návštěvy u charity. To si platím, protože to je šiléný. Kdo za mnou může? Všem je kolem 80.“

Takže vám ten kontakt chybí.

„Pandemie nás teda ty 2 roky zavřela tady bez těch kontaktů, jenom na objednávku telefonát jako je problém. Já potřebuju, já jsem takovej kavárenskej typ. Ale tady já do žádné kavárny sama nedojdu než do ty naší a to je vevnitř a potřebuji ven. Já to neumím popsat prostě.“

A ještě se vás zeptám, vy jste se asi nemusela díky té pandemii učit nějaký nový technologie jako že byste chtěla s někým telefonovat třeba i jako videohovor?

„Ne já to odmítám.“

Rozhovor číslo 3

Kolik vám je let?

„92.“

Jste ženatý?

„Vdovec.“

Máte děti?

„Ano, jednu dceru.“

Máte nějaká vnoučata?

„Jednu vnučku a jednu pravnučku.“

Jakým způsobem jste bydlel, než jste se přestěhoval do domova pro seniory?

„Bydleli jsme se ženou. Potom žena onemocněla a musela do nemocnice a pak jsme šli sem společně. Ale žena tady zemřela. A teď jsem tu sám.“

Takže důvody, proč jste se rozhodli, že půjdete sem do domova po seniory byly zdravotní potíže vaší paní?

„Ano.“

Jaký jste měl vztah ke svým prarodičům, když jste byl malý?

„No byly hezké. Bydleli jsme nedaleko. Pak jsme se odstěhovali a už jsme se nevidali.“

A jak podporovali vaše prarodiče vaši rodiče, když už byli staří?

„Oni ani nepotřebovali. Byli soběstační.“

A jak jste podporoval a pečoval o svoje rodiče, když byli oni staří?

„My jsme bydleli v jednom domě, tak to bylo dobré. Měli jsme se rádi. Všechno v pořádku. Ale když jsme se odstěhovali, tak už jsme byli daleko a tak už jsme se nestýkali. Ale zůstali tam příbuzní.“

A jaké jste měli vztahy s vaší dcerou, když byla malá?

„No ideální. Všechno bylo dobré. Dcera je moc hodná.“

A jaké to bylo, když se pak dcera odstěhovala a založila vlastní rodinu?

„No ona se odstěhovala do ciziny. Tak my jsme tam jeli taky za ní, ale pak jsme se vrátili, když byla žena nemocná.“

A jaké vztahy jste měli před tím, než jste šli se ženou sem?

„To jsme byli u nich. Dobré. Dcera hledala domov pro seniory tam u nich. Ale to nešlo.“

A jaké je to teď co bydlíte tady?

„Dobré. Jen žena mi chybí. Oni mi každý den telefonují. Pravnučka je moc šikovná, ona hraje na klavír. I tady přijela a zahrála. Jsem na ni pyšný. Ale jsou daleko. Tak telefonují.“

A jak jste spolu trávili čas, když za vámi přijeli do Prahy?

„No oni vždycky chtějí do zoo. To mají rádi. Ale já už tam nejdu. No a tak přijdou za mnou na návštěvu a povídáme si. Třeba někam jdeme. Tak normálně. Mám tady jejich fotky.“

A slavíte spolu Vánoce?

„Ano, to přijeli.“

A myslíte si, že se nějak ty vztahy s vaší dcerou změnily od té doby, co bydlíte tady?

„Ne jsou stejné. Přijedou a každý den telefonují.“

A s vaší vnučkou?

„Taky stejné.“

A když byla pandemie, to vás asi nijak neovlivnilo. Byli jste stále v kontaktu telefonickém?

„Ano, pořád v telefonickém kontaktu.“

A použil jste nějaké moderní technologie, abyste je mohl vidět aspoň videohovorem?

„Ano. To mi tady pomohl Dominik.“ (personál)

Rozhovor číslo 4

Kolik vám je let?

„86.“

Jste vdaná?

„Vdova.“

Máte děti?

„Dvě děti 60, 57 a 4 vnoučata 26 až 37 a 3 pravnoučata.“

Jak jste bydlela, než jste přišla do domova pro seniory?

„S manželem. Bydlela jsem v bytě s manželem a mými rodiči.“

Vaši rodiče žili, těsně předtím než jste sem přišla?

„Ano. Tedy žil otec. Maminka umřela daleko dřív. My jsme sem šli po jeho smrti.“

A ten důvod, proč jste sem šli, byl jaký?

„Docela prozaický. Dům se vrátil původnímu majiteli a ten zdražil čtyřnásobně činži.“

Takže z ekonomických důvodů?

„Ano z ekonomických důvodů.“

A teď se vás zeptám, když jste byla malá holka, jaký jste měla vztah se svými prarodiči?

„Ty jsem prakticky neznala, protože bydleli na venkově. Jezdila jsem za nimi na prázdniny, tak na týden, na čtrnáct dní, protože tenkrát pracující neměli delší dovolenou než čtrnáct dní. Takže tatínek si nemohl vzít delší dovolenou.“

A o Vánocích jste se nesetkali?

„Ne. Otec na to nevydělal. Dělnický plat nebyl tak velký.“

A jakým způsobem vaši rodiče podporovali vaše prarodiče v době, kdy už to potřebovali. Když už byli staří. Pomáhali jim nějak?

„Oni bydleli s dcerou.“

Takže se o ně postarala sestra vašeho tatínka?

„Ano.“

A jak jste podporovala a pečovala o svoje rodiče, když byli oni staří?

„Bydleli jsme v jedné domácnosti až do jejich smrti.“

A v čase, kdy jste byla vy v produktivním věku, jaké jste měla vztahy s vašimi dětmi, když byly malé? Žili jste dohromady jako rodina?

„Ano. Normální.“

Manžela jste měla jednoho?

„Ano.“

A změnily se vztahy, když děti založily svoje rodiny?

„Ne.“

Bydleli jste pořád dohromady?

„Ne. Odstěhovali se a založily rodinu.“

A navštěvovali jste se pořád dál?

„Já jsem se o to nestarala. U nás bydleli moje rodiče, takže další rodina tam nemohla být.“

A když se jim narodily jejich děti, tak jste se vídali? Ukazovali vám je?

„Vídali jsme se, to ano. Manžel pracoval v domě, kde jeho rodiče bydleli, tak je viděl denně.“

Já měla na mysli vaše děti. Když se odstěhovaly, vídali jste se spolu?

„Vídali. Tak průběžně. Zavolali nebo tak.“

A jak často?

„Jak to šlo. Jednou týdně, nebo jednou do měsíce. Jak to šlo.“

A jak to probíhalo? Navštívili jste se, nebo jen zatelefonovali?

„Jak kdy. Třeba když byla nemoc, tak se volalo, jak se vyvíjí nemoc a tak.“

Zájem tam byl, ale nabylo to, že byste byli pořád v kontaktu?

„Ano.“

A na Vánoce jste se viděli?

„Ano.“

A teď se zeptám na období těsně předtím, než jste s manželem přišli sem, jak často jste byli v kontaktu s dětmi?

„Oni chodili jednou týdně na návštěvu.“

Takže průběh jako normální návštěva, třeba večere a vyprávěli jste si?

„Ano.“

A s vnoučaty? Jste se vídali, jak často před vaším odchodem sem?

„Chodili dohromady s dětmi.“

Změnily se nějak vztahy s vašimi dětmi a vnoučaty od té doby, co jste tady?

„Se synem si telefonuji tak jednou týdně a vnoučata přijdou na narozeniny, na Vánoce a Velikonoce a na svátek. A dcera přijde jednou za týden.“

A v době pandemie, když se sem nesmělo? Jak jste to řešili?

„Tak jsme si telefonovali a poslali balíček.“

A učila jste se kvůli možnosti telefonovat přes videohovor zacházet s novými technologiemi? Abyste se mohli vidět s rodinou během opatření?

„Ne.“

A využila jste možnost, že vám to tady personál nabízel?

„Ne.“

A kdybychom to shrnuli. Máte pocit, že ty vztahy s rodinou se nějak změnilы od té doby co jste tady? Vídáte se podobně?

„Ano a nehádáme se.“

Takže máte pocit, že se dokonce vylepšily?

„Nevím. Asi je to nastejno.“

Rozhovor číslo 5

Kolik vám je let? „92“

Jste vdaná, rozvedená, vdova?

„Vdova“.

Máte děti?

„Jednoho syna 62 let“.

Máte vnoučata?

„Vnuka a vnučku a dvě pravnoučata“.

Jaké byly důvody pro váš odchod do domova pro seniory?

„Bydleli jsme s manželem v našem bytě. Manžel onemocněl a z nemocnice ho dali do léčení následné péče na Žižkov a nebyla tam o něj žádná péče. Nám se to nelíbilo a měli jsme zažádáno o domov důchodců. Takže jsme ho vzali sem, ale měli jenom jednolůžkový pokoj a my jsme potřebovaly pro oba. Tak tu byl nejprve manžel sám a až se uvolnilo místo na dvojlůžkovém pokoji, tak jsem přišla za ním. A byli jsme tu spolu až do jeho smrti“.

Bylo to ze zdravotních důvodů? Říkala jste, že jste měli zažádáno již předtím, než manžel onemocněl.

„Chtěli jsme, aby o nás bylo postaráno, protože syn byl mimo Prahu. Vnučka chodila ještě na vejšku nebo tak, já nevím. No prostě nechtěli jsme mladejm kazit život. Abych vám to řekla. Aby se nemuseli o staré rodiče starat. Sami jsme se rozhodli. Oni říkali, když chceme“.

„A vy jste už cítili, že budete tu pomoc potřebovat, takže zdravotní důvody byly hlavní? Ano mně je 92 a jsem tu šest let. Nechtěla bych být sama doma“.

Takže důvodem je i samota? Že byste byla sama doma?

„Museli by se o mě ty mladý starat a to já bych nechtěla. Každý má svůj život. Já když jsem byla mladá, tak taky jsem namyslela na to že budu někde obsluhovat starý rodiče. Prostě bylo to takové rozhodnutí. Oni si žijou vlastní život a my ho máme za sebou. Taky když manžel zemřel, syn se mě zeptal, jestli chci do svého bytu. Ale já jsem tu raději zůstala. Protože já tady mám nějaký ty vztahy za tu dobu. A syn řekl, mami je to tvoje rozhodnutí“.

Jaký vztah jste měli s babičkou a dědečkem?

„Já jsem u nich vyrostla, oni mě vychovali“.

Můžu se zeptat proč? Rodiče už nebyli?

„Já jsem byla nemanželská a maminka si mého otce nikdy nevezala. Seznámila se s jiným. Byla hodně malá. Prarodiče byli moji poručníci“.

A s maminkou jste se vídala?

„Jo, normálně. Já jsem bydlela na venkově a maminka v Praze, takže jsem jezdila na prázdniny do Prahy“.

Maminka měla ještě nějaké jiné děti?

„Ne“.

A podporovala vaše maminka vaše prarodiče ke stáru, když pak potřebovali pomoc?

„Ne. Babička nic nechtěla. Oni nebyli staří, babičce bylo 60 let, když zemřela a děda umřel hned po babičce. Oni byli ještě soběstační.“

A jak jste později podporovala svou maminku, když byla stará?

„Maminka se znovu vdala a pak ovdověla. O tu jsme se potom starali to ano. Nejprve jsme se navštěvovali a každý týden byla u nás, jezdili jsme spolu na chatu, všude jsme ji brali. A pak když už potřebovala, tak u nás bydlela“.

A jaké jste měli vztahy v rodině, když byl syn malý?

„Jak říkám, vše růžový“.

S manželem jste byla hodně dlouho říkáte 67 let.

„Byl úžasnej, byl z hodné rodiny a asi to dělá i to, že my jsme věřící. Nás držela celou tu rodinu víra pohromadě“.

Můžu si to poznačit?

„Ano jistě. My jsme se starali i o manželovy rodiče. Jeho maminka byla nemocná. A ty jsme podporovali i finančně“.

A jaké vztahy jste měla se synem po jeho odchodu a založení si jeho vlastní rodiny?

„On odešel s manželkou, my jsme jim zařídili byt. Pořád za námi jezdil. To víte domov je domov. No a máme to dodnes“.

„Jezdí za mnou a berou mě k sobě, Teď jsem se v neděli vrátila od syna právě. A nebýt toho, že jsme si s kolegyněmi napsaly to přání darované, že pojedeme do Poděbrad, já v Poděbradech už byla, ale prostě že jsme byly čtyři. Já povídám přeci je nemůžu zradit. Atak jsem byla u syna, ale musela jsem jet dřív sem, abych to stihla. Synovi to nebylo vhod, že zavolá paní ředitelce, ať jedou beze mě. No to jsem nemohla, to jsem nemohla. Takže jsem přijela. No se mnou taky nemají lehký“ (smích).

Takže jste se se synem vídali každý týden? A vaše vztahy byly příkladné.

„Ano byly. Každý týden. Dokonce jsme ho podporovali, když ještě studoval a oženil se tak i finančně“.

A vztahy s vnoučaty?

„Taky v pořádku. Drželi jsme pohromadě. A vídali jsme se tak jednou za týden“.

A jak probíhaly ty jejich návštěvy?

„Tak normální návštěvy a taky mě brali ven na kafičko do cukrárny“.

A jak jste trávili Vánoce?

„Celá rodina“.

A jaké jsou tedy ty vztahy se synem nyní? Pořád dobré?

„Ano pořád dobré“.

„Teď mě vozí na tu Vysočinu, ale už se těším zase sem zpátky. Víte, já už tady mám ty svoje známé. Oni jsou mladý a co já jim mám povídat o svých bolístkách. Proč? Vždyť je to taky čeká, tak proč bych jim dělala nějaký problémy“.

A změnilo se něco v těch vztazích od té doby, co jste tady?

„No já si připadám pro ně už příliš stará. A já jim žádný moje stesky nevyprávím, oni by to ani nechtěli. Víte třeba si sedneme se synem u toho manžela, popovídáme si“.

A jak často se vídáte se synem?

„No dřív chodíval každý týden, ale co jsou na té Vysočině, to nemůžu říct, že by to bylo pravidelné. To ne. Občas. Občas jsem tam já. Někdy týden, nebo čtrnáct dnů, nebo jenom na víkend“.

A jakým způsobem probíhají ty návštěvy?

„Povídáme si a hrajeme kanastu. To je naše. Teď co jsem tam byla teďka, tak jsme hráli do tří do rána. To byla ostuda“ (smích).

A jak často chodí vnoučata?

„Vnučka za mnou přijde třeba na půl hodiny. Řekne, babi, jak se máš, přinese mi nějakou ňamku. Tak jednou za čtrnáct dní. A taky spolu chodíme nakupovat, protože já bych tam byla nemožná. Ona chodí se mnou a máme z toho legraci. Ona řekne, babičko, jestli s ti nechce chodit, tak tu počkej a já ti to donesu. A běhá a nosí. Ona má větší přehled. Já ráda chodím na potraviny“.

A jaké to bylo v době pandemie, když nemohly chodit návštěvy?

„My jsme byli v telefonickém kontaktu denně. To si voláme každý den ve stejnou hodinu. Se synem, syn to dá snaše a víme o sobě“.

A posílali vám třeba i balíčky?

„Jo to jsme měli vždycky na vrátnici“.

A bylo vám smutno?

„Já je ráda vidím, ráda s nimi jsem, ale už mám ráda to svoje soukromí. Taky jsem ráda sama“.

A využívala jste nějaké nové technologie, třeba na videohovor s rodinou? Tady jste měli možnost zprostředkovaně s personálem.

„Ne, to ne“.

Rozhovor číslo 6

Kolik vám je let?

„82.“

Jste vdaná, rozvedená, vdova?

„Vdova.“

Máte děti?

„Měla jsem tři. Jedna dcera mi zemřela.“

Máte vnoučata?

„Sedm vnoučat a jedno pravnouče.“

Kde jste bydlela před vaším odchodem sem?

„Já jsem bydlela s manželem. Můj manžel byl evangelický farář, tak jsme bydleli na faře. Děti potom odešli, tak jsme tam bydleli sami.“

Jaké byly důvody vašeho rozhodnutí jít do domova pro seniory?

„No my jsme se rozhodli ještě s manželem, protože manžel měl parkinsona, a on padal hodně a já jsem ho těžko zvedala, a tak jsme to museli řešit, a tak jsme šli sem. Společně. Takže zdravotní důvody manžela.“

A aby se o vás staraly děti nešlo? Nebo jste ani nechtěli?

„Já jsem ani nechtěla, protože já to mám takový složitý. Jednu dceru mám v Řecku a druhou mám v Německu. Tady mám jen tu nejmladší a takže jsem nechtěla, říkali jsme si, že se postaráme o sebe sami.“

Jaké to bylo, když jste byla malá? Jaké jste měla vztahy se svou babičkou a dědečkem?

„Já jsem dědečka nepoznala a s babičkou jsem měla hezký vztah, přímo jsme společně nebydleli, ale byli jsme blízko a chodili jsme ji navštěvovat.“

A trávili jste společně nějaký čas? Jako Vánoce, narozeniny?

„Vánoce určitě a chodívali jsme tam skoro každý týden.“

A podporovali vaši rodiče svou maminku?

„Ano. Finančně jí podporovali.“

A když stárla a potřebovala péči tak se o ni starali?

„Ona až do smrti nepotřebovala. Byla soběstačná až do smrti.“

Jak jste později podporovala svoje rodiče vy?

„Rodiče měli svůj důchod a já jsem se pak odstěhovala. Pak už jsem jezdila jen občas.“

A potřebovali nějakou pomoc?

„No maminka celkem ano, ale tatínek byl do posledku schopný, a tak se o ni staral. A tatínek to potom zvládal všechno sám. On byl aktivní člověk. Měl hodně známých. Hodně se s nimi stýkal. A byl celkem zdravotně na tom dobře, ani neužíval žádné léky a najednou potom ze dne na den zemřel. Jsme ho našli v posteli mrtvého.“

Jaké jste měli vztahy s vašimi dětmi, když byly malé?

„S dětma dobrý. To víte, občas dostaly. Soužití bylo normální. Žili jsme všichni společně. Pak se každá někam vdala. Jedna z dcer pak zemřela na rakovinu. Byla lékařka. Dělala klinické studie rakoviny a zemřela na ni. Měla tři děti. No jo, tak je to.“

To je mi moc líto...

A jaké jste měli vztahy mezi sebou, když se dcery vdaly a založily si svoje rodiny?

„To bylo celkem v pořádku. I s těma zet'ákama.“

To ještě pan manžel žil, tak vztahy byly funkční?

„Ano. Navštěvovali jsme se.“

I do té ciziny jste jezdili?

„Ano. Akorát ta vzdálenost byla trochu problém, ale když jsem v důchodu, můžu tam jet na delší dobu. Neváže mě tu žádná pracovní povinnost.“

A jak často jste bývali v kontaktu s dětmi?

„No... Tak jednou týdně než odešli do ciziny a potom už jsem jezdila spíš já tam, než ony sem, protože mají pracovní povinnosti. A to třeba když byly narozeniny, nebo měli volno a řekli přijď, uděláme si volno. A bylo to tak i s dcerou v Řecku jednou do roka a s tou v Německu to šlo častěji. Dá se vlakem. Nebo přijela autem a odvezla mě.“

A jaké byly vztahy s vnoučaty? Předpokládám podobné jako s dcerami?

„Ano. Vztahy máme většinou dobrý.“

A s těmi pražskými se vídáte?

„Většinou jednou týdně.“

A jakým způsobem jste ty návštěvy trávili?

„No já jsem tam k nim většinou chodila, v neděli jsme se sešli v kostele a potom jsme šli na oběd a pak třeba do přírody společně. A pak mě zavezli zpátky. Takže jsme většinou neděli prožili pěkně. A dodnes to tak máme. Oni žijí v Libni. A já tam chodím stále do kostela, a tak ty neděle trávíme společně.“

Takže i po vašem odchodu do domova pro seniory se nic nezměnilo?

„Do Řecká jezdím tak jednou za rok a ty děti jezdí už sem taky. Teď mají přijet asi za čtrnáct dní.“

A ty německý vnoučata?

„Ty tak jednou ročně nejmiň. Ty jezdí méně. Ale byly tady letos taky.“

S těmi vnoučaty je to vlastně podobné jako s dětmi, protože vy se tam vypravíte a vidíte je všechny najednou?

„Ano, přesně tak. Tam jsem i měsíc. To je na ostrově Korfu.“

A tím, že jste tam u nich déle, trávíte ten společný čas intenzivně?

„Tak běžně i mě třeba někam vezmou na výlet. Kde se jim to líbí a tak.“

A když se během pandemie nesmělo navštěvovat, jak jste to prožívali? Jakým způsobem jste si kompenzovali, že za vámi nikdo nemohl?

„Telefonovali jsme si. Jinak nic nešlo. Já jsem ho měla taky, ten covid. Tak jsem tu byla zavřená.“

Ovlivnila tedy pandemie nějak ty vaše vztahy s rodinou?

„Já myslím, že ani ne. Protože my si telefonujeme, a když jsme se nemohli vidět, oni se ptali, jak se mám a já zase jich. Nemělo to na ty vztahy vliv. Bylo nám to líto, že se nemůžeme vidět.“

„S dcerami si volám každý den. A ta řecká vnučka, ta dokonce má pro mě každý den připravenou písničku, tak mi zazpívá do telefonu písničku. To je takový zlatíčko moje. S tou si nejvíc rozumím. Je jí sedmnáct. A hraje na klavír. Vždycky řekne babi, jakou chceš? Já jí řeknu a zazpívá a zahraje. S tou mám nejlepší vztah.“

A celkově kdybyste měla zhodnotit ty vztahy po vašem odchodu sem, jestli se zhoršily nebo zlepšily? Nějak změnily?

„Já myslím, že ne. Tím že si telefonujeme. To že se nevidíme, to je tou vzdáleností, ale to by bylo i tak. A s těma pražskými by to bylo stejné. Já bych nechtěla bydlet u nich. Já bych měla pocit, že je zatěžuji. Já bych měla pocit, že jim přidělávám starosti. Takhle, když se nemusí o mě starat, tak mám jakousi svobodu. A vím, že chodí do práce a do školy, a i když bych nepotřebovala žádnou zvláštní péči. Já ještě celkem jsem soběstačná. Ale už jen to pomyšlení, že by si třeba řekli: Měli bychom tohle babičce a tak. To už bych měla pocit, že je zatěžuji tou svou přítomností. Takže myslím, že je to lepší takhle, jak to je. I když vím, že by to rádi udělali. Takhle jsou svobodní a můžou přijít, když budou chtít a já nemám pocit, že mě má někdo na krku.“

V době pandemie jste kromě telefonování využívala nějaké nové technologie? Třeba na videohovor?

„Ne.“

Rozhovor číslo 7

Kolik vám je let?

„88.“

Jste vdaná, rozvedená, vdova?

„Vdova.“

Kolik máte dětí?

„Jednoho syna.“

Máte vnoučata?

„Ano. Dvě již dospělé.“

Jak jste bydlela před odchodem do domova pro seniory?

„Bydlela jsem sama v bytě, manžel před osmi lety zemřel. Tak jsem tam bydlela a zde jsem 2,5 roku. Pořád jsem byla v nemocnici, ne nemocná, ale napřed mě operovali celou ruku spadla jsem. Tedy neupadla, shodila mě paní na Boží hod opilá utíkala a ta Zdenička spadla na trávu, ale já pod zaparkovaný auto, a to mi tu ruku rozbilo. A pak mně dvakrát operovali páteř. Ale všechno je to dobrý, já jsem spokojená.“

Tak jste byla sama a začala jste mít zdravotní potíže.

„No ale já jsem měla zažádáno, že sem půjdu, když mi zemřel manžel. A oni mi volali třikrát, že už mají volný pokoj, ale já měla ještě psa. Oni byli hodní, vždycky se zeptali, máte ještě psa? A pak už jsem Nelinku neměla.“

Takže jste to odkládala kvůli pejskovi. „Ano a chodila jsem s tímhle chodítkem.“

A tak tedy důvody, proč jste chtěla sem do domova pro seniory byly jaké?

„Nakonec to byly zdravotní, ale předtím jsem chtěla sem, protože to tam na mě nějak padalo.“

Cítila jste se osamocená?

„Dokud jsem měla psa, tak jsem chodila s tím chodítkem. Ale pak odešla a já šla sem. Oni mi jednou zavolali a řekli, že sem musím nastoupit asi za tři dny a já jsem se v ten moment rozhodla a už nikdy jsem pak do bytu nevstoupila. Já totiž co bylo, to bylo. Teď to má vnuk a ani jsem se nebyla podívat, jak to tam má.“

A rozhodla jste se sama?

„Sama. Já si rozhoduji o všem sama.“

Takže jste se cítila sama, bez pejska a bez manžela.

„Ano. Ano a když mi zavolali, tak jsem si řekla, že není na co čekat.“

A teď se budu ptát na to jaké to bylo, když jste byla malá. Jaký byl váš dědeček a babička. Jak jste spolu vycházeli?

„Babičku jsem měla jen jednu. Maminka mého táty zemřela při porodu druhého dítěte. Takže on byl vychován u svojí babičky, která se znovu vdala a ten cizí pán se o něj staral jako o hraběte. Velice ho miloval. A byl tam od dvou let tam u nich. Všechno mu i odkázal. Tak byl hodnej.“

A jaké jste to měla vy, když jste byla malá?

„Já měla jen tu babičku, stařeček umřel, když mi byly čtyři roky. Měla jsem jen tu babičku, které jsme říkali stařenka. Ta byla hodná strašně. Tam jsem ráda chodila. Maminka vždycky říkala, skoč ke stařence. Tak já jsem skočila. Nebylo to daleko. A zůstala jsem sama, Tak co jsem měla dělat. Oni mi totiž zabili bratra Němci a můj tatínek byl ještě v kriminále a tak jsme byly s maminkou samy. Tím se hodně změnil můj život. Bylo mi 11 let. Babička zemřela až se mi narodil syn.“

Trávily jste tedy hodně společného času?

„Já tam byla pořád. Maminka měla dvě sestry a jezdili tam i jejich děti. Na prázdniny a tak.“

Když později babička potřebovala péči, pomáhali jste ji, podporovali?

„Babičce pak pomáhaly maminka i ty sestry. Uklízely jí a všechno. Každé pondělí se jí tam nakvartýrovaly a praly u stařenky, protože tam tekl náhod na mlýn a oni v tom náhonu prádlo máchaly a z toho mlýna vyšli chlapi a povídali si se ženskejma. No to tak bylo. Byli jsme tam pořád. Ona moc pomoc nechtěla. Jen na zahradě. Ale nikdy jinak nic nechtěla. Já si to teď trochu vyčítám. Nikdy neřekla jdi posbírat švestky nebo tak.“

A teď se zeptám na období, když jste byla dospělá a měla jste syna. Tak jaké jste měla rodinné vztahy ve své rodině?

„Tatínek byl už z kriminálu doma, ale pak ho zase zavřeli. Ale bylo to hezké. Já když takhle na ně koukám (na fotografie). Když jsme byli za války u stolu tři, máma, Vojta

a já, pak už zase jen tři, máma, táta a já. No bylo to takový, no smutný. Ale nedělám z toho tragédii, protože děti myslí jinak. Kór, když jsou do toho hozeny. Maminka to snášela velmi špatně, tatínek byl nemluvněj. Tak to bylo. Chodila jsem s maminkou každý den na hřbitov. A lidi se ptali proč. A maminka říkala, kdyby Vojta žil taky bych mu musela každý den prát a žehlit košile, tak chodím sem.“

A se synem jste měli hezké vztahy? Když jste se vdala a vyrůstal? Manžel s vámi bydlel?

„Ano, s prvním manželem dvacet let. Byl lékař. Já jsem se vdávala v 18 ti letech. První ze třídy. Já neměla moc kamarádek. Svatba se konala u nás a po obědě si mě nikdo nevšímal. Manžel se bavil se svými přáteli a rodiče mezi sebou a já tam seděla. Tak jsem se svlíkla, vzala si kraťasy a jela jsem na koupaliště. Pak jsem dostala i facku od maminky. Vypadala jsem jako myš, zmáchaná, když jsem se vrátila. Ale stalo se. No co byste dělala? Já tam jen seděla. No a já byla denně na koupališti. A kluci říkali, co tu děláš? Vždyť se vdáváš? A já povídám, ale já už su vdaná.“ **Tak to je hezký.**

A jaké to bylo, když se pak syn oženil a odstěhoval?

„Já měla i s jeho ženou hezký vztah. Oni spolu už nežijí. Ale ona má toho nového přítele, ale já znám i jeho. Třeba u nás byl i na chatě. Já se v tom nebabrám. Celá ta rodina, no já se s nikým nehádám. No a syn ze začátku, to byly ty vztahy ošklivější, protože on byl strašně uraženej, že si někoho našla. Tehdy to bylo tvrdý“. **I vůči vám?** „No on se syn nesvěřuje. Nikdy mi nic neřekl. Vůči mně taky, když jsem něco řekla, tak byl takový tvrdý. To byla doba, trvalo to asi tak 10let kdy...jako nějak to nešlo mezi námi. Ovšem to, co se děje teď, tak to je úplně obrácený. Co jsem tady no.“

A teď s zaměříme na funkčnost těch vztahů. Jestli byly pěkný a jak probíhaly předtím, než jste odešla sem do domova.

„Jo tak vztahy byly dobrý. Když zjistili, že jsem sama, syn chodil a dodneška chodí spolu s vnukem. On se rozhodl, že se o mě bude starat a dvakrát týdně jezdil. A lux tahal. Já měla takovej ten velkej. A jezdil luxovat. Já mu říkám, vždyť jsem tu sama, tady není nic. Vytáhl pytlík a ukazoval kolik toho tam je. My jsme nemohli nic s vnukem říct.“

Takže se snažil o vás pečovat.

„No řeknu vám, nebylo to nic extra...smích. To byl takový, on to těžko snášel, že zemřel ten jeho druhej otec. A Když zemřel ten můj druhej muž, to jsem měla nejkrásnější manželství na

světě. Všechno to zářilo v slunci, tak syna odvezli do nemocnice a já zůstala na pohřeb sama. A zvládla jsem to.“

To znamená, že s prvním manželem jste se rozvedla a s tím jste měla syna. A pak druhý zemřel.

„Ano, on se znovu oženil jeho otec.“

Takže v době před odchodem sem za vámi chodil, až vám to skoro vadilo? „Ano“ (smích).

„Vadilo mně, jak mě cítíruje. Jak to mám dělat.“

A s vnoučátky jste měla hezké vztahy?

„Ano, jezdili k nám na chatu, ještě když žil ten druhý manžel. Tak tam byli pořád. Vojtíšek i Terezka. Prázdniny a víkendy, jezdili pořád.“

Tak jste měly hezký vztah i s tou snachou?

„Ano a mám dodnes. I po rozchodu se synem. Já hrozně stála o vnoučata.“

A jaké vztahy máte se synem od té doby, co jste tady?

„No já nevím. On asi nevěří, že je tu o mě postaráno. On furt. teď, už jsem ho umravnila... v sobotu a v neděli mi nesmí ani telefonovat už (smích). Vnučka už má svůj život, ta už je pryč...ale telefonuje mi více méně. Ale vnuk chodí s tátou. Ale mně je to teď už taky divný...vnukovi bude 24 a říkám si, proč chodí furt s tátou? Dokonce jim kupuju na Vánoce nějakou pěnu na holení a pyžama, to musím... (smích), pyžam prý není nikdy dost. A já říkám s tou pěnou, aspoň smrdět budete jinak. Když chodíte pořád spolu.“

Oba vás tedy navštěvují každý týden?

„Ano, vnuk tu sedí a zapisuje si všechno co mu řeknu. Studuje vysokou grafickou školu. Vždycky říká syn. Ahoj mámo, co chceš? Co potřebuješ...a já říkám... řeknu ti odpověď nepotřebuji nic a mám se dobře a nemusíš dýl telefonovat... (smích), telefonuje furt, ale to už jsem umravnila, protože mě to obtěžuje. Já sedím někde, třeba v kině a ono mi to spustí. Nebo u oběda. Jsou na čas bezohlední, na můj. Mě je to jedno, já už čas nehlídám.“

A myslíte si, že se tedy změnila vaše vztahy od té doby, co jste tady?

„Ano, syn je si vědom toho, že jsem pod dohledem, že se mi tu nic nestane. Já mám ten dojem. Myslím si, že je rád, že jsem tady, protože jsou tady sestry. Asi se bojí, že se zase polámu. Já byla dost divoká.“

To už ta svatba dokazuje (smích).

„Jo jo“. (Smích) .“

„On pořád nosí vodu, že prý málo piju. Koukněte. A ve čtvrtek přinese jistě novou.“ (Smích).

Když byla pandemie, jakým způsobem vám to ovlivnilo ty návštěvy?

„To on sem nesměl.“

A bylo vám to líto?

Ne, já to vím, že to tak musí být.“

A telefonoval vám syn?

„Ano a pak dostal covid těžký taky. Takže jsem telefonovala já.“

Musela jste se učit, abyste mohla být s nimi v jiném kontaktu, třeba videohovorem, něco na tabletu, nebo telefonu?

„Ne to neumím nic“. **A nechtěla jste to ani umět?** „Ne. Vidíte, jaká já jsem zarputilá v tomhleto. Syn mi všechno chtěl donést, ale já to nechci, ty krámy.“

Ale vy tady máte personál, co vám to zprostředkovává.

„Já Dominika prosím jen, když zmatlám telefon.“

Takže jsme zhodnotily, že se ty vztahy změnily.

„Tím, že se syn uklidnil, že je o vás postaráno, tak je spokojený. Když potřebuju někam odvézt nebo tak, přijede.“

A Vánoce trávíte společně?

„Já nechodím domu. Ne, já to nechci. Byla jsem jednou, ty první Vánoce, no já vám řeknu. My jsme taková divná rodina. Byl tam Jack, ten mluví jen anglicky, Terezka s ním taky a vnuk pomáhal synovi v kuchyni, bývalá snacha tam byla. No minulé Vánoce jsem řekla že nepůjdu, že chci být tady, tak to slavili u snachy. Pozvala syna na večeři k nim. Představte si, bláznivá rodina a nejsou rozvedeni dvacet let. Já do toho nemluvím. My jsme to slavili s manželem taky sami, mě samota nevadí.“

Rozhovor číslo 8

Nejprve kolik vám je let?

„Tak jestli se toho dožiju, tak koncem roku bych měl oslavit rovnou stovku.“

.Rovnou gratuluju.

„Jak čas utíká, tak začínám být trošku ješitný na to, v jaké kondici se toho dožívám. Ať už psychické tak i tělesné, že.“

„V životě jsem měl jednu smůlu, můj tatínek mi brzy umřel. Bylo mi něco přes pět roků, když nám ho přivezli z nemocnice, kde byl operován na žaludeční vřed a zřejmě měl pooperační šok, který nepřekonal. Celý život mi tedy scházel takový ten otcovskej mužskej vzor. Což se zejména projevilo, když jsem měl své vlastní děti. Já jsem sice promováný psycholog, dokonce s červeným diplomem, musím říct, že jsem na to hrdý, ale prakticky jsem tu profesi nevykonával, protože po tom nebyla žádná společenská poptávka.“

Jste ženatý, rozvedený nebo vdovec?

„Vdovec. Moje paní ze mě udělala člověka. Ve Zlíně, kde jsem byl jinak velmi spokojen, protože to bylo tenkrát takové kulturní centrum, co se odehrálo v Praze se hned na to odehrálo také ve Zlíně. Jsem se seznámil s autorkou tehdy takového festivalového amfiteátru a byla z toho veliká láska, která potom vyústila ve velmi spokojené manželství. Když jsme se brali, oba jsme měli trochu vyšší věk. Bylo nám třicet let. Ale musím říct, že to bylo velice krásné manželství. A zejména dneska, když tak vzpomínám na celý svůj život, musím říct, že ze mě udělala člověka. Strávili jsme spolu padesát roků velmi harmonického manželství. Měli jsme dvě děti. Tehdáž jsem si uvědomil, že to co jsem měl za sebou, práci s tou mládeží, že to nebylo ono, že práce s vlastními, že výchova vlastních dětí je úplně něco jiného. Já jsem se snažil, dělal jsem takové interview s dětmi. A bylo to docela zajímavé. Když jsem se později ptal, dcera mi bohužel odešla poměrně brzy, zemřela. Ale se synem, když jsem hovořil, ptal jsem se ho. Totiž v té době jsem byl hodně zaměstnán na zahraničním obchodě, hodně jsem jezdil do zahraničí a byl jsem společensky činný. A na tu rodinu jsem podle mého názoru, alespoň z pohledu dneška, když se na to dívám, tu rodinu jsem dosti šidil. Ale syn říkal, táto vůbec ne. Pracoval jsem v SRPŠ a jezdil jsem s dětmi na výlety a vedl jsem i nějaký kroužek. Bylo to dostatečné, víc než ostatní tátové. A já jsem si to cenil. Hrozně mě to potěšilo. Takové ocenění od vlastního syna. Jak už jsem prve řekl, neměl jsem vzor otce. Maminka byla učitelkou. Byli jsme chudá rodina, maminka hodně pracovala a my jsme rostli jako dříví v lese. Moje tchýně byla vdovou, její

manžel se zúčastnil odboje, byl zatčen a v žaláři zemřel. A pro mou tchýni tím skončil život. Ale opět jí začal, když se nám narodil syn. Věnovala mu svou lásku. A vůbec to byla zlatý sloup naší rodiny. Poskytla nám byt, vedla nám domácnost, umožnila nám pracovat a starala se o naše děti.“

A máte i vnoučata?

„Ty dvě děti mi poskytly tři vnoučata. A ty postupem času a tím, jak se jim rozpadaly manželství, počátkem roku jsem dostal 9.pravnuče. Manželka mně zemřela, když mi bylo 80 let.“

Jakým způsobem jste bydlel před odchodem do domova pro seniory?

„Sám v bytě.“

A jak byste popsal ty rodinné vztahy.

„Když už jsem zůstal sám bez manželky, začal jsem pochopitelně strádat osamělostí. Ta rána, ten odchod manželčin byl takový nečekaný, byla to mozková mrtvice a mě to velice zasáhlo. A mně začalo záležet na rodinných vztazích. A docela úplně cíleně a vědomě jsem je budoval. Svolával jsem tu rodinu tak jak se postupně rozrůstala. Já jsem se narodil koncem roku a tak jsem narozeniny slavil v prvním týdnu po Novém roce a to jsem vždycky usprádal nějaký společné setkání celého toho rodinného klanu. Dneska je nás dvacet, v té širší rodině. A kvůli covidu se druhým rokem to rodinné setkání neuskutečnilo, ale jsme domluveni, že letos to určitě bude. Právě kvůli tomu, že mi bude sto. Věk pokračuje a já cítím, že život je už velice křehký a nemusím se zítra probudit.“

„A to vás bude zajímat, ty vztahy v širší rodině jsou velice dobré. A zajímavé je, že jsou daleko lepší, aspoň ke mně v těch dalších generacích. Že moje vnoučata a zejména pravnučata a to myslím, že na to můžu být docela hrdej, že mě opravdu milují. Mám tady krásný dopis, který jsem včera dostal od své jedné pravnučky, která je se svým hochem a jeho rodinou na severní Moravě a z každé věty v tom dopise je cítit, že ten cit je opravdový, upřímný a velmi silný.“

To vám velice přeji.

„Já jsem jednou vypracoval takového pavouka, jak ta naše rodina vypadá. Chybí tu jen ta malá Anežka. Každý ten rozpad manželství jsem nesl dost citlivě, protože osobně si myslím, že manželství je instituce, která zavazuje člověka daleko více než přátelský vztah, byť by byl upřímněj a trvalej. Můžete si to vzít.“ **Jé, tak to mockrát děkuji.**

Říkal jste, že jste neměl otce, ale měl jste babičku a dědečka?

„Babičku ano, ale dědečka jsem také neměl. Babičku ano a to je také zajímavé. Když jsme se přestěhovali do Brna, tak já jsem tam k nim jezdil pravidelně na prázdniny, takže jsem prožil krásný klukovský léta. Opravdu tak jak správný kluk má zažít, se vším co k tomu patří. Babička už ve svých šedesáti letech chodila tak špatně jak já dneska. Takže jsem jí vždycky doprovázel. Mým dalším vzorem byl bratr mé matky, který nás podporoval po smrti mého otce i materiálně.“

A když se babička dostala do věku, kdy potřebovala pomoc, tak se o ní starala vaše maminka?

„Ne, ona zůstala pořád v péči strýce. Protože my jsme byli v Brně a ona v Hodoníně. Babička zemřela, když jí bylo 92. A maminka zemřela v 90-ti letech a byla v péči mého bratra.“

A než jste přišel sem do domova pro seniory, tak jste bydlel sám?

„Jistě. Byl jsem sám ve svém bytě a začal jsem mít problémy. Prostě důchod nebyl nějaký velký. Zdražování všeho už tenkrát. Cítil jsem, že to nebude lepší, takže jsem byl velmi vděčen, že mě moje snacha lékařka našla umístění tady. Zapadl jsem tady velice rychle a velice rychle jsem si tady zvykl a vytvořil jsem si tady svůj nový domov. Já se tady cítím doma.“

A než jste sem přišel, jak často jste se s rodinou vídal?

„Nejprve se synem. Právě synovo manželka mi zprostředkovala ten pobyt tady. Ona tady bydlí několik set metrů odsud. Jsme spolu velmi často a pečuje o mě. Vozí mě k lékařům a podobně. Navštěvují mě, chodím pravidelně k nim na kafe. Vařej lepší kafe než si vařím sám. Prostě ty vztahy jsou opravdu dobré a harmonické.“

A můžeme říct, že se tedy vidíte každý týden?

„Nejméně. Zítra mě zrovna veze na kontrolu kardiostimulátoru. A v sobotu na návštěvu k mému příteli. Já už se neodvažuji do dopravních prostředků veřejné dopravy. Několikrát jsem upadl a ta bezmocnost, víte, člověk pak ani nevstane.“

A kdybychom se teď zaměřili na vnoučata?

„Sleduji jak ta mládež roste a jsem pyšný na to, jak ta každá další generace je zdatnější, A hlavně ta děvčata jak rostou do krásy. Například včera tady byla u mě Anička, je jí devět roků.“

Myslíte si, že po tom co jste tady máte vztah s dětmi i s vnoučaty lepší nebo stejný?

„My jsme ty vztahy měli dobré už tenkrát. Já se snažím je vylepšovat.“

Jestli můžu do toho vstoupit z hlediska frekvence i kvality toho setkání.

„Tak frekvence. Já jim nevstupuju do života, takže se nesnažím je přepadat nějakými návštěvami. To rozhodně ne. Ale kvalita, kvalita zdá se a já si toho nesmírně vážím, je vysoká.“

A je stále stejná?

„Stejná.“

A to jak jste říkal, že snacha bydlí tady blízko, to vás možná sblížilo nebo ne?

„No tak já jsem vděčný za každé pozvání na kávu a je to pro mě vždycky milé. A dělá mi to potíže se s nimi rozloučit, teda. A vrátit se zpátky sem.“

Ale přesto jste tu spokojený, jste říkal.

„Já jsem tady nesmírně spokojenej. Mně tady vedení domova vychází vstříc. Když jsem začal mít potíže s chůzí, tak jsem dostal propůjčený elektrovozik, který mi umožňuje mobilitu, takže si můžu nakupovat a navštěvovat syna.“

A zeptám se ještě na telefonický kontakt. Telefonujete si s rodinou?

„Jistě, každý den. Ale vadí mi ta porucha sluchu, jednak, že jsem měl mnoho přátel a to je v souvislosti s tím věkem, že už hodně z nich zemřelo, že to zázemí už řídne. A já říkám v nadsázce: Přátelé mně umírají a přítelkyně stárnou.“

Však tady se nějaké další sociální kontakty najít dají.

„No já tu mám velmi dobré vztahy. Jsem tu i jako důvěrník oddělení a hned na počátku jsem si po pověření touto funkcí dal za cíl ty vztahy vytvořit, ty vztahy obecně. Takže mezi námi tady jsou velice dobré vztahy. My jsme přečkali tu covidovou krizi tím, že jsme tu udělali nikdy nekončící turnaj v kanastě. Dodneška se scházíme“.

„Já jsem si říkal, člověče, ty jsi prožil 20. století, tolik věcí se tam událo a tvoji potomci o tom nic neví, a tak jsem o tom napsal knihu vzpomínek, 330 stránek a vydal jsem to a všechny jsem je tím obšťastnil. A co je právě zajímavé, že můj syn... Takhle, syn byl vychováván spíše babičkou a v jeho očích jsem byl asi přísný otec, a tak se těšil až vylétne a ožení se. A oženil se do rodiny, kde byl páté kolo u vozu. Tam byli velice dominantní tchán s tchýní. Takže on je celý život pod spokojeným pantoflem.“

A tak když odešel z vaší původní rodiny, jaké byly mezi vámi vztahy?

„Zajímavé právě je, že když jsem se ho ptal, jestli si tu knížku přečetl, řekl: Táto, začal jsem to číst, ale ono je to jako Rudé právo. Protože já ten svůj život tak nějak promítám do těch společenských vztahů, a to dvacáté století těch kotrmelců mělo hodně. Zejména pokud se to týká politických názorů. On je syn úplně na jiné vlně, než jsem já. Tak tam si nerozumíme, ale nevadí nám to, protože si můžeme i o tom pohovořit.“

A ty vztahy, když odešel a založil si vlastní rodinu, pořád byly dobré?

„Pořád. Já i se všemi těmi svými zeti jsem si vždycky rozuměl a udržovali jsme blízký vztah. Prostě cílevědomě jsem tu rodinu dával dohromady. Jak se tak postupně rozpadala a rozrůstala, tak do těch rodinných vztahů i mých osobních, do osudu jsem nezasahoval, jen jsem to pozoroval a pokud jsem mohl komentář říct, tak jsem vždycky řekl svůj názor, ale nikdy jim ho nevnucoval. A dařilo se mi to.“

„To jsem se docela pochválil.“

Ale to je v pořádku. Není nic nad to být spokojený sám se sebou. A jak to tak poslouchám úspěšný jste musel být.

„Máte před sebou celkem spokojeného staříka.“ **Já vám k tomu blahopřeju.**

Jen se ještě zeptám na dobu covidovou.

„Já jsem tou izolací netrpěl příliš. My jsme se tady víc semkli, udělali jsme tu takovou skupinu.“

A ten kontakt tou dobou s rodinou byl telefonicky?

„Hodně telefonicky. To jsme se nestýkali. Neusiloval jsem o nějaký osobní kontakt.“

A musel jste se učit pracovat s nějakými novými technologiemi, například proto abyste mohl mít i videohovor?

„Já s počítačem pracuji už od svých asi osmdesáti let.“

A dělal jste nějaký videohovor?

„No existuje WhatsApp. Ten já používám.“

Tak vy jste se to nemusel učit. Tak to jsem vás podcenila. Pardon.

„Do dneška mě mrzí, že si nerozumím s tím chytrým telefonem, ale uvědomil jsem si, že chytrý telefon vyžaduje taky chytrého uživatele. Takže to neumím využívat.“

Rozhovor číslo 9

Kolik vám je let?

82

Jste vdaná, rozvedená nebo vdova?

„Vdova.“

Máte děti?

„Dva syny 52 a 50 let.“

Máte vnoučata?

„Vnučka, 22let.“

Jak jste bydlela, než jste přišla do domova pro seniory?

„Měla jsem svůj byt.“

Jaké jste měla důvody jít do domova pro seniory?

„Zlomila jsem si obě nohy. A z nemocnice jsem šla rovnou sem.“

A synové se o vás nemohli postarat?

„Ne to ne. Kvůli těm nohám.“

A teď se vás zeptám, jaké to bylo, když jste byla malá? Jaké jste měla vztahy s vaším dědečkem a babičkou?

„Já jsem měla babičku od táty, tak ta byla hrozně milá, s tou jsem byla jako hodně a maminka byla vlastně taky sirotek, taky měla druhou maminku. Já jsem se u té druhé babičky učila potom v krámě. To bylo ještě za války, abych nebyla totálně nasazená. Tak jsem šla k té druhé babičce. Ona měla živnost s prošívanými příkrývkami, tak jsem šla do učení tam a jsem byla tam až do revoluce. To už jsem měla hotovou zkoušku do obchodní školy, takže jsem od babičky odešla. Šla jsem na obchodní školu a už jsem se vydala na vlastní dráhu, protože babička měla dvě dcery. Tak jsem si myslela, že bych jako překázela těm dcerám v té živnosti. Tak jsem prostě radši volila to, že jsem šla na obchodní školu a vydala jsem se na svoji dráhu.“

Takže s první babičkou jste se měly rády, navštěvovali jste se, a u druhé babičky jste se pak učila a bydlela u ní?

„Ne, bydlela jsem doma a jezdila jsem do Prahy do Klimenty ulice.“

S tou druhou babičkou jste se vídala jak často?

„No tak ta ona už byla hodně stará, takže se střídala jako u těch svejch synů a dcer, to byla máma mého táty. A u nás potom jednou o prázdninách se tam jeden domeček uvolnil a tak jí tam převezli a my jsme bydleli v jednom domečku a ona bydlela hned vedle nás.“

Takže jste ji vídala často? A když potom potřebovala, tak jste ji chodili pomáhat s tatínkem?

„Ona tam s ní bydlela ještě její dcera. Ale taky jsme se jako o babičku starali až do smrti. V tom domečku jsme s babičkou užily krásný dny.“

A když byli vaši rodiče staří a potřebovali pomoci, tak jste o ně pečovala?

„Ano byli jsme blízko.“

Jaké vztahy jste měla s vašimi syny, když byli malí?

„Já jsem měla komplikované no, samozřejmě jsme byli jako rodina, která držela pohromadě, ale když manžel umřel, tak tomu prvnímu klukovi bylo 16 a půl a druhému 14 a půl.“

Tak jste vlastně zůstala s nimi sama?

„Zůstala a zlobili dost normálně. Vychovala jsem je normálně. Ten mladší, ten mi dělal dost potíže, protože on byl fixovaný na tátu a mě nějak neuznával, takže já jsem byla vlastně úplně nešťastná. Došlo to tady daleko, že jsem prostě ho vzal a říkala jsem: Takhle, když mě nechceš poslouchat, tak já to vyjednám a dám tě do dětskýho domova. Tam budeš prostě mezi svýma, no. Mně to bude strašně líto, ale když mě nemáš rád. A on mi tenkrát řekl, já zůstanu u tebe.“

Asi těžko nesl, že tatínek umřel.

„Tak smutně, on prostě s tátou úplně byl na něj spjatý. Tak prostě ten starší ten byl na mě vázaný, ale tenhle ten mladší, ten jako tolik byl vázaný na otce. ... 14 let, komplikovaná doba pro každého.“

A vy jste se znova nevdala?

„Ne. Kluci prostě nechtěli jiného tátu.“

A jaké to bylo. Když vyrostli a odstěhovali se? Když si založili svoji rodinu, tak jste se stýkali? Byli jste v kontaktu?

„Jo, my se stýkáme do dneška. S tím starším jo, ten má jednu dceru, mám jednu vnučku. Tam je to v pořádku, se se mnou setkávají a samozřejmě spolu žijeme. S tím mladším je to komplikovanější, ta nevěsta ke mně moc není. Ten mladší ke mně chodí, ne že by se o mě nestaral, ale už není tak pevný svazek mezi námi jako s tím starším.“

A s nevěstou od staršího syna dobře vycházíte?

„Ano vycházíme. Ten starší má tu jednu dceru, to je moje vnučka, a to je zlatá holka. S tou mám dobré vztahy.“

A jaké bylo soužití před vaším odchodem sem do domova pro seniory? Jak často jste se vídali se syny?

„Já jsem byla ve svém bytě a oni za mnou chodili a tak.“

A trávili jste spolu třeba dovolenou?

„My jsme si pořídili chatu a manžel se tam jel podívat, když nám jí smontovali. Ale to byla tragédie. A pak umřel a my jsme dodělávali chatu pomocí sousedů a kluků. Takže jsme tam pak jezdili a kluci jezdí dodnes samozřejmě.“

A jak jste se tedy často vídali před vaším odchodem sem?

„No oni jezdili za mnou na návštěvy.“

A na tu chatu jste jezdili společně?

„Jezdili. Třeba jsem tam byla celý léto a oni za mnou přijeli.“

A jak často jste se asi vídali?

„Často. Tak jednou za týden, jak měli čas.“

Vánoce a narozeniny jste slavili společně?

„Ano, to se každý rok střídali.“

A jaké vztahy jste měla s vnučkou, než jste sem přišla? Taky vás navštěvovala?

„To byla ještě malá, tak chodila s tátou a potom, já nevím, byly jsme pořád běžně ve styku. Když jsem potřebovala, zavolala jsem a přišla.“

A telefonovali jste si?

„No občas zatelefonovala, ale spíš každý týden přišla.“

A teď bych se zeptala na to, jaké je to teďka. Od té doby, co jste tady, se to nějak změnilo?

„Navštěvují mě stejně. No tak jsou zaměstnaní, že jo. Pokud jim to vyjde.“

A jak to mají daleko?

„Jsou v Praze.“

Takže nemusí dojíždět?

„Ne, to je dobrý.“

Tak jak často tedy chodí za vámi na návštěvu?

„Tak určitě jednou za týden.“

A berou vás teď třeba na tu chatu s sebou?

„No tak teďka ne. Teďka už na ty nohy nejsem dobrá, tak co bych tam dělala.“

I vnučka chodí stejně?

„Všechno v pořádku.“

Takže myslíte, že je nějaký rozdíl mezi tím, jaké to bylo před tím, než jste sem přišla a nyní? Co se týče toho, jak vás navštěvují a jaký mají zájem?

„No tak ten starší chodí jednou týdně, ten mladší občas. Tam prostě, že měl radši toho tátu, tak to pořád přetrvává. Nemá takovej blízkej vztah ke mně, jako ten starší. Není tam takovej vřelej ten vztah. Ale kdykoliv bych chtěla a zavolala, tak jeden i druhý je k dispozici. To je spíš tím, že ta druhá nevěsta ke mně moc není.“

Myslíte, že je to i trochu její vina?

„No ona nemá ke mně vztah. Tam se to trošku projevuje no.“

Ale vnímáte ten vztah se synem pořád stejně?

„Ano.“

A jak teď trávíte třeba Vánoce?

„Jednou si mě vzal ten starší a předpokládal, že příště si mě vezme ten mladší. Ale byla jsem sama. A tak otec té nevěsty zasáhl a řekl tak to ne. A od té doby jsem každý Vánoce u toho

staršího. Takže to převzal celé ten starší. No u mladšího jsem nikdy na Vánoce nebyla. Kvůli té nevěstě.“

A telefonujete si?

„Podle potřeby.“

A jak asi často?

„Každěj tejden určitě.“

A když vás navštíví, co děláte? Takhle si povídáte? Nebo jdete na kafičko někam ven?

„No většinou mě berou dolů. A když je hezky tak i ven.“

A je vám s nimi hezky?

„Samozřejmě.“

A ta vnučka?

„Ta sem taky chodí, to je zlatá holka. Ona studuje práva, taky v Praze.“

A jaké to bylo, když byla pandemie? Jak jste to řešili s návštěvami, když se sem nesmělo. Jak vám to vynahradili?

„Telefonovali.“

A učila jste se třeba na pc nebo jinak, abyste je mohla i vidět u hovoru?

„Já jsem při té pandemii byla úplně mimo. Já jsem to měla, ten covid. A to jsem sotva zvedla telefon.“

A když už jste se pak uzdravila, tak jak vám bylo? Bylo vám smutno, že sem nemůžou návštěvy?

„Ani ne. Já to totiž beru, jak to je. Prostě se to nedá změnit, tak proč se trápit.“

To je správný přístup. A tak jste se nechtěla ani nic nového učit kvůli tomu videohovoru?

„Ne.“

Rozhovor číslo 10

Kolik vám je let?

„77.“

Máte děti?

„Jo, jednoho syna.“

Máte vnoučata?

„Vnučku. Synovi je 54 a vnučce bude 32.“

A máte nějaká pravnoučata?

„Ne ještě ne.“

Jste vdaná, rozvedená nebo vdova?

„Vdova.“

A teďka se zeptám, jak jste bydlela, než jste sem přišla do domu pro seniory, jestli samostatně nebo s někým?

„Zdělala jsem domek na Spořilově po svojí babičce, tam jsem bydlela napřed s rodičema, než jsem se vdala a potom sami s manželem. Manžel potom zemřel. Pak jsem tam byla sama a potom jsem šla sem.“

A sem jste přišla proč, z jakého důvodu?

„Já mám neuropatii. Tady vidíte nohy, takže vlastně úplně sama jako to nezvládám. Mně se podlamuje noha, nebolí, ale padám. Kdyby ne, tak jsem doma.“

Takže ze zdravotních důvodů?

„Ano.“

A manžel zemřel už dávno?

„Je to 7 let.“

A tady jste jak dlouho?

„Už 2 roky.“

Takže pět let jste byla sama?

„Ano.“

A zvládala jste to?

„Jakžtakž. Syn mi chodil nakupovat, ale když jsem upadla, tak jsem nemohla vstát. A vůbec i koupání bylo horší, musela jsem si nechat udělat sprchovej kout a tak. Ale pak to nešlo pak jsem padala a potřebovala jsem někoho, kdo mně pomůže. Nemohla jsem vstát a tak jsem vždycky zavolala policajtům. No jinak to nešlo.“

A teďka se vás zeptám, jaké to bylo, když jste byla malá holka. Jaký jste měla vztah s babičkou a s dědečkem?

„Takhle, když jsem byla malá, tak já jsem bydlela v Podolí a měla jsem tu babičku na Spořilově. Druhou babičku jsem nepoznala, dědečka taky ne a druhý dědeček mi umřel, když mi bylo půl roku, takže vlastně taky ne.“

A vídali jste se s babičkou?

„Jo, my jsme za ní chodili a já jsem tam měla ještě tetu, na tom Spořilově, ale ona se narodila špatná. Prostě zaostalá, nebyla prostě dobrá.“

Byla postižená?

„Jo to je to slovo. A ta teta mě neměla ráda. Ona na mě žárlila, protože babička měla mě a ona ji chtěla mít jen pro sebe, a byla na mě zlá. Ale za babičkou jsem chodila s otcem i pak sama, když můj otec zemřel.“

A tatínek vám zemřel, když jste byla malá?

„No to bylo těsně předtím, než se mi narodil syn. Syn se narodil v listopadu a otec mi zemřel v srpnu.“

A za babičkou jste teda chodila. A když potom potřebovala pomoc, když už byla stará, tak jste ji navštěvovala a pomáhala?

„Ona umřela poměrně mladá ve dvaasedmdesáti letech a to mi bylo šestnáct let. Matka moje zemřela taky brzy a náhle v jednapadesáti letech. Babička byla zdravá až do smrti. Ale pomoc potřebovala spíš ta teta. Tak jsme tam s ní byli, protože to byl rodinný domek, který jsme zdědili a ona nebyla zvyklá být sama. Ale ona mě potom napadla, chtěla mě zabít. A matka s ní chodila na psychiatrii, ale to jí pak odvezli do Bohnic. A tam byla až do smrti. A pak, když mi náhle zemřela i matka, tak jsme tam byli už jen s manželem plus syn.“

A jaké to bylo, když byl syn malý? Bydleli jste tedy dohromady?

„Jo, normálně s manželem.“

A syn?

„Normálně všichni. Všechno v pořádku. Syn taky zlobil normálně.“

A když si potom našel syn manželku a odstěhoval se, jaké jste měli vztahy?

„On si vzal mou kolegyni, de facto moji kamarádku. Ale ona zemřela den po manželovi náhle.“

Máte smůlu v životě tedy.

„No všichni zemřeli. Ona byla mladší, chodil tam za mnou, no tak se vzali. No a manžel byl den po pohřbu a Hanka všechno zařídila, kytky... ona byla šikovná a pak jeli za její mámou a nevolali. A tak jsem jim zavolala já a říkám proč nevoláte? Synovi jako a on mami, stalo se něco strašného, Hanka je mrtvá. Měla infarkt. Ale jí nic nebylo, s ničím se nikdy neléčila. To bylo hrozný, teď měli tu malou, no hrozný, ale už byla na vejšce, a dostala sirotčí důchod. Bylo jí přes 40 let Hance.“

A pak tedy, když zemřel manžel tak jste zůstala sama, a nakonec jste šla sem.

„Ano. Napřed na odlehčovačku, protože jsem s tou nohou nemohla a pak sem. Já mám strach, že upadnu a nemá mě kdo zvednout. Jinak bych byla doma.“

A u syna jste být nemohla?

„Ne. protože on bydlí u své přítelkyně v Dejvicích. a to je její byt. Je hodná, ale není to ten vztah. A vnučka ta má dvougarsonku, ale 3 patro bez výtahu, to pro mě není.“

A navštěvoval vás syn, když jste bydlela sama?

„Chodil mi nakupovat, každý čtvrtek a kdykoliv bych zavolala, tak by přijel. A telefonoval.“

A vnučka?

„Ta jakbysmet.“

A jaké to byly návštěvy, když přišli. Vzali vás třeba na chatu?

„No tak syn má hrozně nízký auto a já z něj nevstanu. Takže ne.“

Takže spíš přišli k vám?

„Jo, popovídali jsme a co jsem potřebovala mi udělali.“

Takže taková normální návštěva, ale prázdniny jste spolu třeba netrávili.

„Ne to ne.“

A Vánoce?

„Jo to jsem slavila tam u nich. To ještě jakžtakž šlo. Ale já měla podnájemníka, těch pár let než jsem šla sem a on byl taky sám. Tak jsme slavili spolu Vánoce. On byl podnájemník vysloveně, ale pomohl by mi, kdybych spadla. A ještě chodil nakupovat ve dne třeba.“

A byl to jenom podnájemník nebo spíš přítel?

„Podnájemník. On byl o 30 let mladší.“

A s vnučkou to byly návštěvy stejné?

„Úplně stejný.“

A teď se zeptám, jestli se změnil vztahy s vaším synem a vnučkou od té doby co jste tady?

„Ne, je to stejný. Možná jen to, že mi vnučka volá tak 1 týdně, syn tak obden.“

A navštěvují vás?

„Tak jednou za 14 dní nebo dle potřeby. Když budu něco potřebovat, to on přijde. Spíš syn. Ona totiž vnučka teď měnila zaměstnání a má 3 projekty a je tam od rána do večera.“

A jak byste hodnotila ty vztahy. Jsou pořád vřelé?

„No jsou pořád stejný. Furt normálně. Jsou na tom lidi mnohem hůř.“

A přála byste si něco jinak?

„Ne.“

A teď se zeptám v období pandemie. Když se sem nemohlo přijít osobně, jak jste to řešili?

„No telefonovali jsme si.“

A jak často?

„Obden.“

A učila jste se třeba nějak zacházet s novými technologiemi, abyste mohli při telefonování se i vidět? Měla jste o to zájem?

„Ne vůbec. Nebylo potřeba. Stačilo, že jsme si zavolali.“

A jak jste tu pandemii tady prožívali, bylo vám smutno?

„Bylo mi smutno, že jsme tu byli zavření. Že se nedá jít ven. Tak psychicky to bylo nepříjemný, i když já jezdím na vozíku, tak trochu ven to jde. Ale já jsem jim to zorganizovala, že se sejdeme tam v tý hale na kafe třeba. Na vozíku. Tak to je příjemný.“

Vy jste to zorganizovala?

„Jo, jo.“ (smích)

Rozhovor číslo 1 (Švédsko)

Překlad: Vladana Černá

Kolik je vám let?

”Je mi 91 let.”

Jste vdaná nebo vdova?

”Ano, jsem vdova už 26 let.”

Máte děti?

”Mám jedno dítě, dceru 61 let.”

Máte vnoučata?

”Vnoučata a jedno pravnouče. Jak jsou stará vnoučata si nepamatuju, myslím, že kolem třiceti let.”

Jakým způsobem jste bydlela před nástupem do domova pro seniory?

”Poslední roky jsem bydlela sama v bytě ve městě, měla jsem pomoc domů každý den od pečovatelské služby.”

Jaké byly důvody pro váš odchod do domova pro seniory?

”Potřebovala jsem víc a víc pomoci, potom už i v noci. Špatně vidím, jsem skoro slepá. Dříve jsem žila hodně aktivně, byla jsem členkou hodně spolků, ale pak už jsem nemohla.”

Jaký jste měla vztah se svými prarodiči?

”Vztah k prarodičům jsem měla dobrý, ale bydleli daleko, takže jsme se moc nevidali. Hlavně o velkých svátcích, jako třeba na Vánoce.”

A jak je vaši rodiče později, když prarodiče potřebovali pomoc, podporovali?

”Rodiče za nimi dojížděli často a nakonec se prarodiče nastěhovali k rodičům. V té době byla ve Švédsku velká chudoba a bylo normální, že rodiny žily spolu. Rodiče byli hodní. Maminka byla s námi doma. Začala chodit do práce, až když jsme byli dospělí.”

A jak jste se později starala o své rodiče vy, když ve stáří potřebovali pomoc?

”Mojí rodiče měli štěstí, že byli zdraví a čilí až do konce. Žili až do konce ve svém domě, nikdy se neodstěhovali. Nejdřív zemřela maminka a tatínek tři měsíce potom. Byli jsme spolu hodně, bydleli jsme ve stejném městě.”

A jaké jste měli vztahy v rodině, když byla vaše dcera malá?

”Měli jsme jenom jednu dceru a měli jsme skvělý vztah. Byla jsem s ní doma, až když byla dospělá, pak jsem začala pracovat. To bylo nejkrásnější období mého života, když se mi narodila moje dcera.”

A jaké bylo to soužití?

”Krásné. Užili jsme si hodně legrace.”

A jaké jste měli vztahy, když se dcera odstěhovala a založila si svou rodinu?

”Velmi dobré, pořád jsme se vídali a já jsem hodně hlídala vnoučata. Bydleli jsme blízko sebe.”

Jaké jste měli vztahy, než jste šla do domova pro seniory?

”Dobré.”

Jak často jste se vídali?

”Skoro každý den. Dcera chodila za mnou a já k nim domů. Někdy jsme se sešli ve městě a šli jsme třeba do kavárny.”

A jaké byly vztahy s vašimi vnoučaty před vaším odchodem do domova pro seniory?

”Dobré. Také jsme se vídali často, tak jednou týdně. Navštěvovali mě doma nebo jsme se sešli ve městě.”

Jaké máte vztahy s dcerou nyní, od té doby co jste v domově pro seniory?

”Pořád dobré, dcera za mnou pořád chodí. Teď, když byla pandemie, tak jsme se vídali buď venku před domovem pro seniory, nebo přes sklo v naší zimní zahradě. Teď už můžou rodiny dovnitř, tak je to lepší. Dcera chodí nejmíň dvakrát týdně. Dcera chodí za mnou, já už nikam nemůžu, jsem skoro slepá a nemůžu chodit.”

Jaké máte vztahy s vašimi vnoučaty nyní, po vašem odchodu do domova pro seniory?

”Hodně dobré. Můj vnuk je tady zaměstnán, takže se vidíme každý den, když je v práci. Hezky se o nás všechny stará a je moc hodný. Vnučka za mnou chodí, když je ve městě. Bydlí docela daleko.”

Ovlivnila pandemie vaše vztahy s dětmi a vnoučaty?

”Ani ne, vzhledem k tomu, že tady vnuk pracuje. Nebylo to příjemné pro nikoho, ale překonali jsme to všichni dobře.”

Musela jste se učit ovládat nějaké nové technologie, například na videohovor s vašimi příbuznými?

”Dcera za mnou chodila a vnuka jsem vídala skoro denně.”

Rozhovor číslo 2 (Švédsko)

Kolik je vám let?

”96 let mi bude letos v červnu.”

Jsta vdaná, rozvedená, vdova?

”Ano, teď vdova.”

Máte děti?

”Mám 3 děti, je jim 74, 70 a 67.”

Máte vnoučata?

”Mám 10 vnoučat a jedno pravnouče.”

Jakým způsobem jste bydlela před nástupem do domova pro seniory?

”Bydlela jsem v bytě s pečovatelskou službou.”

Jaké byly důvody pro váš odchod do domova pro seniory?

”Potřebovala jsem už hodně pomoc se vším, nezvládla jsem skoro nic sama. Tady mám pořád někoho, kdo mi pomáhá a stará se o mě.”

Jaký jste měla vztah se svými prarodiči?

”Prarodiče byli hodní, měli statek a hodně celý život pracovali. Trávili jsme spolu hodně času, když jsem byla malá. Ale pak jsem se odstěhovala sem do města, takže jsme se nevidali už tak často.

A jak je vaši rodiče později, když prarodiče potřebovali pomoc, podporovali?

”Hodně jim pomáhali, vlastně každý den, ale pak se prarodiče odstěhovali do domova pro seniory a tak rodiče nemuseli tolik. Proдали statek a všechna zvířata.”

A jak jste se později starala o své rodiče vy, když ve stáří potřebovali pomoc?

”Vlastně stejně. Hodně jsme jim pomáhali, když bydleli doma, ale pak se odstěhovali do

domova pro seniory.”

A jaké jste měli vztahy v rodině, když byly vaše děti malé?

”Krásné, byla jsem s nimi doma, až když bylo nejmladšímu synovi 7 let, pak jsem začala zpátky pracovat.

A jaké bylo vaše soužití doma?

”Hezké, jsem ráda, že jsme mohli být hodně spolu.”

A jaké jste měli vztahy, když se děti odstěhovaly a založily si svou rodinu?

”Dobré, odstěhovali se, až když byli dospělí. Jeden syn se odstěhoval do Ameriky. Mluvíme spolu každý týden, vždycky v sobotu. Jsem ráda, že si voláme, aspoň vím, jak se má. Druhé dvě děti bydlí tady ve Švédsku, takže se vidíme častěji.

A jaké jste měli vztahy s vašimi dětmi před vaším odchodem do domova pro seniory?

”Dobré, i s vnoučaty. Skoro každý den jsme si telefonovali. Poslední roky jezdili za mnou domů, už jsem nemohla chodit.”

A jaké jste měli vztahy s vašimi vnoučaty před vaším odchodem do domova pro seniory?

”Také dobré.”

Jak často jste byli v kontaktu?

”Docela často, určitě párkrát do měsíce. Chodili za mnou domů.”

Jaké vztahy máte s vašimi dětmi po vašem odchodu do domova pro seniory?

”Dobré. Myslím, že jsou rádi, že už nemají tu odpovědnost se o mě starat. Hodně se už báli, když jsem bydlela sama.”

Jak často jste v kontaktu?

”Trochu méně, ale vidíme se párkrát do měsíce. Chodí sem za mnou a někdy mě vezmou třeba do města.”

Jaké vztahy máte s vašimi vnoučaty po vašem odchodu do domova pro seniory?

”Nevidím je tak často, ale občas za mnou přijdou sem. Jednou za měsíc, za dva. Většinou přijdou, když jsou nějaké svátky třeba. Jsou tady u mě, personál nám udělá třeba kafe a chvíli si povídáme. Nosí mi taky čokoládu, tu já mám hrozně ráda.”

Ovlivnila pandemie vaše vztahy s vašimi dětmi a vnoučaty?

”Ne, to bych ani neřekla. Oni za mnou chodili i dál a viděli jsme se přes sklo v zimní zahradě, nebo mě vzali ven na procházku. To se smělo.”

Musela jste se učit ovládat nějaké nové technologie, například na videohovor s vašimi příbuznými?

”Jak říkám, chodili za mnou a taky mi často telefonovali. Personál mi pomohl a půjčili mi třeba svůj mobil, když jsme mluvili videohovorem. Všichni tady byli moc hodní.”

Rozhovor číslo 3 (Švédsko)

Kolik vám je let?

”65 let.”

Jste ženatý, rozvedený, vdovec?

” Rozvedený. Byl jsem dvakrát ženatý.”

Máte děti?

”Mám pět dětí se čtyřmi ženami. Pamatuji si roky narození dětí, a to je 1979, 1982, 1988, 1995 a 1997. Nevím proč, ale tohle si pamatuji líp, než kolik jim vlastně je.”

Máte nějaká vnoučata?

”Mám tři vnoučata.”

Jakým způsobem jste bydlel před nástupem do domova pro seniory?

”Bydlel jsem sám v bytě.”

Jaké byly důvody pro váš odchod do domova pro seniory?

”Mám špatné nohy, takže už jsem sám bydlet nemohl. Špatně chodím a taky mě to vůbec nebavilo bydlet samotného, připadal jsem si dost osaměle. Veděl jsem, že tady bude vždycky personál, a že mi pomůžou v každodenních činnostech.”

Jaký jste měl vztah se svými prarodiči?

”Dobré vztahy jsem měl s babičkou a dědou, ale bydleli daleko, takže jsme se až tak moc nevidali. Občas jsme za nimi jezdili, hlavně, když jsme my děti byly malé. Hlavně o svátcích a tak.”

A jak je vaši rodiče později, když prarodiče potřebovali pomoc, podporovali?

”Občas si telefonovali, ale neměli úplně častý kontakt. Já mám pořád dobrý vztah k mým rodičům. Bydlí tady blízko a oba ještě žijí. Jsou už dlouho rozvedení, takže žijí každý zvlášť. S mámou se vídám často. Chodím za ní, bydlí taky v domově pro seniory. Když táta ještě bydlel

v domě, chodil jsem mu pomáhat.”

Jaké jste měl vztahy s vašimi dětmi, když byly malé?

”První dvě děti s první ženou jsme měli nejprve u sebe a pak se dostaly do pěstounské rodiny. Měli jsme se ženou velký problémy. Ostatní děti žily po rozvodu u svých maminek, já jsem je často navštěvoval a na víkendy někdy jezdili ke mně.”

A jaké to bylo, když si založily své rodiny?

”Občasně se vidáme, ale tři z dětí se odstěhovali daleko, tak si voláme a píšeme. Úplně dobré vztahy ale nemáme.”

A jaké vztahy jste měl s vašimi dětmi před vaším odchodem do domova pro seniory?

”Jak říkám, vztahy jsou tak nějak pořád stejné.”

A jaké máte vztahy s vašimi dětmi nyní, od té doby co jste v domově pro seniory?

”Stejně.”

A jak často máte kontakt s vašimi dětmi?

”Občasně, třeba jednou dvakrát do měsíce. Největší kontakt mám s nejmladším synem. Někdy třeba jdeme na jídlo do restaurace, někdy se mnou jde syn na hokejový match, ale není to moc často.”

Jaké jste měl vztahy s vašimi vnoučaty před vaším odchodem do domova pro seniory?

”Nebyli jsme moc v kontaktu.”

A jaké máte vztahy s vnoučaty nyní, od té doby co jste v domově pro seniory?

”Skoro žádné. Občas pošlou fotku nebo fotku přes mobil.”

Takže spolu netrávíte čas?

”Ne. Nijak.”

Máte pocit, že se nějak změnil vztahy s vašimi dětmi a vnoučaty od té doby, co jste v domově pro seniory?

”Jak už jsem říkal. Je to pořád stejné, nic se nezměnilo.”

Ovlivnila pandemie vaše vztahy s vašimi dětmi a vnoučaty?

”Níjak. Ani mě pandemie neovlivnila, já jsem se vlastně nebál. Jsem vlastně hodně vlk samotář, takže mně to ani nevadilo, ale telefonovali jsme si možná trochu častěji.”

Musel jste se učit ovládat nějaké nové technologie, například na videohovor s vašimi příbuznými?

”Já mám mobil a docela dobře to s ním umím, občas mi pomůže personál.”